

KENTLEŞME SÜRECİNİN SU HAVZALARINDAKİ
YERLEŞMELERE ETKİSİ: “SAMANDIRA ÖRNEĞİ”

66429

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyolog Handan SEVER

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 15 Ocak 1997

Tezin Savunulduğu Tarih : 3 Şubat 1997

Tez Danışmanı : Doç.Dr. Gülden ERKUT

Diğer Jüri Üyeleri : Prof.Dr. Fulin BÖLEN

Doç.Dr. Handan TÜRKOĞLU

OCAK, 1997

ÖNSÖZ

Tezin konusu ve kapsamının belirlenmesi esnasında, her türlü yardımı yapan ve değerli fikirleri ile tezimi yönlendiren değerli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Gülten ERKUT'a teşekkür ederim.

Ayrıca alan araştırmam sırasında, yardımlarını hiçbir şekilde esirgemeyen Samandıra Belediyesi üyelerine ve mahalle muhtarlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Handan Sever
Ocak, 1997

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	VI
TABLO LİSTESİ	VII
ÖZET	IX
SUMMARY	X
BÖLÜM 1 GİRİŞ	1
BÖLÜM 2 TÜRKİYE’DE KENTLEŞME SÜRECİ	4
BÖLÜM 3 KENTLEŞME SÜRECİ VE SU HAVZALARI	11
3.1. Kentleşme Sürecinin Su Havzalarına Etkileri	11
3.2. Su Kaynaklarının Kirlenmesi ve Denetimi Hakkındaki Yasal Çerçeve	17
3.2.1. Su Havzalarındaki Yetkili Kurumlar Ve İlgili Kanunlar	17
3.2.2. Su Havzaları ile ilgili Yönetmelikler	19
3.2.3. 1/50000 Yeni İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Planını ve 26/12/1995 Tarihli İSKİ Yönetmeliği’nin Su Havzalarına Etkisi	20
BÖLÜM 4 ÖMERLİ SU HAVZASI ÖRNEĞİ	28
4.1. Havzanın Fiziksel Özellikleri	28
4.1.1. Havzanın Tanıtımı	28
4.1.2. İklim	30
4.1.3. Bitki Örtüsü	32
4.1.4. Toprak Yapısı	36
4.1.5. Topografik yapı	37
4.1.6. Jeoloji ve Jeoteknik Yapı	38
4.2. Havzanın Sosyo-Demografik Yapısı	40
4.2.1. Nüfus Projeksiyonları	40
4.2.2. Nüfusun Yerleşim Durumu	43
4.2.3. Endüstrileşme Durumu	45
4.3. Havzanın Sosyo-Ekonomik Yapısı	47
4.3.1. Teknik Altyapı Hizmetleri	48
4.3.2. Çevre Sorunları	50
4.4. Havza’nın Kalite Değerlendirmesi	51
4.4.1. Havzanın Hamsu Kalitesi	51
4.4.2. Derelerin Hamsu Kalitesi	52

4.4.3. Havzanın Kirlenmeden Korunması ve Uygun İzleme Yöntemleri 54

**BÖLÜM 5 ÖMERLİ SU HAVZASINDA SAMANDIRA ALAN
ARAŞTIRMASI 59**

5.1. Konum ve Bölgesel İlişkiler	59
5.2. Tarihsel Gelişim	62
5.3. İklim Durumu	62
5.4. Topografik Yapı	64
5.5. Jeolojik Yapı	64
5.6. Kent Mekanının Yapısı ve Özellikleri	65
5.6.1. Kent Mekanının Yoğunluk Özellikleri	65
5.6.2. Mekansal Dokunun Özellikleri	66
5.7. Toprak Mülkiyet Dağılımı	67
5.8. Demografik Yapı	68
5.9. Sosyo-ekonomik Yapı	70
5.10. Donatı Durumu	72
5.11. Altyapı ve Ulaşım	73

BÖLÜM 6 ANKET ÇALIŞMASI 80

6.1. Konunun Önemi	80
6.2. Çalışmanın Amacı	81
6.3. Samandıra'nın Seçilme Sebebi	81
6.4. Alan Çalışması ve Örneklem Seçimi	81
6.5. Hanehalkının Sosyo-kültürel ve Sosyo-ekonomik Yapısı	84
6.5.1. Hanehalkı Özellikleri	84
6.5.2. Cinsiyet ve Yaş	85
6.5.3. Eğitim Durumu	86
6.5.4. Çalışma Durumu	88
6.6. Kökene Bağlı İlişki Ağları	91
6.6.1. Doğum Yerleri	91
6.6.2. Doğduğu Yerle İlişkileri	91
6.6.3. Hemşehrileri İle Olan İlişkileri	94
6.7. Göç ve Samandıra'ya Yerleşme Süreci	96
6.7.1. İstanbul'a Geliş Sebepleri	96
6.7.2. Hanehalkı Reislerinin Samandıra'yı Seçme Sebepleri	99
6.7.3. Samandıra'ya Yerleşim Süreci	103
6.7.4. Samandıra'da Yaşayış Süreleri	103
6.7.5. Yaşanabilir Mekan ve Samandıra	104
6.7.6. Samandıralı'nın Gecekonduya Yaklaşımı	108
6.7.7. Gelişmiş Yer Kavramının Algılanışı	110
6.8. Samandıra'da Konut Kullanım Şekiller	110
6.8.1. Evin Özellikleri	110
6.8.2. Evin Mülkiyet Durumu	112
6.8.3. Zaman İçinde Evin Durumu	113
6.8.4. Evden Memnuniyet Durumu	114
6.9. Hanehalkının Kültürel Yapısı	116
6.9.1. Nüfus Artışı ve Hizmetler	116

6.9.2. Bağlı Olduğu Sosyal Güvenlik Kurumu	117
6.9.3. Herhangi Bir Partiye, Derneğe ya da Sendikaya üyelik Durumu	118
BÖLÜM 7 SONUÇLAR VE ÖNERİLER	119
KAYNAKLAR	127
EKLER	130
ÖZGEÇMİŞ	143

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1.	İstanbul Su Havzaları	13
Şekil 4.1.	Ömerli Havzası'nın Genel Görünümü	29
Şekil 4.2.	Ömerli Havzası Çevre Düzeni Planı (1984)	35
Şekil 4.3.	Ömerli Havzası'nın Jeolojik Durumu	39
Şekil 4.4.	1993 Yılı Ömerli Havzası Aktüel Arazi Kullanımı	41
Şekil 4.5.	Havza Derelerinde Kirlilik Seviyesi	55
Şekil 4.6.	Ömerli Havzası'nda Sanayi Tesislerinin Dağılımı (1990)	56
Şekil 5.1.	Samandıra'nın İstanbul İçindeki Konumu	60
Şekil 5.2.	Samandıra'nın ortasından Geçen TEM Ototolu	61
Şekil 5.3.	Samandıra Mahalle Haritası	68
Şekil 5.4.	Samandıra Yerleşiminin Genel Görünümü	75
Şekil 5.5.	Belediye Binasının 1992 Yılı Ara Seçimlerinden Önceki Görünümü	76
Şekil 5.6.	450 Metrekare Üzerine Kurulu, Beş Katlı Yeni Belediye Binası	76
Şekil 5.7.	Dereler Islah Çalışmalarına ve Dere Ağızlarını Genişletme Çalışmalarına Bir Örnek	77
Şekil 5.8.	Samandıra'nın Özellikle Merkezinde Yol Onarımına Büyük Önem Verilmektedir	77
Şekil 5.9.	Ulaşım Olanaklarının Kolaylığı Samandıra'nın Tercih Edilmesinde Önemli Rol Oynamaktadır. Şimdi Bu Yollara 3.5 km Uzunluğundaki Samandıra-Paşaköy Yoluda Eklenmiştir.	78
Şekil 5.10.	Daha Önce Tek Şerit Olan Samandıra-Kartal Yolu Çift Şerit Haline Getirilmiştir.	78
Şekil 5.11.	Samandıra'da Yer Alan Göletin Görünümü	79

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1.	The Fallow Diagram of Reserch Problematic	XIII
Tablo 2.1.	Sayım Yıllarına Göre Kent ve Kır Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Oranları	6
Tablo 2.2.	Bölge Nüfusları ve Toplan İçindeki Yüzde Oranları	8
Tablo 3.1.	Yıllar itibarı İle Nüfuslardaki Artış	12
Tablo 3.2.	İstanbul Su Havzalarının Özellikleri	16
Tablo 4.1.	Ömerli Rezervuarı Sıcaklık Dereceleri	31
Tablo 4.2.	Ömerli Rezervuarı Yağış Miktarı	33
Tablo 4.3.	Ömerli Havzası Arazi Kullanımı	36
Tablo 4.4.	Ömerli Havzası Eğim Grupları	37
Tablo 4.5.	Havza'da En Hızlı Artış Gösteren Yerleşimler	42
Tablo 4.6.	Havza'da Beşer Yıllık Dönemlere Göre Nüfus Artışları	42
Tablo 4.7.	Nüfus Artış Oranları	42
Tablo 4.8.	Ömerli Havzası'ndaki Yerleşimlerin Nüfus Hareketleri	44
Tablo 4.9.	Ömerli Havzası'ndaki Sanayi Tesislerinin Dağılımı	46
Tablo 4.10.	Koruma Kuşaklarına Göre Endüstri Yerleşmeleri	47
Tablo 4.11.	Ömerli Rezervuar Parametreleri	52
Tablo 4.12.	Ömerli Rezervuarı Hamsu ve Arıtılmış Su Kalite Parametreleri	53
Tablo 4.13.	Ömerli Havzası'ndaki Başlıca Derelerin Kirlilik Seviyeleri	55
Tablo 5.1.	Samandıra İklim Durumu	62
Tablo 5.2.	Samandıra Beldesi	66
Tablo 5.3.	Samandıra'daki Nüfus Değişimi	68
Tablo 5.4.	Samandıra'da Mahallelere Göre Nüfus Oranları	70
Tablo 5.5.	Mahallelere Göre Samandıra'daki Sanayi Kollarının Dağılımı	71
Tablo 5.6.	Samandıra'daki Donatı Durumu	73
Tablo 6.1.	Araştırma Problematığının Sunumu	83
Tablo 6.2.	Hanehalkı Büyüklükleri	84
Tablo 6.3.	Nüfusun Cinsiyet ve Yaş Dağılımı	86
Tablo 6.4.	Samandıra'daki Eğitim Durumu	87
Tablo 6.5.	Samandıra'da Meslek Grupları	88
Tablo 6.6.	Aylık Gelir Dağılımı	89
Tablo 6.7.	Samandıra Halkının Çalıştığı Yerler	90
Tablo 6.8.	Doğum Yerleri	92
Tablo 6.9.	Samandıra'da Yaşamayı Tercih Etme Nedenleri Doğdukları Yere Dönmeyi İsteyiş Nedenleri	93
Tablo 6.10.	Samandıra'da Yaşama Süresi ve Memnuniyet Oranları	94
Tablo 6.11.	Arkadaşları/Komşuları İle Görüşme Sıklığı	95
Tablo 6.12.	Ev Haklının Para Alış-Verişi Yaptığı Kişiler	96
Tablo 6.13.	Kente Yerleşme Sebepleri Doğdukları Yerden Ayrılmaya Karar Veriş Şekli	97
Tablo 6.14.	Hanehalkı Reislerinin Göç Kararı Verirken Yaşadıkları İş ve Barınak Bulamama Korkusu	98

Tablo 6.15.	Göç ve Aile İlişkisi	99
Tablo 6.16.	Kentte İhtiyaçlarını Karşılarken Tanıdıkların Desteği	100
Tablo 6.17.	Samandırayı Seçiş Nedenleri	101
Tablo 6.18.	Hısım-Akraba Olmasına Dikkat Edilme Nedenleri	102
Tablo 6.19.	Görüşme Yapılan Ailelerle Birinci Dereceden Akrabaların Uzaklığı	103
Tablo 6.20.	Samandıra'dan Önce Başka Bir Yere Göç Olup Olmaması	104
Tablo 6.21.	Samandıra'da Oturma Süresi	105
Tablo 6.22.	Oturulan Bölgedeki Güvenlik Durumu Hakkındaki Görüşler	106
Tablo 6.23.	Çevre Düzenlemesine Katılma Şekilleri	107
Tablo 6.24.	Samandıralıların İstanbul'un ve Samandıra'nın Problemlerine Bakışı	108
Tablo 6.25.	Samandıralıların Gecekondu Yapımına Yaklaşımı	109
Tablo 6.26.	Hanehalkı Reislerinin Çocuklarının Gecekondu Bölgesinden Eş Eş Seçimindeki Düşünceleri ve Çocuklarının Eşlerini Seçmelerini İstedikleri Çevre	110
Tablo 6.27.	Samandıralıların Gelişmiş Yer Tercihleri	111
Tablo 6.28.	Samandıra'da Aylık Kira Miktarı	113
Tablo 6.29.	Ev Yapımında Dikkat Edilen Özellikler	114
Tablo 6.30.	Taşınmak İstedikleri Çevre	115
Tablo 6.31.	Hanehalkı Reislerinin Doğabilecek Konut Yatırımını Değerlendirme Biçimi	115
Tablo 6.32.	Varsa, Artan Nüfusun Problem Yaratdığı Alanlar	116
Tablo 6.33.	Bağlı Olunan Sosyal Güvenlik Kurumu	117
Tablo 6.34.	Sendikalaşma Oranı	118
Tablo 6.35.	Herhangi Bir Partiye Veya Derneğe Üyelik	118

ÖZET

Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren karşı karşıya kalınan hızlı kentleşme süreci, kent mekan dokusu üzerinde her geçen yıl artan oranda tahribe yol açmaktadır. İstanbul ise bu süreç boyunca tahribin en yoğun yaşandığı yerleşim olarak önemli bir yer teşkil etmektedir. Sadece Türkiye’nin değil, dünyanın sayılı kentlerinden biri olarak uluslararası bir değere sahip olan İstanbul’un fiziksel, sosyo-ekonomik, ekolojik, teknik, yasal ve yönetsel sorunları her geçen gün daha da büyümeye devam etmektedir. Plansız ve altyapısız bir şekilde gelişimini sürdürmeye devam eden İstanbul, on milyonu aşkın nüfusu ile bugün artık sorunlar yumağı haline gelmiştir. Son yıllarda bu sorunlar içerisinde İçme ve Kullanma Suyu Kaynaklarındaki kirlenme önemli bir yer işgal etmektedir. Giderek artan nüfusun gereksinimini karşılamaktan uzaklaşan ve hızla kirlenmeye devam eden bu kaynaklar, konunun özel bir önem taşımasına yol açmaktadır.

1980’li yıllarda birçok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi ülkemizde de yaşanan artan nüfus ve konut için elverişli arsa arzının azalması sonucunda, barınma ihtiyacını karşılamaya yönelik yasa dışı gelişmeler kentlerin ekolojik yönden hassas bölgelerine de kaymıştır. İstanbul’daki su havzalarında bu kontrolsüz yayılmanın olumsuz yansımalarının yaşandığı en önemli yerlerden biri olma özelliğini taşımaktadır.

İstanbul’a su temin eden kaynaklar içerisinde (Ömerli, Elmalı, Alibey, Büyükçekmece, Sazlıdere, Terkos, Darlık) %31.8 gibi önemli bir orana sahip olan Ömerli Havzası’da üzerindeki yerleşmelerin yoğun baskısı nedeni ile tehlike sinyalleri vermektedir. Havza’da yer alan plansız yerleşmeler ve sanayi tesisleri makro ve mikro ölçekte Ömerli Havzası’nda ciddi çevre sorunları yaratmaktadır. İstanbul’un can damarlarından birisi olan 150 milyon metreküp kapasiteli Ömerli Havzası, çevresindeki 600 bini aşkın insan ve 261 fabrika ile yoğun bir kirlilik tehdidi altındadır. Samandıra’daki yoğun yapılaşmanın da etkili olduğu bu nüfus artışı doyum seviyesine ulaşıncaya kadar, plansız kentleşme baskısı altındaki Ömerli Havzası’nın bir çamur gölü haline gelmesi beklenmektedir. Havza üzerinde onyedisi uzak, dört tanesi orta, dört tanesi mutlak, iki tanesi kısa koruma kuşağında olmak üzere toplam yirmiyedi yerleşim birimi bulunmaktadır. Gittikçe kontrolü imkansızlaşan nicel büyümeler gösteren bu yerleşmeler (Sultanbeyli, Samandıra, Sultançiftliği vb) havza ekosistemi üzerinde olumsuz yönde önemli rol oynamaktadır. Ömerli Havzası uzun koruma kuşağında yer alan ve kamu arazilerinin işgal edilmesi yolu ile ortaya çıkan Samandıra’da, havza içerisinde gerek barındırdığı sanayi tesisleri, gerekse yoğun yapılaşma potansiyeli nedeni ile acil tedbirler alınması gereken yerleşimlerden birini oluşturmaktadır. Gerek Havza’da yaşayanların, gerekse İstanbul halkının sağlığı için “kendi başına buyruk” bir gelişim gösteren ve metropoliten alanın bütüncül çıkarlarına ters düşen böylesi bir yapılaşmanın gerçekleştiği Samandıra’nın ve Havza’da yer alan diğer yoğun yapılaşmanın görüldüğü yerlerin kontrol altına alınması gerekmektedir.

THE INFLUENCE OF THE URBANIZATION PROCESS ON WATER BASIN: THE CASE OF "SAMANDIRA EXAMPLE"

SUMMARY

Considering the development activities which are very important for the welfare and happiness of the human beings; the important point is to analyze developmental studies apart from environmental activities which in turn may produce negative effects on the environment.

Pollution signals seen in drinking and waste water are also caused by not paying attention on how the environment would be destroyed.

İstanbul which is under the pressure of immigration, increasing population, unplanned urbanization and industrialization, is the city that presents this destruction mentioned above.

The process of the unplanned construction of the buildings without infrastructure that are located around the fringes of metropolitan city exhibits rural characteristics and do not present the "development" process.

Our metropolitan cities with rapid population increase cause the increase in construction which has negative effects on historical and cultural values. In these cities which are sheltering more and more people day by day, especially in İstanbul, the physical growth is going on. The thing that should be kept in mind is the population increase does not mean that the settlement is developing.

The population increase seen in Ömerli Basin, that is so vital for İstanbul, also exhibits this unhealthy development characteristics. Population increase and industrialization, those which cause waste of natural sources and produce various environmental problems, enable destruction in the ecosystem of the basin.

Residential pollution produced by unlicensed construction, industrial churns produced by industrial foundations and agricultural chemicals used out of effective control systems are the basic reasons of the pollution in the basin. Considering these obstacles mentioned above, the pollution in the basin can not be prevented. The activities taken apart from the basin protection regulations creates pollution in these places and shorten the life of them.

Samandira Settlement which is chosen as a research field, with its population potential and development process, has a very important place in Ömerli Basin.

Samandıra Settlement which has faced a great immigration pressure after years 1985 and taken municipality status after giving up village status in 1992, shows a settlement characteristics that creates serious environmental problems.

The rapid population increase and construction process seen in Samandıra Settlement is a process away from technical infrastructure and educate socio-cultural services, as the urbanization process seen in Turkey after years 1950.

Samandıra Settlement inhabitants are mostly rural originated and left their home in order to be close to urban services and have better living standards. Those people who are aware of urban services are far away from these services in Samandıra Settlement. They go to other surrounding settlements especially Kartal in order to assure their basic needs like education and health.

This big population increase, seen in Samandıra Settlement and other settlements in Ömerli Basin, is produced by various reasons. Inadequate empowerment of the organization of İstanbul Water Sewerage Administration, that is responsible to protect the water sources' quality, with existing laws and regulations, the insensitivity of the municipalities against the unlicensed constructions, and their attitude to pretend not to see them, dismission to the industrial foundations built in water Basins in order to create employment opportunities, publishing building dismissal frequently, the disorder and the confusion in the competences and the omission to examine the aspects of the environmental pollution in site planning are the basic reasons of the increase of pollution caused by industry and population.

During the field research the characteristics of the Samandıra Settlement has been examined as follows; most of the people are young and primary school graduates and workers. They are aware of their effectiveness in the pollution created in the settlement but defend themselves by saying "How can I change this by myself?" and they try to turn their unjust and irresponsible attitudes in to a reasonable point.

The basic thing in conservation of water source, which are important for the whole of society, and future arrangements is to educate people in the fields of sustainable development and liveable space.

Sustainable development is defined by the World Commission on Environment and Development (1987), as the ability of humanity to ensure that development meets the needs of the present without comprising the ability of future generations to meet their own needs. Livability of urban environment is an important component for sustainable development. An alternative paradigm for sustainability proposed as a world where urban environments and science are shaped locally rather than externally and where development is more informed and disciplined by local ecological, social and cultural values.

In Habitat II agenda livability is defined as follows. Quality of life of people depends on, among other social and economic factors, the physical conditions and spatial characteristics of our villages, town and cities. City lay-out and aesthetics, land use patterns, population and building densities and ease of access to adequate public amenities all have crucial bearing on the livability of settlements.

Therefore, people's needs and aspirations for more livable neighbourhoods and settlements should guide the process of design, management and maintenance of human settlements whereby public health is protected, safety and security conditions are provided, social integration, respect for diversity and cultural identities are promoted, and spiritual, historic and culturally significant buildings and districts are properly preserved. In livable urban environments quality of life should be high.

It is important to take the water pollution not only from the view of health also from the view conservation of the sources and to use them in a planned way.

It is essential to increase the environmental pollution problems, formed in Ömerli Dam Basin by wrong land uses, into minimum levels by assessing Samandıra Settlement and also the other settlements in the basin altogether.

The research on Samandıra Settlement's indicates that concerning livability and sustainability of today's and future's residents, urgent planning measures has to taken for such developmental processes going on around Ömerli and other water basins in İstanbul.

As it is impossible to study the Samandıra Settlement apart from Ömerli basin, the subject has been examined in two scale. In regional scale, It has been examined the natural structure and the environmental problems of the basin by collecting the data of Ömerli Basin in the urban scale, It has been tried to examine the effects of the Samandıra Settlement on Ömerli Dam Basin by analysing the settlement that has an important place in Ömerli.

The thesis made of six parts and it is structured as follows:

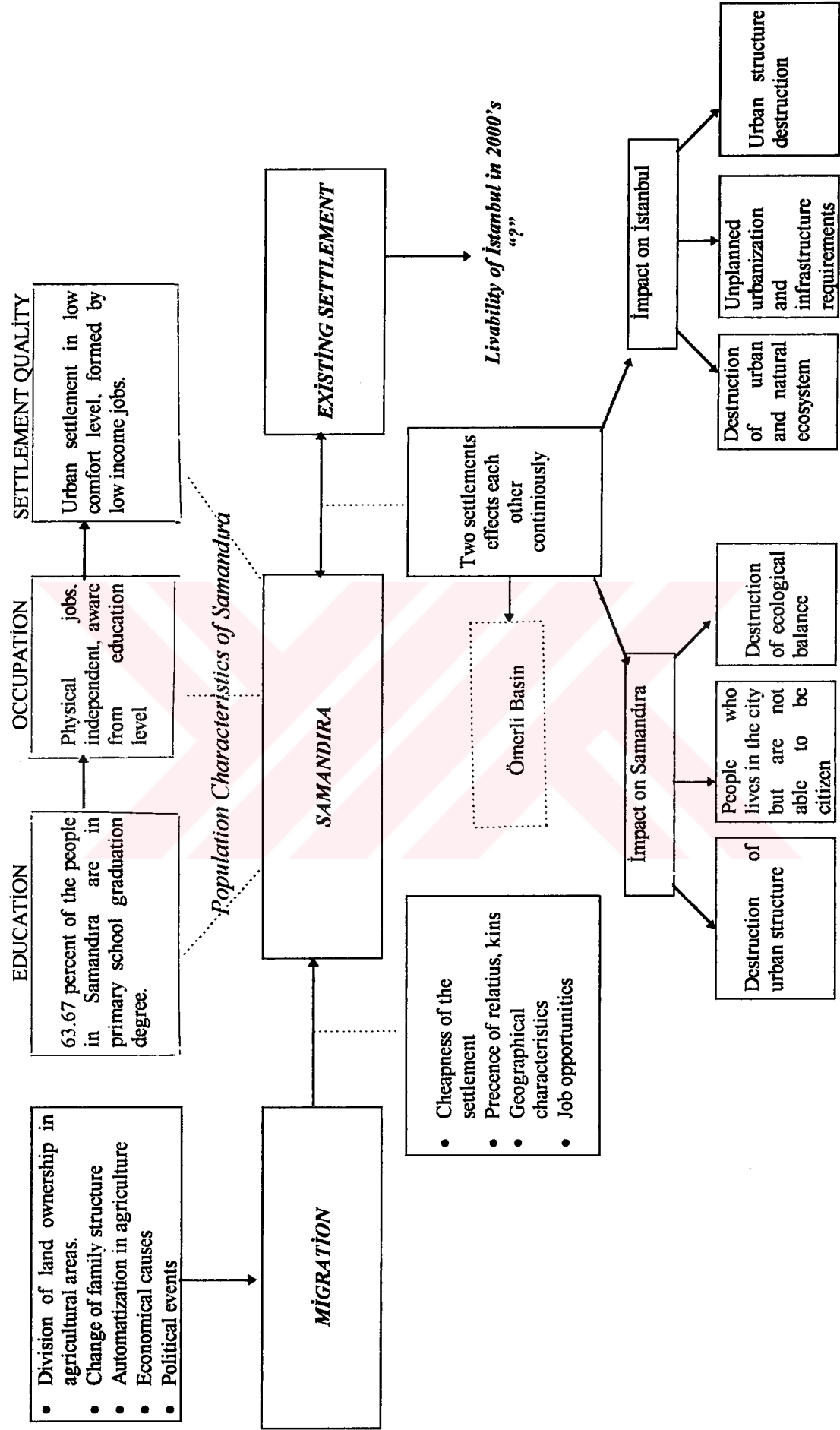
In the first part, the main subject matter of the thesis; definition and importance of the problem are presented.

In the second part; as It has been beleived that to examine the urbanization process which also brings, various problems, would make easier to understand the changes in Water Basins, the reflections of this process on water basins have been determined.

In addition, the legal framework have great importance for drinking and waste water sources, It has been examined the legal framework of pollution and audits of water sources in Turkey.

In the forth part It has been explained the general characteristics of Ömerli Basin, where Samandıra Settlement is located. The physical, socia-demographic and socia-economic characteristics of the Basin that has been polluted by various reasons has been examined and the assestments of the basin quality are examined in order to indicate the dimensions of pollution. In this part that has been emphasined the water quality of the Basin and the rivers, It has been examined the available measurement methods for prevention of pollution of the Basin.

Tablo 1.1. The Fallow Diagram of Reserch Problematic

In the fifth part; the structural characteristics, socia-cultural and socia-economic characteristics of Samandira Settlement are explained in order to introduce Samandira Settlement.

In the sixth part; It has been introduced the survey analysis applied in Samandira Settlement. It has also been examined the importance and the aim of the subject and the reasons why Samandira had been choisen and It has been tried to introduce the household characteristics of Samandira Settlement.

In the seventh part; that contains the conclusion of the research are presented, It has been given the proposals for to prevent more pollution in the Basins and the findings of the study and the importance of the settlement in Ömerli Basin has been presented and general evaluations are included.

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Plansız büyümenin ve hızlı gelişmenin sebep olduğu ekonomik ve teknolojik değişimler, çok büyük çevre kirliliği problemlerini de beraberinde getirmiştir. İnsanlığın refah ve mutluluğu için önemli olan kalkınma faaliyetlerinin çevreden bağımsız olarak ele alınması, çevre üzerinde olumsuz etkilerin meydana gelmesine yol açmaktadır. İçme ve kullanma sularında görülen kirlilik sinyalleri de kentleşmenin ve yapılaşmanın, çevrenin ne şekilde tahrip olacağına aldırmadan gerçekleştirilmesi nedeniyle meydana gelmiştir.

Göç, artan nüfus, düzensiz kentleşme ve sanayileşme kışkıracındaki İstanbul bu tahribin en fazla yaşandığı kent olma özelliğini göstermektedir. Kent çevresindeki kırsal nitelikli alanlarda sağlıklı bir biçimde meydana gelen plansız ve altyapısız yapılaşma sürecinde gelişmeyi ifade etmekten çok uzaktır. Yoğun bir nüfus artışının yaşandığı, betonlaşmanın arttığı, tarihi ve kültürel değerlerin yok olmaya başladığı kentlerimiz artık kentsel kimliklerini yitirmeye başlamışlardır. Her geçen gün daha fazla nüfusu barındırır hale gelen kentlerimizde, özellikle de İstanbul'da nicel büyüme devam etmektedir. Oysa unutulmaması gereken, nüfusun artıyor olmasının her zaman yerleşimin geliştiği anlamına gelmediğidir.

İstanbul için hayati önem taşıyan Ömerli Havzası'nda görülen nüfus artışı da işte böylesi sağlıklı bir gelişim niteliği taşımaktadır. Doğal kaynakların hızla tüketilmesine yol açan ve beraberinde birçok çevre problemini de getiren nüfus artışı ve sanayileşme, havza ekosisteminin bozulmasına neden olmaktadır.

Su kaynaklarının kirlenme sebeplerinin başında gelen kaçak yapılaşmanın oluşturduğu evsel kirlenme, endüstri tesislerini oluşturduğu endüstriyel artıklar ve hiç bir etkili kontrol uygulanmaksızın kullanılan tarım ilaçları nedeniyle, havzadaki kirlenmenin önüne geçilememekte ve önemli kirlenme sorunları ile karşı karşıya kalınmaktadır. Havza koruma yönetmeliklerine uyulmaksızın gerçekleştirilen faaliyetler bu alanların kirlenmesine ve ömrünün ksalmasına yol açmaktadır.

Araştırma alanı olarak seçilen Samandıra yerleşimi de, gerek nüfus potansiyeli, gerekse gelişim süreci açısından Ömerli Havzası'nda büyük önem taşımaktadır. 1985'li yıllardan sonra yoğun bir göç baskısına maruz kalan ve 1992 yılında köy statüsünden ayrılıp, Belde Belediyesi statüsüne kavuşan Samandıra, plansız ve altyapısız gelişimi ile havzada ciddi çevre sorunları yaratabilecek bir yerleşimdir.

Samandıra'da ve Ömerli Havzası'ndaki diğer yerleşmelerde görülen bu yoğun nüfus artışı çeşitli sebeplere dayanmaktadır. İstanbul'daki su kaynaklarının kalitesini korumakla görevli İSKİ'nin mevcut yasa ve yönetmeliklerle yeterli yaptırım gücüne sahip olmaması, belediyelerin kendilerine bildirilen kaçak inşaatlar karşısında duyarsızlığı, bilerek ya da bilmeyerek görmezden gelmeleri, iş sahası yaratılacak diye su toplama havzalarında kurulan endüstri tesislerine göz yumulması, sık sık imar affı çıkarılması, mevcut mevzuat içindeki yetki girişimi ve kargaşası, imar planları hazırlanırken çevre kirlenmesi yönünde inceleme yapılmaması gibi sebeplerle su toplama havzalarında nüfus, sanayi ve dolayısı ile kirlilik artmaya devam etmektedir.

Konumuz gereği olarak seçilen Samandıra yerleşiminin Ömerli Havza'sından bağımsız olarak düşünülmemesi nedeni ile konu iki şekilde incelenmiştir. Bölgesel ölçekte, Ömerli Havzası'na ait veriler toplanarak havzanın doğal yapısı ve içinde bulunduğu çevre sorunlarına değinilmiştir. Şehirsel ölçekte ise, baraj havzasında çok önemli bir yere sahip olan Samandıra'nın analizi yapılarak Ömerli Baraj Havzası üzerindeki etkilerinin incelenmesine çalışılmıştır. Ömerli Havzası içindeki önemli yerleşmelerden birisi olan Samandıra Beldesi inceleme çalışması toplam yedi bölümden oluşmaktadır.

I. Bölümde; konuya giriş yapılarak problemin tanımı ve önemi üzerinde durulmuştur.

II. Bölümde; pekçok sorunuda beraberinde getiren kentleşme sürecinin incelenmesinin, su havzalarındaki değişimin anlaşılmasını daha da kolaylaştıracağı düşünüldüğünden öncelikle kentleşme süreci ve bunun getirdikleri üzerinde durulmuştur.

III. Bölümde; bu sürecin su havzalarına yansımalarının neler olduğuna değinilmektedir. Ayrıca yasal çerçevenin içme ve kullanma suyu kaynakları için büyük önem taşıması nedeni ile ülkemizdeki su kaynaklarının kirlenmesi ve denetimi hakkındaki yasal çerçeveye değinilmiştir.

IV. Bölümde; Samandıra'nın da içerisinde yer aldığı Ömerli Havzası'nın genel özelliklerine değinilmiştir. Çeşitli sebeplerle kirliliğin eşiğine gelen havzanın fiziksel, sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik özellikleri incelenmiş, kirliliğin boyutlarının sergilenmesi için havzanın kalite değerlendirilmesi yapılmıştır. Havza'nın ve derelerin hamsu kalitesinin üzerinde de durulduğu bu bölümde, havzanın kirlenmeden korunması için gerekli olan uygun izleme yöntemlerine de değinilmiştir.

V. Bölümde; Samandıra'nın genel özellikleri üzerinde durulmuştur. Yerleşimin konumu, yapısal özellikleri, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik özellikleri üzerinde durulan bu bölümde Samandıra'nın tanıtılmasına çalışılmıştır.

VI. Bölümde, Samandıra'da gerçekleştirilen alan çalışması sunulmuştur. Konunun önemine, çalışmanın amacına ve Samandıra'yı seçme sebeplerine de değinilen bu bölümde, Samandıra hanehalkının özelliklerinin ortaya konulmasına çalışılmıştır.

VII. sonuç ve değerlendirmeleri içeren son bölümde, havzaların daha fazla kirletilmemesi için yapılması önerilen düşünceler sıralanmış, Samandıra yerleşimi hakkındaki bulgulara ve yerleşimin Ömerli Havzası'ndaki önemine değinilmiştir.

BÖLÜM 2

TÜRKİYE'DE KENTLEŞME SÜRECİ

Son yüzyılların en önemli olgularından birisi olan ve gelişmiş ülkelerde 19.y.y.'da yaşanan kentleşme süreci, ülkemizde özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra hız kazanmıştır. Toplumun ekonomik ve sosyal yapısında meydana gelen değişimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan kentleşme, “sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplumun yapısında, artan oranda örgütlenme, iş bölümü, uzmanlaşma yaratan, insan davranışları ve ilişkilerinde şehirlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir” [1, s. 6].

Toplumların yapısal değişimlerinde en belirgin yönü oluşturan kentleşme olgusunun Türkiye'deki oluşumuna bakıldığında, 1950'lerde meydana gelen kentleşmenin, kentin sosyal, ekonomik ve yapılaşmış çevrelerinin taşıma kapasitesinin üzerinde bir nüfus yığılması ile meydana gelen sağlıklı bir oluşum içerdiği görülmektedir.

Cumhuriyetin başlangıcından 1950'lere kadar olan dönem incelendiğinde nüfusun doğal artışının (doğumlar eksi ölümler) çoğunlukla olduğu yerde kaldığı görülmektedir. Kırsal alanlarda tarım devamlı olarak gelişmekte olduğundan, kent alanlarına küçük çapta bir göç vardı; aslında bazı yerlerdeki kırsal alanlar nüfusu çekmekteydi. Devletin önderlik ettiği sanayileşme, önemli miktarda göçe ihtiyaç duyulmadan şehir nüfusunun büyümesine uygun bir hızda yeni istihdam alanları yaratmakta idi. 1950'lere ulaşıldığı zaman, genişlemenin bu dengeli yapısı, kır-kent büyüme yapısını devamlı değiştiren yeni yaptırımlarla sona ermiştir. Ülke içindeki göç ve kentleşme hızlanmış ve kısa zamanda ülkenin nüfus dinamiğine egemen olmuştur [2, s. 43].

Türkiye’deki kentleşme süreci ilk resmi nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılından, 1990 yılına kadar sayısal verilerle ifade edildiğinde Tablo 2.1.’de de görülen şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır [3, s. 32];

- Türkiye’de şehirleşme 1950’de başlamıştır.
- Kırk yılda şehir nüfusu sekiz kat, şehirleşme oranı üç kattan fazla artmıştır. Bu durum hızlı bir şehirleşme ifade etmektedir.
- Şehir nüfusu artışının yanısıra şehir sayısında altı kat artmıştır. 1950’de 38.000 olan ortalama şehir büyüklüğü 1990’da 53.000 kişi olmuştur.

Türkiye’nin 1950’li yıllardan itibaren karşı karşıya kaldığı kırdan kente göç olgusu temelde iki sosyolojik nedeni içermektedir. Birincisi, kıyın iten gücü olarak ifade edilen, hızlı nüfus artışı ve bunun sonucunda insan-toprak dengesinin bozulması, tarımda mekanizasyon, kimyevi gübre kullanımı ve benzeri sorunlardan kaynaklanan kırsal yapıların değişiminin yarattığı göç dinamiği. İkincisi ise, kentlerdeki yeni sanayi kollarının ve hizmet sektörünün istihdam olanaklarını kolaylaştırması ve kıra göre daha iyi yaşam standartlarının elde edilebilir olmasından kaynaklanan çekici güçtür.

İtici ve çekici güçlerin etkisi ile Türkiye’de yaşanan hızlı kentleşme ve yapılaşma süreci, gereğinden fazla kalabalık ve yönetimi güç alanların oluşmasına neden olmuştur. “Yoğunlaşma” sözcüğü ile tanımlanan kentler, içinde bulunduğumuz yüzyılda artık tamamen kontrol edilemez bir biçimde genişlemektedir.

Sadece ekonomik değişikliklerin ve yoksulluğun sonucu olarak meydana gelmeyen, aynı zamanda “daha iyi bir hayat” aramak gibi modern beklentilerinde rol oynadığı kırdan kente göç, önemli toplumsal değişimlere yol açan bir süreci içermektedir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken, şehirlerde açık işsizliğin ve düşük istihdamın gittikçe artış göstermesine rağmen, kırdan kentlere doğru olan göçlerin hızında bir azalma olmaksızın devam etmesidir. Yani kırsal yoksulluktan kurtulmak, daha iyi yaşam standartlarına kavuşmak için gerçekleştirilen göç, bir süre sonra yerini kentsel yoksulluğa bırakmakta, buna rağmen kentlere yöneliş azalmamaktadır. Bu aynı zamanda bu sürecin birçok yönden arzu edilmeyen, sağlıksız ve plansız bir olay olmasının da göstergesi olmaktadır.

Tablo 2.1. Sayım Yıllarına Göre Kent ve Kır Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Oranları [2, s. 44; 3, s. 33]

Sayım Yılları	Toplam Nüfus	Yıllık Nüfus Artış Oranı (%)	Kentsel Nüfus		Kırsal		Nüfus Yıllık Nüfus Artış Oranı (%)	Şehirleşme Oranı (%)	Şehir Sayısı
			Sayım Yılları Nüfusu	(%)	Sayım Yılları Nüfusu	(%)			
1927	13.648.270	00.00	3.305.879	24.2	10.342.391	75.8	0.0	16.4	66
1935	16.158.018	21.1	3.802.642	23.5	12.355.376	76.5	2.2	16.6	80
1940	17.820.950	19.59	4.346.249	24.4	13.474.701	75.5	1.7	18.0	97
1945	18.790.174	10.59	4.687.102	24.9	14.103.072	75.1	9.1	18.3	98
1950	20.947.188	21.73	5.244.337	25.0	15.702.851	75.0	2.2	18.5	102
1955	24.064.763	27.75	6.927.343	28.8	17.137.420	71.2	1.8	22.1	121
1960	27.754.820	28.53	8.859.731	31.9	18.895.089	68.1	2.0	25.1	147
1965	31.391.420	24.62	10.805.817	34.4	20.585.604	65.6	1.7	28.3	198
1970	35.605.176	25.19	13.691.101	38.5	21.914.075	61.5	1.3	33.7	229
1975	40.347.719	25.00	16.869.068	41.8	23.478.651	58.2	1.4	37.5	270
1980	44.736.957	20.65	19.645.007	43.9	25.091.950	56.1	1.3	45.6	311
1985	50.664.458	24.88	26.865.757	53.0	23.798.701	47.0	-1.1	51.1	374
1990	56.473.035	21.71	33.326.351	59.0	23.146.684	41.0	-5.6	59.1	629

Her bölgede eşit olarak seyretmeyen göç süreci özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi batı kentlerinde tehlikeli bir hızla büyümeye devam etmektedir. 1955-1990 arasında ülkenin batısında Trakya (4.015.117) Marmara ve Ege (7.468.442) Bölgelerinin nüfusu büyük artış gösterirken, ülkenin doğusunda Güneydoğu Anadolu (1.669.088) ve Doğu Anadolu (3.760.930) Bölgelerinde nüfus artışı daha az olmuştur (Tablo 2.2).

Türkiye’de kentsel yerleşimlerin çoğu ülkenin batısında yer almaktadır. Samsun’dan Adana’ya bir çizgi çekildiğinde, 100.000 ve üzerinde nüfusu olan kentsel yerleşmelerin %84’ü ile 500.000 ve üzerinde nüfusu olan büyük kentlerin %96’sının bu çizginin batısında yer aldığı görülmektedir [5, s. 19]. 500.000 ve üzerinde nüfusu olan yedi kentin (İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Gaziantep ve Konya), yalnızca birisi (Gaziantep) bu çizginin doğusunda yer almaktadır. 1990 yılı göç istatistiklerine bakıldığı zaman en fazla göç alan yerlerin (Gaziantep hariç) yine bu belirlemedeki yerler olduğu görülmektedir [6, s. 94].

Ülkemizdeki göçlerin seyrinde de görüldüğü üzere, iç göçler belli coğrafi alanlara yönelmektedir. Gerek nüfus veren, gerekse nüfus alan yerler gelişmiş güzel olmayıp, belli bir bölgelere doğru yönelim göstermektedir. Eğer herhangi bir yerleşmedeki yabancı nüfus yerli nüfustan fazla ise göç alan, az ise göç veren yerleşme sözkonusudur. Bu açıdan ülkemizin bölgesel dağılımına baktığımızda en fazla nüfus veren illerin Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde olduğu görülmektedir. Buralarda ya yoğun bir nüfus, ya da tarım alanlarının verimsizliği sözkonusudur. Bazende Karadeniz Bölgesi’nde olduğu gibi her ikiside bulunmaktadır.

Geri kalmış bölgelerden, gelişmiş bölgelere doğru akan göçlerin her iki yönde de olumsuzluklar içermesi sözkonusudur. Göç veren geri kalmış bölgelerde, köylerin gittikçe boşalması, toplumsal erozyona uğraması ve yörenin ekonomik ve sosyal açılardan gittikçe daha da gerilemesi gibi önemli sorunlar baş gösterirken, göçlerin yöneldiği kentler ise sağlıklı sanayileşme ve kentleşme sonucu ortaya çıkan, barınma

Tablo 2.2. Bölge Nüfusları ve Toplam Nüfus İçindeki Yüzde Oranları [4, s. 23]

Sayım Yılı	Toplam	Trakya	Karadeniz	Marmara ve Ege	Akdeniz	Batı Anadolu	İç Anadolu	Güney Doğu Anadolu
1935	16.158.018	1.267.753	2.637.233	3.130.788	870.490	1.503.724	4.001.667	743.041
%	100.0	7.8	16.3	19.4	5.4	9.3	24.8	4.6
1940	17.820.950	1.550.939	2.832.274	3.371.653	1.135.990	1.587.169	4.297.706	804.809
%	100.0	8.7	15.9	18.9	6.4	8.9	24.1	4.5
1945	18.790.174	1.496.612	3.001.350	3.572.281	1.230.543	1.714.807	4.648.413	788.370
%	100.0	8.0	16.0	19.0	6.5	9.1	24.7	4.2
1950	20.947.188	1.583.937	3.292.443	3.959.023	1.434.688	1.871.430	5.227.966	896.227
%	100.0	7.6	15.7	18.9	6.8	8.9	25.0	4.3
1955	24.064.763	1.960.332	3.881.441	4.229.942	1.721.317	2.102.819	6.031.685	1.030.688
%	100.0	8.1	16.1	17.6	7.2	8.7	25.1	4.3
1960	27.754.820	2.284.625	4.451.069	4.877.080	2.062.665	2.373.442	6.943.033	1.189.909
%	100.0	8.2	16.0	17.6	7.4	8.6	25.0	4.3
1965	31.391.421	2.655.768	4.960.685	5.479.840	2.407.049	2.569.566	7.884.484	1.359.704
%	100.0	8.5	15.8	17.5	7.7	8.2	25.1	4.3
1970	35.605.176	312.792	5.401.000	6.195.868	2.794.718	2.809.337	8.941.209	1.597.763
%	100.0	9.0	15.2	17.4	7.8	7.9	25.1	4.5
1975	40.347.719	3.800.063	7.188.664	7.188.664	3.368.762	3.017.978	10.169.879	1.832.903
%	100.0	9.4	17.8	17.8	8.3	7.5	25.2	4.5
1980	44.736.957	4.325.306	8.423.493	8.423.493	3.934.651	3.221.095	10.967.974	1.976.400
%	100.0	9.7	18.8	18.8	8.8	7.2	24.5	4.4
1985	50.664.458	5.089.197	9.834.576	9.834.576	4.653.426	3.538.235	12.193.155	2.413.593

sorunu, işsizlik, yoksulluk kültürü, çevre kirlenmesi gibi sosyo-patolojik sorunlarla boğulur hale gelmiştir.

Ülkemizde II. Dünya Savaşı'ndan sonra, kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru yönelen göç, kentlerde “yeni kentli” kesimini yaratmıştır. Ancak yeni kentlinin, kentleşme sürecindeki “kentlileşmesi” tamamlanmış değildir [7, s. 13]. Çünkü, kentleşme süreci, kırdan kente göç sonucu kişinin kente özgü işlerde çalışması, kente özgü davranış kalıplarını benimsemesi ve kentin sunduğu fırsat ve olanaklardan yararlanması yönünde ortaya çıkan bir değişim sürecidir [8, s. 52]. Bu değişim sürecinin tamamlanmaması ve kentlileşmeyi özendirici durumların gündeme getirilmemesi kentlerde kentsel kimliğe uymayan pekçok olumsuz yansımalarla yol açmıştır.

Kırdan kente göçün kente yansması ilk önce barınma sorunu, yani konut gereksinimi şeklinde olmuştur. Hızlı göç karşısında büyük kentlerin gerekli hızla ucuz konut arzını sağlayamaması, kırdan kente göç etmiş düşük gelirli ve kente “entegre” olmamış grupları kendi imkanları dahilinde çözüm üretmeye zorlamıştır. Bunun çözümü ise göçmenler tarafından Hazine arazisine kaçak ev yapmak olarak bulunmuştur. IV. Kalkınma Planı'nda da kentleşme olayı sonucu meydana gelen yoğun nüfusun konut ihtiyacına değinilmiş ve “kamu kesiminin konut yapımında yetersiz kalması, arzun talebi karşılayacak düzeyde olmaması ve konut fiyatlarının yüksekliği, özellikle kente göç eden nüfusun barınma ihtiyacının karşılanmasını gecekondulaşmaya bırakmıştır” denilmiştir [9, s. 78].

Ülkemizdeki toprak mülkiyet yapısı incelendiği zaman, Osmanlı toprak sisteminin bir mirası olan toprakta özel mülkiyetin olmaması ve kentlerin çevresinde çok büyük miktarlarda hazine arazilerinin olması Türkiye'nin ayırdedici özelliklerinden birini oluşturmaktadır. 1858'den beri toprakta özel mülkiyeti tescil eden çeşitli kanunların çıkarılmış olmasına rağmen, halen kentlerin çevresinde özel mülkiyete ait olmayan Hazine arazilerinin varlığı ve devletin bu arazilerin denetimi ve düzenlemesini sağlayamaması, göçerlerin buraları “işgal” ederek yerleşmesini kolaylaştıran bir etken olmuştur [10, s. 5-6].

Kent mekan dokusunun tahrip edilmesinde, Hazine arazilerinin düzenlenmesinde ve kullanılmasında işlevsel mekanizmaların olmamasının yanı sıra siyasi partilerinde büyük etkisi olmuştur. Kimi zaman bizzat kamu arazilerini parselleyip dağıtarak, kimi zaman yasalara aykırı inşaların yıkımını önleyerek kentsel mekanı çekici hale getiren siyasi partilerin vaadleri, işlevsel mekanizmalardaki eksiklikler nedeni ile fazla bir tepkide oluşturmamıştır.

1950’lerde sadece barınma ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak, düşük gelirli kişilerin çözüm olarak ürettikleri derme-çatma gecekondü bölgeleri, 1980’lerden itibaren özenle inşa edilen kaçak villalar ve lüks sitelerle birlikte boy gösterir hale gelmiştir. Bu “illegal kentleşme” sürecinde artık kavramlarında tamamen birbirine karıştığı görülmektedir. Gecekondü ve kaçak yapı kavramları artık iç içe geçerek bütünleşmektedir. Toprak yağmasının bir gelir kaynağına dönüştüğü ve arsa mafyaları aracılığı ile meydana gelen işgalin toplumun değer yargılarını da dejenere ettiği ve kentin gelişimini belirlediği görülmektedir. Böylece toprakların kullanıcıları ile üreticileri arasında, daha önce gecekondü bölgelerinde pek rastlanmayan belirgin farklılaşmalar da oluşmaya başlamıştır.

Bugün kentsel yağma öyle bir hal almıştır ki yapılaşmaya çevre açısından uygun olmayan su havzaları ve ormanlık bölgelerde artık hem yoksulların, hem de zenginlerin işgaline uğrayan ve ciddi tehlike sinyalleri veren yerler haline gelmiştir.

BÖLÜM 3

KENTLEŞME SÜRECİ VE SU HAVZALARI

3.1. Kentleşme Sürecinin Su Havzalarına Etkileri

Günümüzde “yaşanabilen bir dünya” kavramı artık insanoğlunun gündeminde ilk sırayı almıştır. Gün geçtikçe azalan kaynakların optimum etkinlikte kullanımı ve zaten kıt olan kaynaklara zarar vermemek olgusu en önemli hedef olarak algılanmaktadır.

2027 yılında üzerinde on milyar insanın yaşayacağı hesaplanan dünya, sahip olduğu bütün kaynakların hoyratça ve plansız kullanılması sonucu her geçen gün daha da yıpranmakta ve kirlenmektedir. Yeryüzünde insanoğlunun çeşitli faaliyetleri sonucu oluşan kirlilik, tüm doğal kaynakları, havayı, suyu, toprağı, denizleri, bitki ve hayvanların yaşadığı bütün ortamları büyük bir hızla olumsuz yönde etkilemektedir.

Ülkemiz açısından çevre sorunlarının ortaya çıkmasında en önemli neden olarak çarpık kentleşme gösterilmektedir [11, s. 87]. Bunun nedeni de kent ve bölge planlamalarından yeterince yararlanılmadan, nüfusun belli yörelerde yoğunlaşması ve konut spekülasyonu nedeni ile yüksek gelir elde edilmesi girişimlerine dayanmaktadır.

Türkiye genelinde 1950’li yıllardan bugüne kadar büyük bir hızla artan kırdan kente göç olgusunun yani içgöçün bir yansıması olan kentlerdeki hızlı ve plansız yapılaşma süreci, son yıllarda su havzalarını da etkisi altına almıştır.

Doğal ekosistem özelliklerini yitirmeye ve yapay kent ekosistemi etkisi altına girmeye başlayan su havzaları, yerleşim, sanayileşme ve arazi kullanımındaki yanlış uygulamalarla birlikte ciddi kirlilik sinyalleri vermeye başlamıştır.

Kirlenme tehdidinin en yoğun olarak yaşandığı yerleri, nüfusun sayıca fazla olduğu, kent merkezine yakın su havzaları yaşamaktadır. Kentsel çekiciliğin yanı sıra havzaların konumlarının uygunluğunun, su kaynaklarının bolluğunun, kaçak ve ruhsatsız yapılarla ilgili yasal boşlukların, havzaların içerdikleri çok sayıda dere yatağı ile, buraları alıcı ortam olarak kullanmayı hedefleyen sanayi kuruluşlarına cazip gelmesinin, çevre yollarının bölgeye sağladığı kolay ulaşımın, havza içinde ve civarında mevcut organize sanayi bölgelerinin ve endüstri kuruluşlarının bulunmasının ve havzadaki birçok köyün (Sultanbeyliği, Samandıra, Sultançiftliği vb.) belediye statüsüne geçmesinin benzer konumda olan yerlere örnek teşkil etmesinin etkisi ile havzalar bugün yoğun bir yapılaşma süreci ile karşı karşıya kalmaktadır.

Kentleşme sürecinde İstanbul, kırdan kente göç olgusunun en fazla yöneldiği yer olma özelliğini göstermektedir. 1980-1990 yılları arasında İstanbul'daki nüfus artışı ve bunların havzalara yansımalarına göz atıldığında şöyle bir tablo ortaya çıktı görülmektedir.

Tablo 3.1. Yıllar İtibarı İle Nüfuslardaki Artış [12, s. 42; 13, s. 39]

	1980 Nüfusu	1985 Nüfusu	1990 Nüfusu	% Artış	
				1980-85	1985-90
Türkiye	44.736.957	50.664.458	56.664.458		
İstanbul	4.741.890	5.842.985	7.309.190	23.2	25.1
Ömerli	23.842	37.321	151.414	56.5	305.7
Elmalı	25.930	44.745	105.673	72.5	136.2
Darlık	2.748	3.593	2.993	30.7	-16.7
Terkos	16.019	16.980	18.413	6.0	8.4
B. Çekmece	43.549	45.580	65.557	4.7	43.7
Sazlıdere	6.075	6.741	18.442	10.9	173.5
Alibey	6.149	9.783	34.706	59.1	254.8

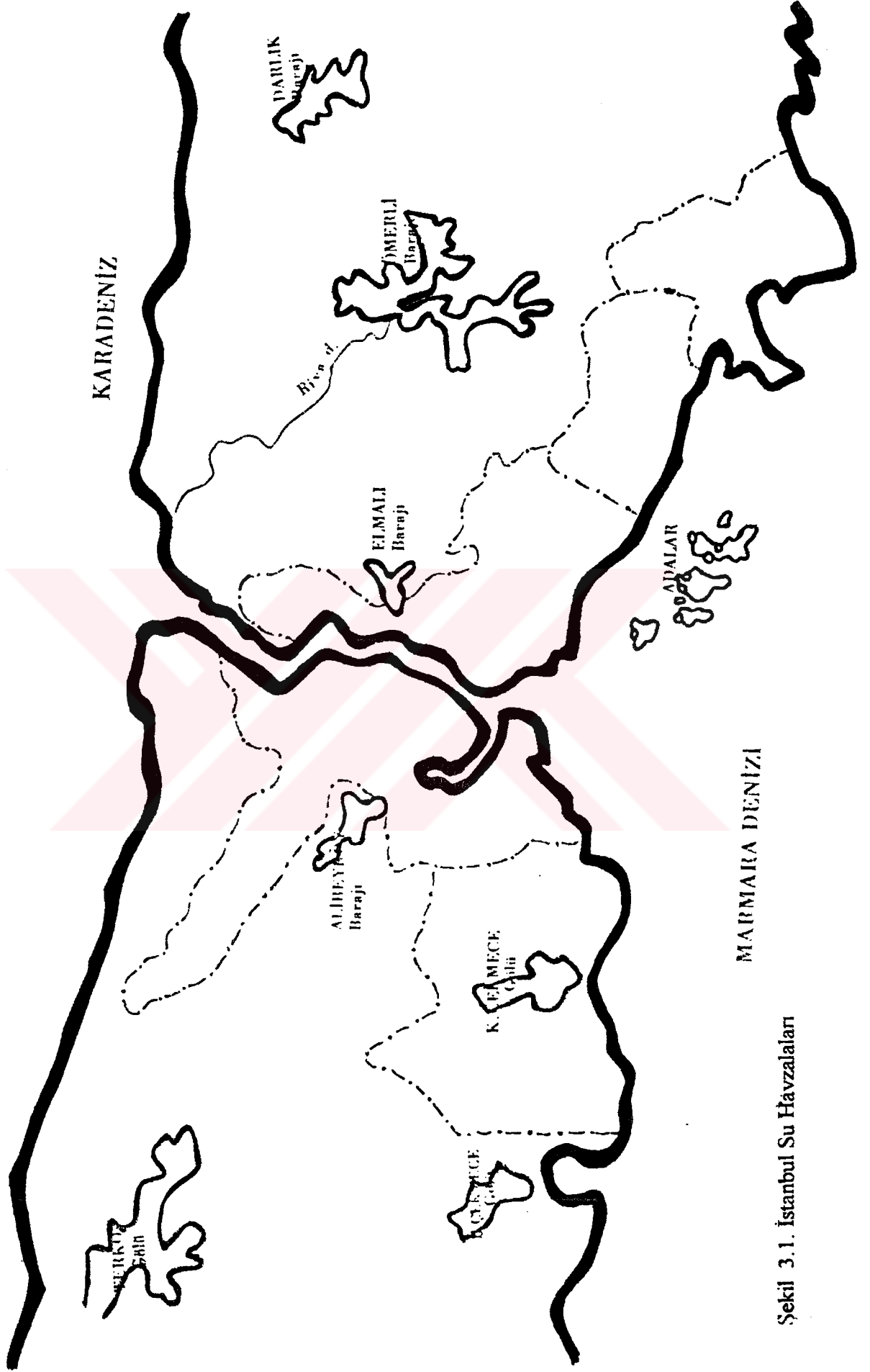
Burada da görüldüğü üzere İstanbul'un kullanılmakta olan ve gelecekte kullanılacak olan su kaynakları (Şekil 3.1) plansız ve kontrolsüz olarak gelişen yapılaşma, sanayileşme ve nüfus artışı sonucunda iki önemli sorunla karşı karşıya kalmaktadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İSKİ yetki sınırları içerisindeki su havzalarında meydana gelen birinci sorun; nüfus artışının Tablo-3.1.'de de görüldüğü üzere çok hızlı olması, ikinci sorun ise; bu artan nüfusun ihtiyacını karşılamakta giderek yetersiz kalmaya başlayan su miktarıdır.

Bugün İstanbul yüzey sularını altı kaynaktan temin etmektedir;

Terkos	142.000.000 m ³ /yıl
B. Çekmece	100.000.000 m ³ /yıl
Darlık	97.000.000 m ³ /yıl
Ömerli	220.000.000 m ³ /yıl
Alibey	36.000.000 m ³ /yıl
Elmalı	15.000.000 m ³ /yıl

Bu altı kaynaktan toplam 610.000.000 m³/yıl su temin edilmektedir. Oysa, İstanbul metropoliten kentindeki nüfus artışı dikkate alındığında 2000 yılında kentin su ihtiyacının 940.000.000 m³/yıl, 2010 yılında ise 1.320.000.000 m³/yıl olacağı tahmin edilmektedir [14].

Kentin ekolojik yönden son derece hassas bölgelerinde meydana gelen bu yoğun nüfus artışı beraberinde yoğun bir kirlilikte getirmektedir. İstanbul'un, yirmi yıl öncesine kadar kent dışı olarak değerlendirilen havzaları, son on yıl içinde göçün etkisi ile yerleşim bölgeleri haline gelmiştir. Bu, kaçak yapıların ağırlıklı olduğu kentsel mekanlara götürülen altyapı hizmetleri de yapılaşmanın yoğunlaşmasını desteklemektedir. Bugün özellikle Elmalı, Ömerli ve Büyük Çekmece etrafında önemli kirlenme etkisi yaratan yoğun yerleşim alanları oluşmuştur. Yoğun kirlilik neticesinde bugün kullanılamaz duruma gelen Elmalı Barajı'ndaki durumun, İstanbul'daki diğer su kaynaklarının da içinde bulunduğu tehlikeli durumu göstermesi açısından bir örnek teşkil etmesi gerekirken, elde edilen fizibilite çalışmaları sonuçları

Şekil 3.1. İstanbul Su Havzaları

Elmalı Barajı'nın ilk ama son olmayacağı olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir. İstanbul'da yer alan havzalara ait özel bilgiler gözden geçirildiğinde bu durum daha da belirginleşmektedir (Tablo 3.2).

Kaçak ve ruhsatsız yapılarla ilgili yasal boşluklarında etkisi ile havza içerisinde nüfus artışına paralel olarak hızla çoğalan kaçak inşaatlar, illegal olmakla birlikte, idare edilen, gözler önünde yapılsa dahi görülmeyen, ses çıkarılmayan, kentin doğal çevresini yağmalayan ve tahrip eden karmaşık problemler yumağı haline gelmiştir.

Kentlerin hızla büyümesi ve göç, altyapı ve çevre sorunlarını artırarak, yerel yönetimleri büyük bir baskı altına almaktadır. Gerekli tedbirler alınmaksızın, kanalizasyon, çöp arıtma ve uzaklaştırma gibi altyapı hizmetleri sağlanmaksızın oluşan yerleşimlerin atıksu deşarjları ve açık çöp dökme alanları içme suyu ihtiyacının karşılandığı havzaların sorumsuzca kirlenmesine neden olmaktadır.

Su kaynağı olarak kullanmaya uygun çok sayıda dere yatağına sahip olan havzalar, sanayi kuruluşları için de çok cazip alanları oluşturmaktadır. Normal kirlenme dışında, kimyasal kirlenme, zararlı atık gibi çok önemli kirlenme problemlerine beraberinde getiren sanayi kuruluşlarının sızdırmalı foseptiklerde biriktirdikleri ya da doğrudan araziye ve dere yataklarına deşarj ettikleri atıklar havza ekosisteminin dengeli yapısının her geçen gün bozulmasına neden olmaktadır.

Beraberinde getirdiği her türlü olumsuzluğa rağmen, gerek yerel yönetimlerin, gerekse merkezi yönetimin başarısızlığı nedeni ile vatandaşın devlete emaneti olan hazine arazilerinin yasadışı yollarla işgal edilmesi, hukuksal düzenlemelerin sürekli değişmesi ve yasaların siyasi etkilerle uygulanamaz hale gelmesi, kente karşı işlenen suçların cezasız kalması ya da sürekli çıkarılan aflarla hukukun ortadan kaldırılması, yaşanan sorunların daha da derinleşerek sürmesine ve toplumdaki bireyler arasında büyük haksızlıklara ve tepkilere neden olmaktadır.

Tablo 3.2. İstanbul Su Havzalarının Özellikleri

BARAJ ADI	VERİM m ³ /yıl	HAVZANIN KAPLADIĞI ALAN (km ²)	YERLEŞİM BİRİMLERİ	YAKLAŞIK NÜFUS	OLUŞAN ATIKSU m ³ (Gün)	ALTYAPI
TERKOS	142	619	Durusu Belde Belediyesi 21 adet köy yerleşimi			Yok. Kisman kanal yapılarak derelere bağlanmış. Durusu'nun altyapısı göle veriliyor.
B. ÇEKMECE	100	620	Çatalca-Hadımköy Belde Belediyeleri 30 adet köy yerleşimi	57.562	5.750	Çatalca, Muratbey, Ahmediye, Tepecik, Türkoba köylerinin atıksularının toplanacağı Çatalca Koll. inşaatı devam etmekte. Diğer bölgelerde kısmen kanallar derelere bağlanmış durumda.
ÖMERLİ	220	621	Sultanbeyli İlçesi, Samandıra, Sarıgazi Belde Belediyeleri 19 Adet köy yerleşimi	400.000	40.000	Yok. Bölgedeki yapılaşmadan oluşan tüm atıksular kanallarla derelere bağlanmış durumda.
ALİBEY	36	160	Arnavutköy Belde Belediyesi 7 adet köy yerleşimi	30.000	3.000	Yok. Kisman kanal yapılarak derelere bağlanmış.
ELMALI	15	81	Çavuşbaşı, Çekmeköy, A. dudullu, Y. Dudullu	350.000	35.000	Yok. Bölgedeki yapılaşmadan kaynaklanan tüm atıksular kanallarla derelere bağlanmış.

3.2. Su Kaynaklarının Kirlenmesi ve Denetimi Hakkındaki Yasal Çerçeve

3.2.1. İçme Suyu Havzalarındaki Yetkili Kurumlar Ve İlgili Kanunlar

Dünyada ve Türkiye’de kirliliğin her alanda ciddi sinyaller vermesi ile birlikte, kirliliğin önüne geçebilmek için geliştirilen çalışmalarda da artış gözlenmektedir.

Türkiye’de kirliliğe engel olmak amacı ile oluşturulan çevre koruması konusundaki mevcut mevzuatın dört ana başlık altında toplanması mümkündür;

- Anayasal hak ve sorumluluktan kaynaklanan Çevre Kanunu ile kanunun ilgili maddeleri uyarınca hazırlanmış yönetmelik ve yönergeler (Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği, Katı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği vb.)
- Çevre konusunda yatırım ve işletme yapan kurum ve kuruluşlara ait kanun ve yönetmeliklerin çeşitli maddeleri (İskan Kanunu, Gecekondu Kanunu, Köy Kanunu vb.)
- Çevre kaynaklarının kullanımı konusundaki kanun ve yönetmelikler (Su Ürünleri Kanunu, Orman Kanunu vb.)
- Halk sağlığı ile ilgili kanun ve yönetmelikler (Kaynak Suları Yönetmeliği, Umumi Hıfzısıhha Kanunu vb.)

İnsanoğlunun en temel gereksinimi olan su ihtiyacının karşılandığı kaynakların korunması ve yönetimi ile ilgili ülkemizde yaptırım yetkisine sahip birçok kamu kuruluşu bulunmaktadır. Bu kuruluşlar ve görev alanları aşağıda belirlenmiştir.

Büyükşehir Belediyesi ve buna bağlı ilçe belediyeler; 3030 ve 1580 sayılı yasalara göre içme suyu havzalarında planlama, ruhsat, yol ve benzeri hizmetleri yerine getirme görevi Büyükşehir Belediyesi ve buna bağlı ilçe belediyelerin sorumluluğundadır.

İSKİ Genel Müdürlüğü; 2560 sayılı İstanbul Su ve Kanalizasyon Dairesi Müdürlüğü'nün Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek, bu amaçla her türlü tesisi kurmak, kurulu olanları işletmek ve devralmak görevi İSKİ Genel Müdürlüğü'ne verilmiştir.

Çevre İl Müdürlüğü; 2872 sayılı Çevre Kanunu, 04/09/1988 tarih ve 19919 sayılı Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği'ne göre içme suyu havzalarındaki atık, artık ve yakıtların uzaklaştırılması, zararsız hale getirilmesi ve ithali ile ilgili kontrollerden, denetimi istenen kalite parametrelerinin ölçülmesinden Çevre İl Müdürlüğü sorumludur.

DSİ Genel Müdürlüğü; 1953 tarih ve 6200 sayılı DSİ Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Vazifeleri Kanunu'na göre, içme ve kullanma suyu temininde kontrol yetkisi ve sorumluluğu DSİ'ye verilmiştir. Buna göre su kaynaklarının dengeli bir biçimde geliştirilmesi ve kirlilik analizi testlerinin yapılması görevi DSİ'ye aittir.

Sağlık Bakanlığı; 1930 tarih ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu'na göre, Sağlık Bakanlığı, genel sağlık hizmetleri teşkilatı yolu ile içme suyunun hijyenik kontrolünden sorumludur. Su kalitesi standartlarını tespit ve bunların uygulanmasını izleme yetkisi, su kaynaklarından ne şekilde yararlanılacağından ve ıslahından sorumludur.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı; 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 7. maddesi iç sular ve bunların altındaki yerlerde maden faaliyetlerine izin verilmesi ile ilgilidir. Bu faaliyetlerin denetimini yapmak, yürütmek ve yönlendirmekle yükümlü olan bakanlık ise Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'dır.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı; 21/06/1960 tarih ve 2510 sayılı İskan Kanunu'nun 10. ve 11. maddelerinde baraj ve içme suyu alt yapısı ile ilgili noktalara değinilmekte, istimlak veya iç iskan düzenlemesi durumları ile ilgili hükümlere yer verilmektedir. Bu kanun hükümlerinin yerine getirilmesi görevi ise Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na aittir. 03/08/1990 tarihinde yürürlüğe konulan Kıyı Yönetmeliği'nin hükümlerinin yürütülmesi görevinde yine bu bakanlığa aittir. Bu yönetmelik deniz, doğal ve suni

göller ve akarsularda kıyı kenar çizgisinin tespiti, kıyıların kullanılması ve korunması ile kıyılarda doldurma ve kurutma yolu ile kazanılan alanlarda, deniz ve göllerin kıyıların devamı niteliğinde olan sahil şeritlerinde planlama ve uygulama esaslarını belirtmektedir.

Tarım ve Orman Bakanlığı; 1972 tarih ve 1595 sayılı Orman Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun'un 212 ve 317. maddelerine göre su toplama havzalarında doğal dengenin sağlanması görevi Tarım ve Orman Bakanlığı'na verilmiştir. 08/09/1956 tarih ve 6831 sayılı Orman Kanunu'na göre, orman alanlarındaki her türlü su kaynağının korunması ile ilgili 23 ve 24'üncü maddelere göre halkın menfaati, sıhhat ve selameti için gerekli tedbirlerin alınması görevi Tarım ve Orman Bakanlığı'na aittir.

Karayolları Bölge Müdürlüğü; İçme suyu havzalarındaki karayolu yapımından sorumludur.

İç İşleri Bakanlığı; 10/05/1926 tarih ve 831 sayılı Sular Hakkındaki Kanun'a göre, kaynağı belediye sınırı dışında bulunan suların uygun halde bulundurulması ve idaresi, belediye sınırlarına bağlı olmaksızın kaynağa kadar belediyeye aittir. Bu kanunun uygulanmasında yetkili olan kurumlardan biri de İç İşleri Bakanlığı'dır.

3.2.2. Su Havzaları İle İlgili Yönetmelikler

1976'lı yıllardan günümüze kadar, su havzaları ile ilgili yönetmelikler şu şekilde sıralanabilir [16, s. 28];

İçme ve Kullanma Suyu Temin Edilen Yüzeysel Su Kaynaklarının Kirlenmeye Karşı Korunması Hakkında Protokol

DSİ,İBŞB,Sağlık ve Sosyal Yardım Bak. 15/12/1976

İçme ve Kullanma Suyu Temin Edilen Ve Edilecek Olan Yüzeysel Su Kaynaklarının Kirlenmeye Karşı Korunması Hakkındaki Yönetmelik

İSKİ, 13/03/1984

Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği

Çevre Müsteşarlığı, 04/09/1988

İçme ve Kullanma Suyu Temin Edilen Yüzeysel Su Kaynaklarının Kirlenmeye Karşı Korunması Hakkındaki Yönetmelik

İSKİ, 22/05/1986

İçme ve Kullanma Suyu Temin Edilen Yüzeysel Su Kaynaklarının Kirlenmeye Karşı Korunması Hakkındaki Yönetmelik

İSKİ, 1990

İçme ve Kullanma Suyu Temin Edilen Yüzeysel Su Kaynaklarının Kirlenmeye Karşı Korunması Hakkındaki Yönetmelik

İSKİ, 11/12/1992

ÇED Yönetmeliği

Çevre Bakanlığı, 7/2/1993

İçme ve Kullanma Suyu Temin Edilen Yüzeysel Su Kaynaklarının Kirlenmeye Karşı Korunması Hakkındaki Yönetmelik

İSKİ, 19/01/1994

İçme ve Kullanma Suyu Temin Edilen Yüzeysel Su Kaynaklarının Kirlenmeye Karşı Korunması Hakkındaki Yönetmelik

İSKİ, 26/12/1995

3.2.3. 1/50000 Yeni İstanbul Metropoliten Alan Alt Bölge Nazım Planını ve 26/12/1995 Tarihli İSKİ Yönetmeliği'nin Su Havzalarına Etkisi

1/50.000 ölçekli İstanbul Metropoliten Alt Bölge Alan Nazım Plan çalışması makro ölçekte İstanbul'un kentsel, ekolojik, kültürel, tarihsel, sorunlarına çözüm olmak üzere düşünülen ve bu nedenle büyük önem taşıyan bir plandır.

Nazım Plan Bürosu tarafından hazırlanan ilk plan, 1980’li yıllarda onaylanarak yürürlüğe girmiş, fakat özellikle 80’li yılların ikinci yarısından itibaren Nazım Plan’ın neredeyse hiç dikkate alınmaması, planlama yetkilerinin belediyelere verilmesi ve Nazım Plan Bürosu’nun lağvedilmesi ile birlikte İstanbul, nazım plan disiplininin yoksun, kaçak ve plansız yapılaşma sorunlarıyla sarmalanan sorunlar yumağı haline gelmiştir [15, s. 1].

İstanbul’un anayasası olarak kabul edilmesi gereken 1/50.000’lik yeni metropoliten nazım imar plan, 10 Ekim 1995 tarihinde Büyükşehir Belediye Meclisi’nden geçerek yürürlüğe girmiştir. 1980’li yıllarda bir kenara atılan eski plandaki koruma ilkelerini temel alan yeni nazım plan, İstanbul’un doğu batı yönünde ve TEM Otoyolu ile Marmara Denizi arasında oluşan kentleşme kuşağı içerisinde “lineer” bir gelişme göstermesini öngörmektedir.

Konut alanları, su havzaları, ulaşım hatları, sanayi alanları ve ticaret bölgeleri üzerine bir dizi değişimi öngören, önemli kararlar içeren nazım planın burada sadece konumuzla ilgili olan ve büyük tepkilere yol açan su toplama havzaları ile ilgili kısmına değinilmektedir.

Raporda, “Su toplama havzalarının mutlak ve kısa koruma kuşaklarının kesinlikle iskandan arındırılması ve rekreasyon alanları olarak düzenlenmesi” hedeflenmiş ve bu alanlarda yapılaşma yasağı getirilmiştir. Fakat plan onay tarihinde değiştirilerek İSKİ yönetmeliğine de aykırı bir biçimde kısa mesafeli koruma alanları yapılaşmaya açılmıştır. Planın onaylanmasından bir hafta sonra değiştirilen İSKİ yönetmeliğinde plan doğrultusunda birçok kararı içerir hale gelmiştir.

Planda içme suyu havzalarında İSKİ Yönetmeliği’ndeki şartlara uyulacağını belirtmektedir. “Su Toplama Havzaları” ana başlığı altında yer alan “İçme Suyu Havza İçi Yerleşmeler” alt bölümünde “İçme suyu havzalarında imar mevzuatına aykırı olarak oluşmuş ve sıhhileştirilecek alanlar 1/50.000 ölçekli Nazım Plan kararları ve ilkelerine uygun olarak ve İSKİ Yönetmeliği çerçevesinde öncelikli olarak planlanacak ve uygulama yapılacaktır” denilmektedir. Bunun dışında hiçbir planlama

ilke ve kararı getirilmemektedir.

2560 sayılı İSKİ kanunu'nun 2. maddesinin c bendine göre İSKİ, "Bölge içindeki su kaynaklarının kullanılmış sularla kirletilmesini önlemek, bu konuda teknik, idari ve hukuki her türlü tedbiri almak" ile görevlidir. 20. maddenin ilk fıkrasında da "İçme suyu alınan havzaların korunması için gereken tedbir ve düzenlemeler, genel müdürlükçe hazırlanacak bir yönetmelikle belirlenir" denilmektedir. Burada da görüldüğü gibi İSKİ su kaynaklarının kirlenmesine engel olacak yönde düzenleme yapma yetkisine sahiptir.

İSKİ sadece kendi görev alanı içerisinde düzenleme yapma yetkisine sahipken, tüm Türkiye'de düzenleme yapma yetkisi ise Çevre Bakanlığı'na aittir. Bundan dolayıdır ki 4.9.1988 tarihinden itibaren yürürlükte olan "Su Kirliliği Kontrol Yönetmeliği" tüm Türkiye için geçerli olan bir yönetmeliktir ve bu yönetmeliğe göre ise "Kısa mesafeli koruma alanı içerisinde, turizm, iskan ve sanayi yerleşmelerine izin verilemez" (2872 sayılı Çevre Kanunu m: 18/6).

Varlık amacı görev alanı içerisindeki su kaynaklarını korumak olan İSKİ'nin bu nedenle yönetmeliği değiştirerek, İstanbul dahil tüm Türkiye için geçerli olan koruma alanlarını geçersiz kılacak, gevşetecek düzenlemeler yapma yetkisi yoktur. Buna rağmen yönetmeliğin 8. maddesine göre kesin biçimde yerleşmeye kapalı tutulan kısa mesafeli koruma alanına %3'lük yapılaşma izni tanıdığı görülmektedir.

İstanbul'un can damarı olan su havzalarındaki kirlilik seviyesinin giderek yükselmesi nedeni ile kısa mesafeli koruma alanlarında var olan yerleşimlerin bu alan dışına çıkarılması ve sıkı denetim uygulanması gerekirken, yenilerinin yapılmasına olanak tanınması gelecek için büyük tehlike sinyalleri vermektedir. "Sahipsiz kalmasın" gerekçesiyle imar olanağı sağlanan ve Tayyip Erdoğan'ın "Bunlar havzaları koruyacak birer nöbet kulübesi olacaktır" [17] dediği kulübelerin en az 300 m²'lik binalar ya da tesisleri olacağı düşünülürse bu yorumunun gerçekten ne kadar uzak olduğu daha da belirginleşecektir. Zira bu izin koruma kuşağında nüfusun ürkütücü bir biçimde

artmasına ve atık suların artık yasal olarak baraj göllerini kirletir hale gelmesine yol açacaktır.

Yönetmeliğin II. bölümünde yer alan “Koruma Alanları ve Bu Alanlarda Alınacak Tedbirler” başlığı altındaki içme ve kullanma suyu temin edilecek yüzeysel su kaynaklarını ilgilendiren maddeler gözden geçirildiğinde çok çarpıcı, su kaynaklarını direkt etkileyici maddeler içerdiği görülmektedir. Gerek havzaların bugünü gerekse geleceği için bu maddelere değinmek gerekmektedir.

Yönetmelikte “içme ve kullanma suyu temin edilen veya edilecek olan suni ve tabii göller etrafında en yüksek su seviyesinde su ile karanın oluşturduğu çizgiden itibaren yatay 300 m. genişliğindeki kırsal alan” olarak tanımlanan Mutlak Koruma Alanı’nda 7. maddenin b bendine göre “hiçbir şekilde ziraat ve hayvancılık yapılamaz. Mevcut hayvancılık tesisleri ise geçici madde-2’deki tasfiye esaslarına tabidir” denilmektedir. Bu madde ise kamulaştırma ve taşınma işlemleri tamamlanıncaya kadar İSKİ’nin öngördüğü tedbirleri almak kaydı ile izin verilebileceğini vurgulanmaktadır. İlk anda geçici olarak görülen ve fazla dikkat çekmeyen bu madde, mevcut içme ve kullanma suyu kaynaklarının kirlenmesine geçici bir süre dahilinde bile olsa izin verilmesi gibi sakıncalı bir duruma neden olmaktadır. Doğrudan kamu sağlığını tehdit edici olan böylesi bir maddeyi haklı gösterecek bir neden ise düşünülememektedir.

Yönetmeliğin en çok tartışılan bölümü ise kısa mesafeli koruma kuşağına getirilen yeni kararların su havzaları üzerindeki yansımalarının neler olacağıdır.

Yönetmeliğin 8. maddesine göre kısa mesafeli koruma alanlarında her 10.000 m²’ye tek bina tekabül edecek şekilde %3 oranında yapılaşma izni verilmektedir. “Nöbet kulübesi” olarak değerlendirilen bu yerleşim birimlerinin yolları, altyapısı, duvarları bahçe düzenlemesi ve araçları gözardı edilmeden ele alındığında havzanın “su toplama” özelliğini yok etmenin yanı sıra, içme suyu kaynağının kirlenme araçları olarak devreye girmeye de hazırlandığını ve “yaşamsal tehditlere” yol açacağı söylenebilir. Zira bu kuşakta yer alan alanlar, yağmur suyunun içme suyu kaynağını beslediği doğal meyilli alanlardır. Ve arazinin su tutma özelliğini direkt yok edecek

olan inşai müdahalelerin engellenmemesi durumunda yaratacağı tehlikeler açıktır. Ayrıca havzalara uzaklığı 2000 metrenin üzerinde olan Sultanbeyli ile Sarıgazi ilçelerinin atıksularının havzalara dökülmesinin önlemediği gerçeği ortadayken, 300 metre uzakta kurulacak olan yerleşimlerin atık sularının, içme ve kullanma suyu kaynaklarımızı kirletmemesi için ne gibi tedbirler alınacağı da gerçekte merak konusu olmaktadır.

İstanbul'daki kısa mesafeli koruma alanlarında özel mülklere ait toplam arazi miktarı 11.450 hektar yani 114 milyon 500 bin m²'dir (Tablo 3.3). Her 10.000 m²'lik arazide (%3 emsal ile) 300 m²'lik inşaat hakkı verilmesi ile bu alanlarda;

$114.500.000/10.000=11.450 \times 300=3.435.000$ m² toplam kapalı alanı olan ve her biri ortalama 100 m²'den yaklaşık 35.000 konutluk bir yerleşim yaratılması demektir. Genel planlama verilerine göre her 25 m²'ye 1 kişi üzerinden;

$3.435.000/25=135.400$ kişi yasal olarak iskan edilecektir. Tabi bu oranın 100 m²'lik konutta yaşayan kişilerin 4'ün üzerine çıktığında enaz 500.000 kişiye varacağı ve hatta belki aşacağı düşünülürse aslında nasıl bir iskan yoğunluğuna yeşil ışık yakıldığı daha açık görülmektedir [15, s. 3].

Yönetmelikte dikkat çeken bir başka hususta, kısa mesafe koruma kuşağının daha gerisinde, yapılaşmaya izin verilen alanların yapılaşma oranlarına verilen izindeki büyük artıştır. Yönetmeliğin 9.maddesine göre Orta Mesafeli Koruma Alanı'nda yeni yapılacak ifrazlarda asgari parsel alanı 5000 m², yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden önce oluşmuş parsellerde asgari parsel alanı ise 2000 m² olarak alınacaktır. İSKİ yönetmeliğine (4-c maddesine) göre tek parselde tek bina ve tek bağımsız bölüm koşulu değiştirilmiş ve iki bağımsız bina yapılabilir şekline dönüştürülmüştür. Bu koruma kuşağında yapılaşma oranı ise %8 olarak belirlenmiştir. Yani her 5000 m²'ye 400 m²'lik bina yapımına olanak sağlanmıştır.

Orta mesafeli koruma alanlarında koruma ve yerleşim alanları mevcut ise %15 emsal ile asgari parsel alanı 1000 m² esas alınarak 150 m²'lik başına yapılmasına izin

verilmiştir (2. fıkra 1 nolu bendi). Böylece eski yönetmeliğe göre hektar başına 10 kişilik brüt nüfus yoğunluğu 75 kişiye çıkarılmıştır. Su havzaları dışındaki tarımsal alanlarda en yüksek oranın %5 olduğu ve nüfus yoğunluğu ile ilgili hiçbir sınırlamanın getirilmediği de göz önüne alınırsa %15'lik oranın ne derece ürkütücü olduğu açıktır.

Ayrıca yine bu alanlarda İSKİ Yönetim Kurumu'nun onay vermesi neticesinde izin verilen müesseseler dışındakilere de izin verilebileceği belirtilmiştir (2. fıkra 3 nolu bend). Böylece gayri sıhhi, zehirli ve zararlı madde kullanan ve atık üreten müesseselere izin verme yetkisi İSKİ'nin insiyatifine bırakılmıştır.

Uzun Mesafeli Koruma Alanı; Birinci Derece ve İkinci Derece Koruma Alanı olarak iki bölümde ele alınmaktadır. Buna göre Birinci derece koruma alanında %10 oranında yapılaşma izni verilirken, ikinci derece koruma alanında bu oran %12 olarak belirlenmektedir.

Asgari ifraz koşulunun 5000 m²'den 2000 m²'ye indirildiği 2000-5000 metre arasındaki Birinci Derece Uzun Mesafeli Koruma Alanı'nda uyulması gereken esasların sıralandığı 10. madde incelendiğinde birçok tutarsızlık içerdiği görülmektedir. Şöyle ki, havzalar üzerindeki kirletici etkisi gözardı edilmeyecek olan ve 10. maddenin b bendince de yasaklanan sosyal konut, her türlü sanayi, hayvan çiftliği, turizm alanları ve serbest bölgeler kurulamaz haklı sınırlamasına hemen ardından aynı maddenin c bendinde yeşil ışık yakıldığını ve iznin İSKİ Yönetim Kurulu'nca verilebileceği belirtilmektedir. Yine aynı maddenin f bendine göre izin verilen oysa Su Kontrol Yönetmeliği ve daha önceki İSKİ yönetmeliğine göre Uzun Mesafeli Koruma Alanı'nda yer alması yasak olan akaryakıt satış yerleri, odun-kömür depoları, inşaat malzemesi depo ve satış yeri gibi müesseselere izin vermeye de yine İSKİ'nin yetkili kılındığı görülmektedir.

Yönetmeliğin 11. maddesi 5000 m²'den havza sınırına kadar İkinci Derece Uzun Mesafeli Koruma Alanları'nda uyulması gereken esasları içermektedir. Bu madde incelendiği zaman tıpkı diğer kuşaklarda olduğu gibi nüfusun artmasına imkan sağlayacak bir çizginin sergilendiği görülmektedir. Birinci fıkranın a bendine göre

5000 m² olarak belirlenmiş olan asgari ifraz koşulu 1500 m²'ye indirilmekte ve iki bağımsız bölümün yapılmasına olanak tanınmaktadır. Su Kirliliği Yönetmeliğinin 20-c maddesinde 5000 m², 1 aile hesabından hektar başına 10 kişi düşerken yeni düzenleme ile bu yoğunluğun ne kadar büyük oranlara çıktığı gözardı edilmemelidir.

İkinci Derece Uzun Mesafeli alanlarda kurulmuş yerleşik alanlarda 0.50 emsal ile asgari parsel alan 300 m² alınarak bina yapılmasına izin verilmiştir (2. fıkra 1. bend). Böylece hektar başına 250 kişilik brüt yoğunluk öngörülmektedir. Tanınan bu olanak ile nüfus ve yapı yoğunluğunun daha da artmasına imkan tanınmaktadır. Kaçak yerleşim alanlarına bir nevi af niteliğini taşıyan bu izin kamuoyunda hukuka saygılı insanların yasalara ve adalete olan inancı üzerinde de olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Kirlenmeyi artırıcı yeni yapılanma türlerine engel olmak için önceki İSKİ yönetmeliğinde sadece günübirlik kullanımlara izin verilen alanlara (11. maddenin 1. fıkrasının b bendinde) bir yandan turizm alanlarına izin verilmez denilerek yasaklama getirilirken, diğer tarafta tatil köyleri kurulabilir denilerek kendi içinde çelişkili ve isteğe göre uygulama getirebilecek bir durum yaratılmaktadır. Yine aynı maddenin h bendinde hiçbir kısıtlama getirilmeksizin eğitim, öğretim ve sağlık tesislerine izin verildiği görülmektedir.

Alınan bu kararların sadece havza içinde değil, aynı zamanda havzalara yakın komşu alanlarda da (özellikle güney sınırında) tahribata yol açacak durumda olduğu görülmektedir. Zira Nazım Plan sadece kısa mesafeli koruma alanlarında değil, orta ve uzun koruma alanlarında da tehlikeli gelişmelere yol açacak durumdadır. Sultanbeyli, Samandıra, Sarıgazi, Alemdağ, Tarakçı, Arnavutköy, Bolluca gibi yasa dışı gelişen mücavir alanlar bu kez plan kararları ile yapılaşmaya açılmaktadır. Böylece oluşan yeni çekim odakları ile nüfusun havzaya yönelmesinin çekici kılınmasına neden olunacağı açıktır.

Nüfusu 15 milyona yaklaşan İstanbul'un su ihtiyacını karşılayan su toplama havzaları bugün ciddi kirlilik sinyalleri vermektedir. Havzaların son durumuna bakıldığında; Ömerli, Elmalı, Darlık, Büyük Çekmece ve Terkos göllerinin çevresinde 1.5 milyon

Elmalı Havzası'nda yaşamaktadır. Bu ağır nüfus baskısı altında giderek ekolojik dengesini yitiren havzalarda, alınan kararlarla birlikte 6-7 milyon insanın daha yerleşmesine neden olunacağı beklenmektedir. Bu durum, bugün bile yetersiz olan su kaynaklarının iyice kirlenmesine ve yok olmasına neden olacaktır.

BÖLÜM 4

ÖMERLİ SU HAVZASI ÖRNEĞİ

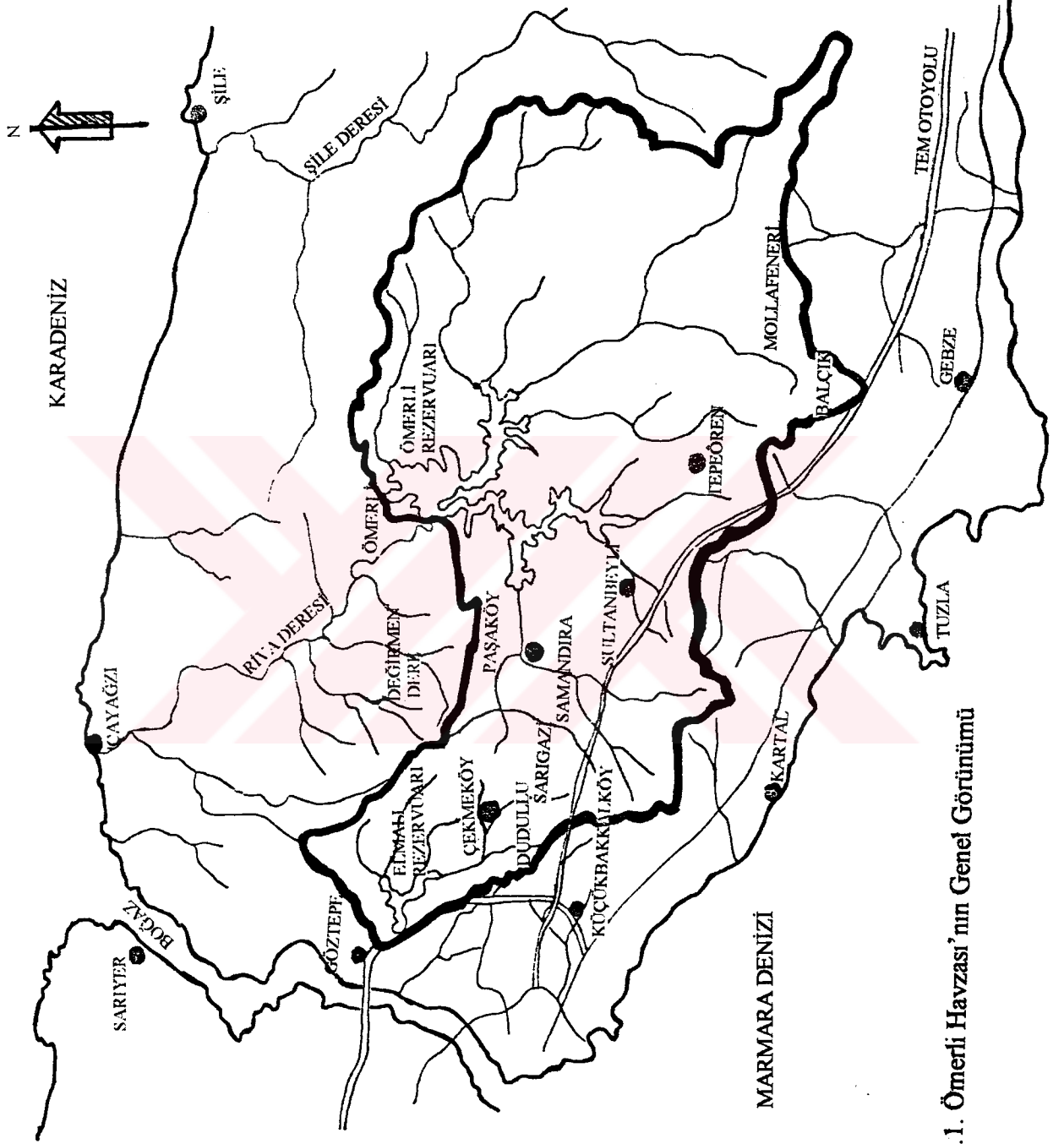
4.1. Havzanın Fiziksel Özellikleri

4.1.1. Havzanın Tanıtımı

İstanbul'a su temin eden kaynakların en hayati önem taşıyanı olan ve İstanbul Büyükşehir hudutları içerisinde yer alan Ömerli Havzası, İstanbul- Kocaeli yarımadası üzerinde, kuzeyde Karadeniz, Batı'da İstanbul Boğazı , güneyde ise Marmara Denizi ile çevrelenen 621 km²'lik bir alanı içermektedir. Bu alana yüzey alanı yaklaşık 23 km² olan baraj gölü de dahildir (Şekil 4.1).

Havza toprakları İstanbul ve Kocaeli sınırları içerisinde yer almaktadır. Bölge'de İstanbul'un Beykoz ilçesine bağlı; Esenceli köyü, Şile ilçesine bağlı; Kömürlük, Kervansaray, Oruçoğlu, Bıçkıdere, Artvinliler, Kartal İlçesine bağlı; Büyükbakkal, Kurnaköy, Emirli, Kurtdoğan, Balıca, Tepeören, Paşaköy ile Sarıgazi, Alemdağ, Sultançiftliği, Samandıra, Yenidoğan ve Sultanbeyli Belediyeleri yer almaktadır. Kocaeli il sınırları içerisinde ise Gebze ilçesine bağlı Mudarlı, Ovacık, Kadılı, Cumaköy, Mollafenari, Balçık ve Göçbeyli köyleri yer almaktadır.

İstanbul'a su temin eden altı havza içerisinde %31.8 gibi büyük bir orana sahip olan Ömerli Barajı, makro ve mikro çevre politikalarının gerçekleştirilememesi sonucu ciddi tehlike sinyalleri vermeye başlamıştır. İstanbul'daki sanayinin ve hızlı nüfus artışının kaynakları zorlaması, kısa vadeli politik yatırımlar, plansız ve altyapısız gelişmeler Ömerli Havzası'nı da olumsuz yönde etkilemiş ve planlandığı tarihteki az sayıdaki dağınık yerleşim yeri görünümünden oldukça uzaklaştırmıştır.

Şekil 4.1. Ömerli Havzası'nın Genel Görünümü

Planlanıp inşa edildiği zaman, iskan alanlarından oldukça uzak olan, büyük bir kısmını orman alanlarının oluşturduğu, kentleşme ve insan faaliyetlerinden henüz etkilenmemiş olan kırsal durumdaki bölgede, 1980'lerden sonra yerleşim bölgelerinin büyümeye başladığı görülmektedir. Özellikle Sultançiftliği, Sarıgazi, Samandıra ve Sultanbeyli'de meydana gelen gelişmeler ile havza önemli ekolojik problemlerle karşı karşıya kalmıştır.

Havzada çok sayıda sanayi tesisi mevcut bulunmakta ve bunların sayısı her geçen gün artmaktadır. Nüfusun da buna paralel olarak hızla arttığı düşünülürse havzanın ne derece büyük bir kirlilik sorunu ile karşı karşıya kaldığının anlaşılması daha kolay olacaktır.

4.1.2. İklim

Çalışma sahasına yakın ve klimatik özelliklerin hepsine sahip Kocaeli, Şile, Göztepe ve Kartal meteoroloji istasyonlarının verilerine dayanarak havzanın iklim özellikleri belirtmeye çalışıldığında; iklimin Karadeniz ve Marmara Denizi'nin etkisi altında kalarak genellikle yazları sıcak ve kurak, ilk ve sonbaharda ılık ve yağışlı, kışın ise soğuk ve yağışlı, kısmen karlı olduğu görülmektedir.

Sıcaklık dağılışına bakıldığında Aralık, Ocak, Şubat ve Mart aylarında ortalama 5-8°C, Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında ise ortalama 20-22°C'dir. Şimdiye kadar kaydedilmiş en düşük ve en yüksek sıcaklık Şubatta -16°C ve Ağustosda +40°C'dir [18, s.3-4]. Ortalama sıcaklıklar bakımından hiç bir ayın ortalaması 0°C'nin altına düşmez. Ortalama sıcaklıkta en sıcak ay Temmuz olup, Kartal'da sıcaklık 24°C olarak ölçülmüştür. Soğuk devreyi karakterize eden devre esnasında ortalama sıcaklık 4°C nin üzerinde, sıcak devrede ise ortalama sıcaklıklar 23°C civarında oynamaktadır (Tablo 4.1).

Yıllık yağış miktarı 570-751 mm³ olan Ömerli Havzası'nda yağış, batıdan doğuya doğru bir artış göstermektedir. Yağış kış aylarında 110 mm³/ay, yaz aylarında ise 20 mm³/ay olmaktadır [18, s. 3-6]. Kuvvetli yağışlar Eylül, Ekim, Kasım, Aralık, Ocak aylarında meydana gelmekte ve bu aylardaki yağış yıllık toplam yağışın %50'sini

geçmektedir (Tablo 4.2). Erozyon ile doğru orantılı olması nedeniyle şiddetli yağışlar, toprağın aşınıp, taşınmasıyla toprak erozyonuna ve çok miktarda çökeltinin de rezervuara taşınması ile iklim faktöründen kaynaklanan bir kirlenmeye yol açmaktadır.

Tarımsal faaliyet üzerinde önemli rol oynayan kar yağışlı günlerin sayısı ve zeminin karla örtülü olduğu devre, havza içinde çok azdır. Kasım, Aralık, Ocak, Şubat ve Mart ayları dışında kar örtüsüne rastlanmaz. Bu aylarda havzaya kar yağsada, havza içindeki Göztepe, Kartal, Şile, Kocaeli istasyonları göz önüne alınarak değerlendirildiğinde karın zeminde kalış süresi dokuz günü geçmez. Havzada don olayına da zaman zaman rastlanmaktadır [19, s. 11].

Havzada meydana gelen buharlaşma miktarına bakıldığında bunun hemen hemen yıllık yağışa eşit olduğu görülmektedir. Yağışın büyük kısmı kış aylarında, buharlaşma ise yaz aylarında meydana gelmektedir. Ömerli Havzası'ndaki buharlaşma kaybı 16 milyon m³/ yıl olarak hesaplanmıştır [20, s. 5].

Havzadaki hakim rüzgar kuzeydoğu yönünden ve ortalama 2.2-4.3 m/sn şiddetinde esmektedir. Sadece Aralık ayında yön değiştiren rüzgar, güneydoğudan esmektedir [20, s. 5].

4.1.3. BİTKİ ÖRTÜSÜ

Havzada meydana gelen hızlı ve büyük kentleşme, doğal çevre şartlarını bozan, su kaynaklarının kullanılması ve korunması ile çatışıp, ters düşen ve havzayı aşırı tahrip eden bir durum yaratmıştır. Doğal bitki örtüsünde bu tahrip sonucunda bakir karakterinden uzaklaşmıştır .

Kentleşen alanlar havzanın batı ve güney kesiminde ağırlıkta olup, Dudullu, Sultançiftliği ve Sultanbeyli arasında kalan üçgen içerisinde yer almaktadır. Havzanın kuzey ve doğusu yüksek ormanlar ve fundalıklarla kaplı olup, ara yerlerde muntazam şekilde etrafı tarım arazisi ile çevrili küçük yerleşim birimleri bulunmaktadır. Ömerli Havzası'nın güneyinde ve rezervuarın batısında tarım arazisi ve koyun-sığır otlak yeri

Tablo 4.2. Ömerli Rezervuarı Yağış Miktarı [18, s. 4]

Ortalama Yağış (mm ³)												
İSTASYON	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
GEBZE	66.6	60.1	49.6	40.4	33.3	30.3	17.2	20.6	39.0	57.7	63.9	90.4
GÖZTEPE	90.6	76.3	64.1	43.8	31.2	23.2	21.4	24.3	47.8	66.2	82.2	106.2
KARTAL	95.1	72.4	69.3	47.1	29.6	20.1	18.6	26.1	43.6	59.5	79.0	106.9
SARIYER	110.5	72.8	75.0	47.8	34.6	29.2	29.0	36.8	56.9	69.9	97.8	120.2
ŞİLE	89.2	66.0	67.4	40.7	36.2	27.7	24.7	39.7	73.9	88.8	87.5	110.3

Maximum Günlük Yağış (mm ³)												
İSTASYON	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
GEBZE	70.0	80.0	70.0	34.1	32.5	42.4	69.7	91.8	69.3	195.2	63.4	60.3
GÖZTEPE	49.6	72.8	52.1	50.4	55.6	45.4	56.0	72.1	72.0	81.3	87.8	67.5
KARTAL	58.9	52.5	46.7	52.9	40.3	29.1	68.9	47.7	65.6	74.6	83.7	71.5
SARIYER	53.3	58.8	63.0	41.3	82.0	88.4	72.7	83.1	100.9	101.1	69.8	58.2
ŞİLE	49.2	54.3	48.6	35.0	56.7	45.6	62.0	80.0	110.8	82.8	66.0	57.5

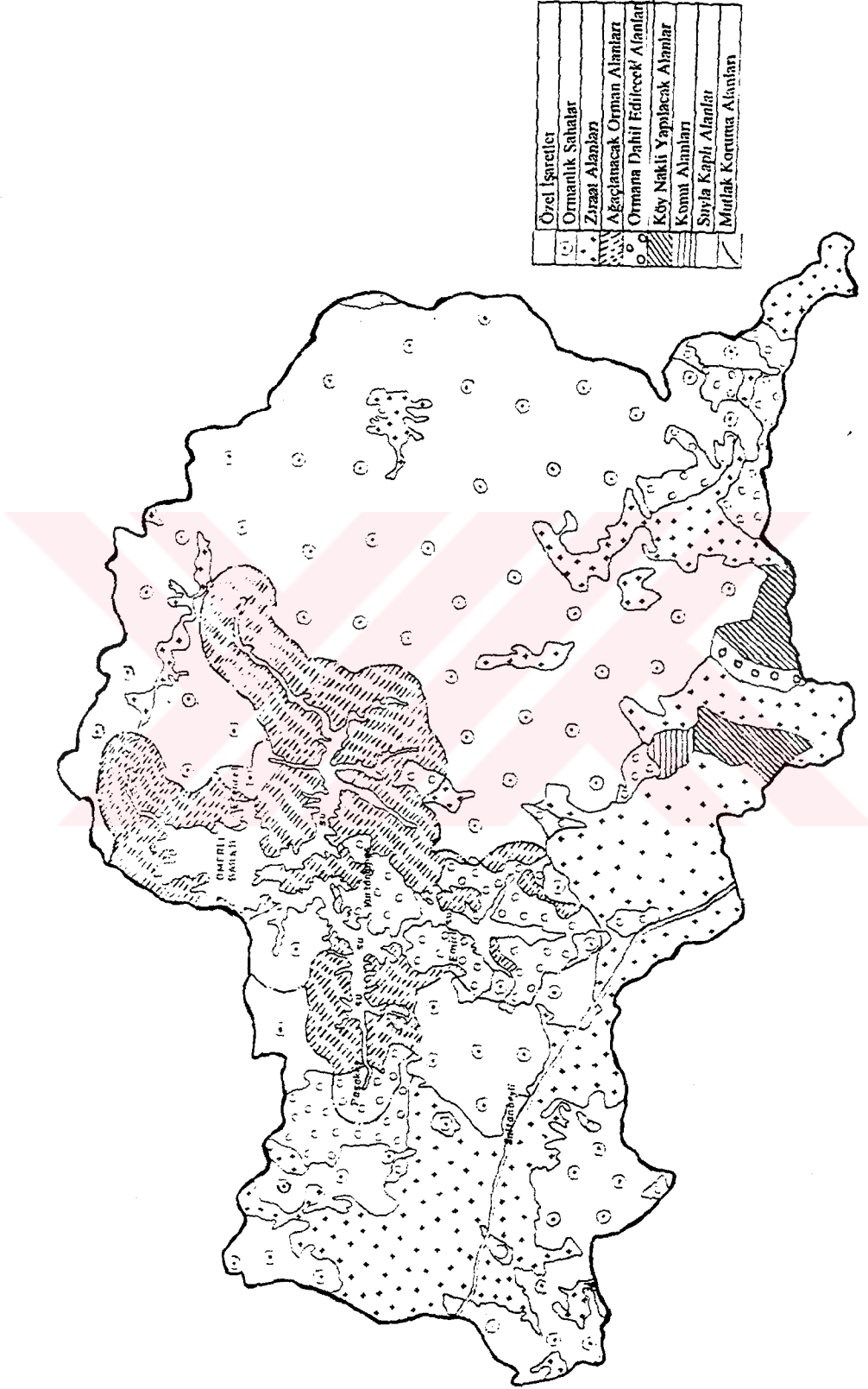
olarak kullanılan ot ile kaplı açık sahalar vardır. Havza içerisinde yer alan 3740 hektarlık tarım arazisinin büyük bir kısmında kuru tarım yapılmakta ve tahıl ekilmektedir.

İstenilen suyun elde edilmesinin en büyük yönlendiricileri; havza üzerindeki doğal bitki örtüsü ve bunların özellikleri, toprak kaynakları ve doğru arazi kullanımıdır. Başka bir ifade ile havzalar birer entegre tesis gibidir. Bu entegre tesisler üzerinde, hidrolojik açıdan en önemli rolü, havzanın doğal bitki örtüsü oynamaktadır. Çünkü doğal bitki örtüsü bir taraftan havzanın su verimini yükseltirken, diğer taraftan da su kalitesini düzeltmektedir [21, s. 18].

621 km²'lik bir alanı kaplayan Ömerli havzasının yaklaşık yarısı orman ve fundalıklarla kaplı olup %10'u ilerde kentleşecek bölge olarak tarif edilmektedir (Şekil 4.2). İdeal bitki örtüsü olan ormanın hidrolojik işlevi, havzalar üzerinde tartışmasız etkiye sahiptir. Zira su toplama havzasında yer alan ormanlar, erozyon ve taşkınları kontrol ederek kaliteli ve bol su ihtiyacı teminini sağladıklarından hayati öneme sahiptirler.

Havzada yer alan orman alanında, mazı meşesi hakim olmakla beraber akçakesme, kocayemiş, sandal, defne ve kermes meşesi gibi maki türleri mevcuttur. Havza'da vejetasyon tahribatı bazı bitki türlerinin çehresini değiştirmiştir. Eğimin fazla olduğu sık ve yamaçlarda yüzey tabakaları erozyondan sığlaşmış ve bu nedenle su tutma kapasitesi azalmış, bunun sonucu olarak da kuraklığa dayanıklı türlerin oluşturduğu yalancı maki formasyonu şeklindeki bitki toplulukları gelişmiştir. Sahada bazı yapraklı orman ağaç türleri ile orman ve çalı formasyonları içerisinde yer alan yıllık, iki yıllık bitkiler bulunmaktadır.

Havza için en önemli tehlike, ormanlık ve yeşil alanların hızla azalarak plansız yerleşim alanlarının doğmasıdır. Bu alanlardan yalnızca Tarım Orman ve Köyüşleri Bakanlığı'na ait alanlar kısmen koruna bilmekte ise de, hazine ve özel araziler için hiçbir koruma önlemi yok gibidir. Cumhuriyet gazetesinde 21.3.1990 tarihinde yayınlanan "Kartal'da toplu konut için 3000 kesildi" haberi bu konuyu kanıtlayan çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir.

Şekil 4.2. Ömerli Havzası Çevre Düzeni Planı (1984)

Tablo 4.3. Ömerli Havzası Arazi Kullanımı [18, s. 4].

Arazi Kullanım Kategorisi	Ömerli
Kentleşen ve sanayileşen alan	59
Tarım ve otlak olarak kullanılan açık alan	219
Orman ve fundalık	320
Rezervuar su yüzeyi	23
Toplam	621

4.1.4. TOPRAK YAPISI

Konumuzun bir içme ve kullanma suyu baraj havzası olması nedeni ile toprakların hidrolojik özelliklerinin ve erozyon eğimlerinin açık bir biçimde belirlenmesi gerekmektedir. Bir arazi ürünü olarak faydalandığımız suların kaynağı yağışlardır. Suyun toprak üzerine ulaştıktan sonra izleyeceği yol yani dereye varış şekli, dereye akarken göstereceği rejim, miktar ve kalitesi büyük ölçüde toprak özelliklerine bağlı kalır. İnfiltrasyon kapasitesinin düşük olduğu hallerde su kolaylıkla yüzeysel akışa geçerek derelere ulaşır. Kısa sürede derelere ulaşan su, ani yükselmelere, sellere, erozyonla toprak kaybına ve süspansiyon halde taşıdığı metaryal ile de siltasyon zararlarına yol açar. İnfiltrasyon kapasitesinin yüksek olması halinde ise toprağa intikal ederek perkolasyon veya yüzey altı akışlarla taban suyuna eklenir ve hidrolojik yönden arzulandığı şekilde derelere ulaşır [22, s. 12-13].

Ömerli Havza alanına bakıldığında, havzanın kuzeyinde kahverengi orman toprakları güneyde kireçsiz kahverengi toprakların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Havzada 2., 3. ve 4. sınıf topraklar toplam arazi alanının %22'sini (2880.6 ha) oluşturmaktadır. Bu alanlarda daha çok kuru tarım yapılmakta olup, hububat ekilmektedir. Bu alan içinde 4. sınıf arazi %11'lik yer kaplarken, 5., 6. ve 7. sınıf araziler ise toplam alanın %76'sını (6207.2 ha) teşkil etmekte ve genellikle orman alanı içerisinde yer almaktadır [20, s. 10]. Burada yapılan sınıflamaya göre 2. sınıf olarak değerlendirilen tarım arazisi grubu, tarımsal vasfı orta olan ve tarımsal açıdan bir takım (az eğim ve erozyon, sel basma, düşük su tutma kapasitesi, alt topraktaki yavaş geçirgenlik gibi) problemlere sahip olan grubu içermektedir. 3. sınıf araziler tarımsal vasfı az olan, arazi kullanma kabiliyeti bahçe, zeytinlik ve kestanelik gibi özel ürün alanlarını

kaplayan arazilerdir. 4.,5.,6. ve 7. sınıf araziler ise tarıma uygun olmayan arazileri oluşturmaktadır.

Ömerli Barajı Yağış Havza'sının %60'a yakın bir kısmı erozyona birinci derecede hassas olan Ordovisien üzerine gelişen topraklardan oluşması, ayrıca 2.,3. ve 4. derecede erozyona duyarlı Plio-Kuaterner, Trias ve Devon formasyonları üzerine gelişen toprakların olması havzadaki mevcut ormanların muhafazasını kaçınılmaz kılmakta, kırsal alanların derhal ağaçlandırılması ve yanlış arazi kullanımına son verilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

4.1.5. TOPOGRAFİK YAPI

Ömerli Havzası'nda arazi erozyon-birikim dönüşümleri sonucu hafif engebeli, alçak tepeli ve düzgün bir şekilde kavisli durumdadır. Havzanın deniz seviyesinden yüksekliği rezervuarlarda 40-60 metre olup rakam kuzeyde ve güneyde doğal arazi sınırlarında 200-300 metreyi bulmaktadır.

Ömerli Havzası'nın doğusunda meyil dikleşmekte ve arazi kotu denizden 400-500 metreye çıkmaktadır. Havzanın büyük bir kısmında arazi morfolojisi erozyon ve su ile taşınmış tortu şeklindedir [23, s. 5]. Ömerli Havzası eğim durumuna göz atıldığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır;

Tablo 4.4. Ömerli Havzası Eğim Grupları [20, s. 11]

Eğim Grupları (%)	Hektar alan	%
0-3	2112.5	3.5
3-8	5677.5	9.5
8-15	16762.5	28.0
15-25	23642.5	39.4
25-35	7892.5	13.2
>35	1562.5	2.6
Su yüzey alanı	2237.5	3.8
Toplam	59887.5	100.0

4.1.6. JEOLojİ VE JEOTEKNİK YAPI

Ömerli Havzası, vadiler ve düzlüklerle bölünmüş tepelik bir alandır. Arazinin jeolojisi karmaşık olup esas itibarı ile Paleozoik şekillenme görülür. Bunlar esas itibarı ile arkozik kumtaşı, siltaşı, konglomera, şeyl, grovak ve kuvarsitten meydana gelmiştir.

Ömerli havzası, kuzeyden ortalama yükseklikleri 250-350 m. arasında, güneyde ise yükseklikleri 400 m'ye varan tepelerle çevrilmiştir [20, s.11]. Havza içerisinde yer alan başlıca tepeler; Çataldağ, Çamlıtepe, Teferrüştepe, Keltepe ve Büyükballica Tepesi'dir. Tepeler erozyon birikim dönüşümleri sonucu oluşan hafif kıvrımlı tepelerdir.

Havza'da içme ve kullanma suyu barajını besleyen 37 tane dere bulunmaktadır. Havzada yer alan dereler çok kollu tip olup meyilleri yukarı kısımlarda %1-1.5, rezervuara yaklaştıkça %0.5-1'e düşmektedir. Dereler doğal olarak bir miktar kil ve silt taşımakta, bilhassa aşırı sel durumlarında bulanık akmaktadır.

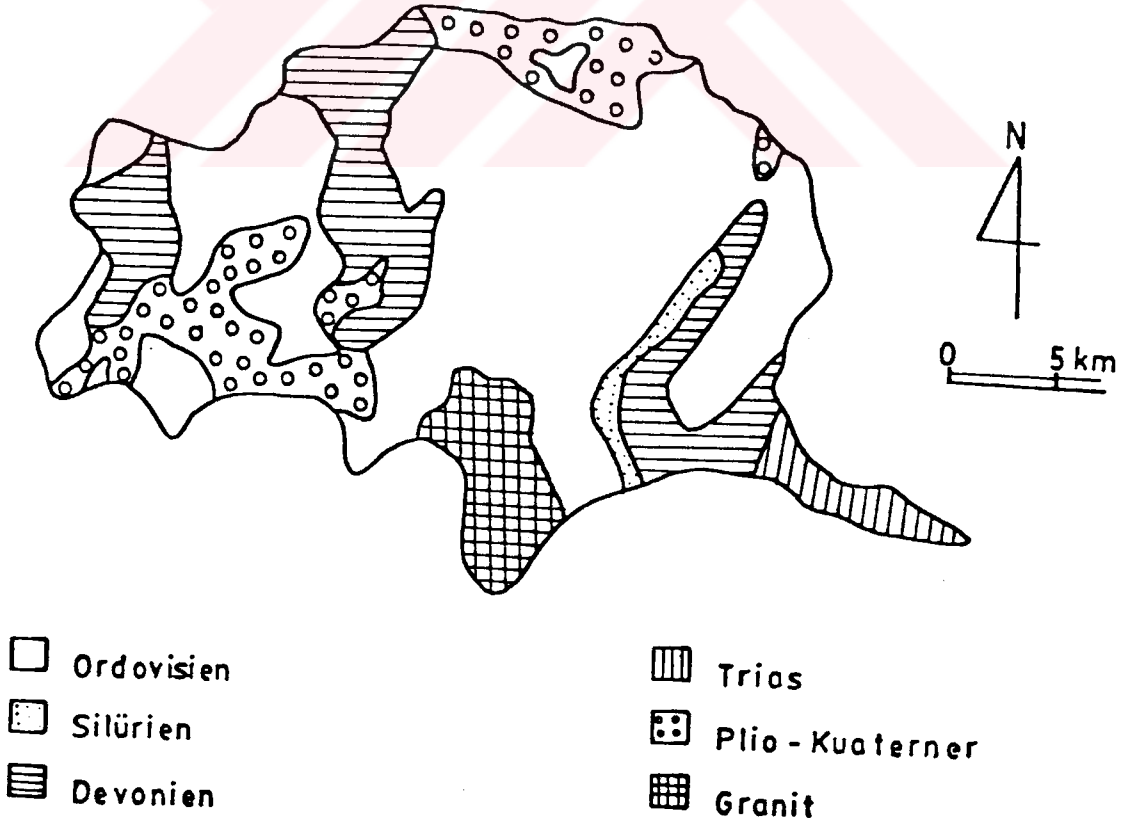
Ömerli Barajı, vadinin alüvyonlu düz bir ova şekline dönüştüğü, tepeler arasında 1-1.5 km mesafe bulunan ve deniz seviyesinden takriben 20 m yüksekte olan alan üzerine inşa edilmiştir. Vadi, bölgenin jeolojik özelliklerini göstermektedir [23, s. 5].

Barajın mansap tarafında dere yatağı şeklini değiştirip 15-25 metreye genişler, 32 km'lik bir mesafe içinde %0.1 veya daha az bir meyille menderesler (kıvrımlar) teşkil ederek Karadeniz'e doğru akar. Alanın jeolojik yapısı üzeri 1-2 metre kalınlığında doğal toprakla kaplı aşınmış kil taşı ve kumtaşı şeklindedir. Sert ve mukavim olan kuvarsitler üst bölümlerde ve sıklıkla arkozik gri-mor renkte ve feldspat ihtiva eden kumtaşlarından oluşmaktadır. Feldspat muhtevasının yüksek olduğu yerlerde sarımtırak beyaz arkoz şistlerine rastlanmaktadır [20, s. 11]. Kumtaşı katlarının arasında gri renkli siltaşı ve kiltası tabakaları bulunmaktadır. Arkoz genelde çok çatlaklı ve ayrılmış vaziyette olup, bazen de tamamen değişerek killi zemine dönüşmüştür. Arkozların altında gri beyaz kuvarsit birimi görülmektedir. Bazı yerlerde ince (5-10 cm), bazı yerlerde kalın (40-60 cm) tabaklardan oluşan kuvarsitler

parçalanmış ve bol eklemli durumdadır [20, s. 11]. Eklemler umumiyetle demir oksitli kille dolmuştur.

Paleozoik birimler genelde kıvrımlıdır. Değişik birimler arsında uyumsuzluklar görülmektedir. Paleozoik; Ordovisien, Silürien, Devonien'e ait formasyonlarla temsil edilmiştir. Ayrıca havzanın çok az bir bölümünü oluşturan Trias ve genellikle sırtları örten ve muntazam olmayan Plio-Kuaterner formasyonuna da rastlanmaktadır. Bölgenin %60'a yakını erozyona orta derecede dayanıklı olan Ordovisien formasyonunun oluşturduğu görülmektedir (Şekil 4.3).

Bölge orojenik hareketler sonucu kırılmış, faylanmışır. Bölgenin kuzeyinde doğu-batı yönünde geçmekte olan Alp orojenine bağlı büyük bir fay hattı bulunmaktadır [20, s. 12]. Havza 1. derece deprem bölgesine yakın olan Kuzey Anadolu fayı üzerinde yer alması nedeniyle zaman zaman depremlere bağlı olarak heyelan ve toprak kaymasına maruz kalmaktadır.

Şekil 4.3. Ömerli Havzası'nın Jeolojik Durumu [24, s. 11]

4.2. HAVZANIN SOSYO- DEMOGRAFİK YAPISI

4.2.1. Nüfus Projeksiyonları

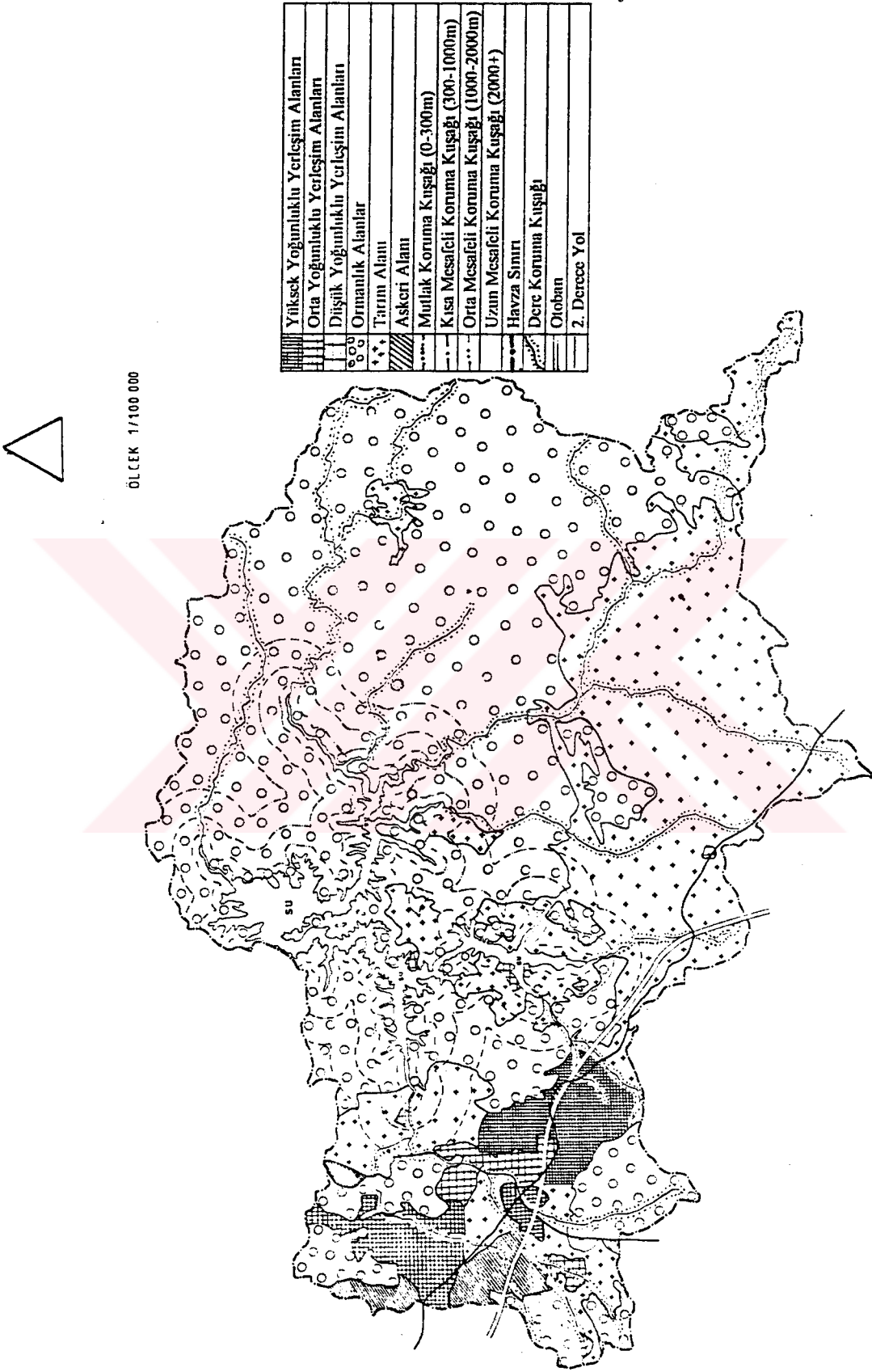
Ömerli Havzası'ndaki nüfus yoğunluğu her geçen yıl farkedilir derecede artış göstermektedir. Gerek yasal boşluklar, gerekse korumaya yönelik yasal önlemlerin alınmasında geç kalınmasından kaynaklanan hızlı gelişme, kendini çeşitli yönlerden hissettirmeye başlamıştır.

Ömerli Havzası, 20 yıl öncesine kadar şehirden uzak, şehirleşme ve insan faaliyetleri yönünden bozulmamış durumda idi [12, s. 42]. O zamanlar dağınık yerleşim birimlerinde yaşayan insan sayısı çok sınırlı olup, bu bölgeler su kullanımı ve atıksu çıktısı yönünden kırsal özellik arz ediyordu. Büyük alanlarda orman örtüsü bulunmakta ve ortam, dere suyu ve diğer su kaynaklarını kabul edebilir bir kalitede olduğu için durum çevresel açıdan uygun görünmekte idi.

Nüfus ve yerleşmelerin artışı ile havza içerisindeki doğal denge ve çevresel uygunlukta değişime uğramıştır (Şekil 4.4). Havzada yapılaşma gözle görülür derecede artmış, sanayi tesisleri çoğalmış, ekonomik faaliyetler artış göstermiş ve gerek bitki örtüsü, gerekse akarsular tahribata uğramıştır.

1975-1990 yılları arasında İstanbul ilinin nüfusu hemen hemen linear bir artış kaydetmiştir. Nüfus yılda yaklaşık 275.000 kişi artarak 1990'da 7.31 milyona ulaşmıştır. Anadolu yakası nüfusu yılda ortalama %6'lık bir artışla 2.57 milyon olmuştur. Havzanın kentleşme, yapılaşma hızı da nüfustaki bu artışla paralellik arz etmektedir. Bunun neticesinde, havzada yaşayan nüfusun devamlı olarak arttığı görülmektedir. 1970'lerde Elmalı Havzası'nda görülmeye başlayan kentleşen alanların büyümesi, 1980'lerde Ömerli Havzası'nda da Sarıgazi, Sultançiftliği, Samandıra ve Sultanbeyli ile birlikte iyice kendini göstermeye başlamıştır.

Ömerli Havzası'nda 1940-1990 yılları arasında en yoğun nüfus artışı göstren yerleşmelerin dağılımı Tablo 4.5.'deki gibidir.

Şekil 4.4. 1993 Yılı Ömerli Havzası Aktüel Arazi Kullanımı [25]

Tablo 4.5. Havza'da En Hızlı Artış Gösteren Yerleşimler [18, s. 2; 19, s. 102]

	1940	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
Sarıgazi	142	416	688	739	710	1300	2775	3701	22125
Sultançiftliği	208	348	365	909	500	925	2035	3777	9747
Samandıra	482	624	415	463	549	4974	4779	5317	19524
Sultanbeyli	-	-	433	499	1105	1804	2431	3741	82298

Havzanın genelinde nüfus artışına bakıldığında en büyük nüfus artışının 1985-90 yılları arasında olduğu görülmektedir. Zira 1985'de 25364 olan havza nüfusu, 1990'da 150910'a yükselmiştir. Bunda bölgedeki kaçak sanayi tesislerin büyük hızla artmasının ve bunların büyük bir nüfusu bölgeye çekmesinin etkisi vardır.

Tablo 4.6. Havzada 5 Yıllık Dönemlere Göre Nüfus Artışları [20, s. 13]

	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2020
Ömerli	7414	8008	15076	18041	25364	150910	313200
Darlık	1836	1582	1750	1875	1805	1885	3300
Toplam	9250	9590	16826	19916	27169	152795	316500

Havzada beşer yıllık dönemlere göre nüfus artış oranlarına bakıldığında 1985-90 dönemindeki büyük nüfus artışı daha rahat görülmektedir.

Tablo 4.7. Nüfus Artış Oranları [20, s. 13]

	1965-70 (%)	1970-75 (%)	1975-80 (%)	1980-85 (%)	1985-90 (%)
Ömerli	8.50	26.59	25.40	5.92	17.40
Darlık	1.54	12.65	3.59	6.81	35.67
Toplam	-2.98	2.02	1.38	-0.76	0.87

4.2.2. NÜFUSUN YERLEŞİM DURUMU

Ömerli Havzası içerisinde irili-ufaklı 27 yerleşim birimi bulunmaktadır. Gelişim çizgisine göz atıldığında yerleşim birimlerinin bir çoğunda gelişimin plansız ve kontrolsüz meydana geldiği görülmektedir. Bu sağlıksız gelişimi denetim altında tutabilmek amacıyla yürürlüğe giren 13/08/1984 tarihli 1/25.000 ölçekli Ömerli İçme Suyu Havzası Çevre Koruma Planı'nda bugüne kadar uygulamaya geçirilememiştir. Bu plana göre mutlak ve kısa mesafeli koruma alanında bulunan beş yerleşim biriminin Balçık, Tepeören ve Mollafenari arasındaki uzak mesafeli koruma alanına yerleştirilmesi planlanmıştır. Fakat bu yerleşimler halen eski bulundukları yerde varlıklarını sürdürmekte ve nüfusları artmaya devam etmektedir.

Havza içerisindeki yerleşmelere göz atıldığında (Tablo 4.8), nüfus artışından en çok etkilenen kesimin, İstanbul'a yakın olması nedeni ile havzanın güneybatısı olduğu görülmektedir. Sultanbeyli, Sarıgazi ve Samandıra başta olmak üzere şehirselleşmeden etkilenen başlıca yerler Yenidoğan, Sultançiftliği, Tepeören ve Büyükbakkal'dır. Bu yerleşimlerde nüfusun doğal artışının yanında, arsa spekülasyonlarının kar elde etmek için ticari amaçlı, yapılaşmayı teşvik edici tutumlarının da etkisi vardır.

Havza içindeki yerleşmelerin tümünde görülen aşırı nüfus artışı nedeni ile arazi politikası arzu edilmeyen şekilde değişmiş ve yerleşmeler çok kıymetli tarımsal düzlüklere veya orman alanlarına sahip iken plansız şekilde parçalanarak yerini yol, konut ve endüstri kuruluşlarına bırakmışlardır. İlk resmi kayıtların yapıldığı 1940'da nüfusu 5332 olan Havza nüfusu 1980'de 24119'a , 1990'da ise 156470'e ulaşmıştır. Bu yoğun nüfus akışı nedeni ile Ömerli Baraj Gölü ve çevresi gecekonducuların işgaline maruz kalmıştır.

Havza'daki bu mevcut nüfus büyümesinin devam etmesi beklenmektedir. Doyum seviyesinde mevcut durumun 2.5, 1975'deki durumun 50 katı olacağı tahmin edilmektedir. Ömerli Havzası'nda doyum seviyesine 2012 yılında erişileceği beklenmektedir [23, s. 3].

Tablo 4.8. Ömerli Havzası'ndaki Yerleşimlerin Nüfus Hareketleri [19, s. 102]

YERLEŞMELER	1940	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	Kor. Kuş
ARTVINLER	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Uzak
ALEMDAĞ	344	1895	690	2122	668	3056	4044	5433	6684	Uzak
BALLICA	165	120	122	102	301	456	558	759	199	Orta
BIÇKIDERE	126	173	203	205	186	199	180	251	215	Orta
BÜYÜKBAKKAL	287	313	298	366	374	420	500	-	3197	Uzak
BALCIK	386	455	427	453	435	517	587	724	1102	Uzak
CUMAKÖY	353	426	459	484	412	554	684	791	972	Uzak
ESENCELİ	129	173	175	189	142	138	124	126	163	Mutlak
EMİRLİ	199	224	230	225	260	305	311	435	688	Mutlak
GÖÇBEYLİ	-	-	-	-	-	-	-	-	565	Uzak
KURNAKÖY	199	242	315	329	350	387	442	543	718	Kısa
KERVANSARAY	198	273	301	312	347	274	234	261	282	Uzak
KADILLI	162	174	183	197	208	255	379	362	426	Uzak
KURTDÖĞMÜŞ	373	457	462	415	393	346	405	440	587	Mutlak
KÖMÜRLÜK	158	213	229	240	227	229	212	207	208	Orta
MURATLI	192	239	283	296	218	-	-	-	-	Mutlak
MOLLAFENARİ	150	384	402	418	443	512	558	655	684	Uzak
MUDARLI	311	365	395	433	403	379	431	429	425	Uzak
ORUÇOĞLU	244	345	375	391	321	282	317	319	341	Orta
OVACIK	158	194	254	266	278	275	301	318	390	Uzak
PAŞAKÖY	366	451	469	468	506	585	720	869	1827	Kısa
SULTANÇİFTLİĞİ	208	348	365	909	500	925	2035	3777	9747	Uzak
SARIGAZİ	142	416	688	739	710	1300	2775	8701	22125	Uzak
SAMANDIRA	482	624	471	463	549	4974	4779	5817	19524	Uzak
SULTANBEYLİ	-	-	433	499	1105	1804	2431	3741	82298	Uzak
TEPEÖREN	-	419	432	428	512	548	620	1147	928	Uzak
YENİDOĞAN	-	-	-	-	170	272	492	834	4798	Uzak

Havza içerisindeki yerleşme ve sanayileşmeyi körükleyen nedenlere göz atıldığında bunda “ulaşım”ın büyük önemi olduğu görülmektedir. Çevre yollarının bölgeye sağladığı kolay ulaşımın etkisiyle buradaki yerleşim bölgelerine ilgi artmıştır. Samandıra’dan ve Ömerli Barajı’nın güneyinden geçen İstanbul-İzmit Otoyolu’nun ve Havza’nın güney batısından geçen Fatih Sultan Mehmet Köprüsü çevre yolu uzantısının yörenin nüfus hareketleri üzerinde büyük önemi vardır.

Havzadaki nüfus artışı, plansız ve altyapısız gelişme, Ömerli Baraj Gölü ve çevresini iyice tehdit altına almıştır. Hiç bir yerleşimin yer almaması gereken mutlak ve kısa kuşaklarda da yerleşimler oluşmaya başlamıştır. 1990 tarihli İSKİ tarafından çıkarılan su kaynaklarının kalite yönetmeliğine göre, hidrolojik su toplama havzalarının tümü koruma alanı olarak tanımlanmış ve rezervuardan uzaklığına bağlı olarak mutlak, kısa, orta ve uzak koruma kuşaklarına ayrılmıştır. Bu koruma alanlarının tümünde evsel yerleşmeler ve endüstriyel faaliyetler kısıtlanmış, hatta yasaklanmıştır. Bu yasaklamalara rağmen bugün Ömerli Havzasında özellikle mutlak ve kısa koruma kuşaklarında yer alan yerleşimler önlem alınmasını zorunlu hale getirmiştir. 1990 yılında Ömerli havzası mutlak koruma kuşağında bir, kısa koruma kuşağında ise 4 yerleşim olduğu tespit edilmiştir. Yasaklamalara rağmen koruma kuşaklarında boy gösteren kaçak yapıların, yeni İSKİ yönetmeliğinin verdiği yasal yüzdelerle ne boyutlara ulaşacağı ve sonuçlarının neler olacağı ise gerçekten düşündürücüdür. Çok sıkı bir denetim ile yönetmelikteki sınırlamalara uyulması sağlansa bile, içme suyu kaynaklarında kirletici etkilere neden olacak ve giderilemeyecek zararlara yol açacaktır. Gözden kaçırılmaması gereken nokta, gittikçe artan nüfusa paralel olarak büyüyen yerleşmelerin, rezervuarın kirlenme potansiyelini artırmasına imkan tanımadan engellenmesi gerektiğidir.

4.2.3. ENDÜSTRİLEŞME DURUMU

Ömerli Havzası’nda hızlı ve plansız olarak gelişen sanayiler, havzanın su kalitesi açısından büyük tehlike oluşturmaktadır. İSKİ yönetmeliğine göre su havzalarında olmaması gereken endüstri tesislerinin %50’den fazlasının havzada mutlak ve kısa koruma kuşağı içerisinde olduğu görülmektedir.

Havzada en fazla endüstri kuruluşunun faaliyet gösterdiği yerleşme Samandıra'dır. Daha sonra ikinci sırayı Sultançiftliği, üçüncü sırayı Yenidoğan, dördüncü sırayı ise Sultanbeyli almaktadır.

Havzanın en önemli faaliyet alanı, sayısı 75'e ulaşan hayvan yetiştiriciliğidir. Atıksu açısından büyük kirletici etkileri olan bu faaliyet alanının başlıca kirletici yükü hayvansal gübredir. Bunu sayısı 72'lere ulaşmış olan metal işlemeciliği takip etmektedir (Tablo 4.9).

Tablo 4.9. Ömerli Havzası'ndaki Sanayi Tesislerinin Dağılımı [23, s. 3]

Sanayi Tipi	Adedi	Çalışan Adedi	Atık Su (m ³ /gün)
Metal	72	1449	433
Cam vs.	41	646	188
Benzin İstasyonu	14	91	94
Marangozhane	28	272	28
Elektronik	16	1056	267
Yiyecek	22	519	68
Hayvan Yetiştirme	75	529	411
Dokuma	14	485	25
Plastik	21	236	40
Kağıt	3	57	14
Kimya	29	354	44
Diğer	42	852	127
Bilinmeyen	11	163	12
Toplam	388	6709	1751

Havzada konut yapımı ve havza dışına taşmış endüstrileri saymadan endüstri profiline bakıldığında endüstri sayısı aktif halde 229, inşaat halinde ise 67 tane olmak üzere toplam 296 tanedir. Bu endüstrilerin koruma kuşaklarına göre yerleşmelerine göz atıldığında;

Tablo 4.10. Koruma Kuşaklarına Göre Endüstri Yerleşmeleri

	Mutlak	Kısa	Orta	Uzak
Göl	3	5	10	226
Dere	156	133	-	-
Toplam	159	138	10	226

şeklinde dir. Görüldüğü üzere sözkonusu endüstrilerin 244 tanesi göl, 289 tanesi dere de olmak üzere 533 adet sanayi tesisi mutlak, kısa orta ve uzak mesafe koruma alanında yer almaktadır.

İçme suyu sağlanan bir havzanın ekolojisi üzerinde büyük bir olumsuzluk teşkil eden katı, sıvı ve gaz endüstri atıklarının hiçbir işleme tabi tutulmadan havzaya verilmesinin yansımaları Ömerli Havzası'nda da kendini hissettirmektedir.

Bir ortama gereğinden fazla miktarda deşarj edilen madde, ortama yabancı olmasa bile sistemin dengesini bozarak orada yaşayan canlıları olumsuz yönde etkilerken, sanayi tesislerinde günde ortalama 1751 m³ atık su alıcı ortama verilmekte olduğu düşünülürse durumun ne kadar tehlikeli olduğunun anlaşılması daha da kolay olacaktır.

4.3. HAVZANIN SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Ömerli Havzası'ndaki nüfus yoğunluğu her yıl büyük ölçüde artmaya devam etmektedir. Havza'nın %85'ini köyler oluşturmaktadır. Büyük oranda göç baskısına maruz kalan havzada %12 oranında göç almayan yerleşmeler mevcuttur. 1970'lerde 10.000 civarındaki nüfus, 1990 yılında 200.000'e ulaşmıştır. Buradan da anlaşıldığı gibi Ömerli Havzası çok yoğun bir kentleşme olayı ile karşı karşıyadır.

Ömerli Havzası'ndaki hakim sektörün %50'sinin tarım ve hayvan, %8'inin tarım ve orman, %8'inin sanayi, %33'ünün ise sadece tarım olduğu belirlenmiştir. Havza %25 çalışma, %75 ise yerleşim bölgesidir.

Havza içerisinde bulunan sanayi tesisleri, barajı besleyen dereler etrafında kurulmuş arıtma tesisi olmayan, atıksularını doğrudan su kaynağına vererek ortamın kirliliğine sebep olan tesislerdir ve bu tesisler bugün bile aynı şartlar içinde çalışmalarını devam ettirmektedir.

İSKİ bilgisayar verilesine göre, sıralanan kategorilerde en büyük payı %15.56 gibi büyük bir oranla metal sanayi almaktadır. Daha sonra çok küçük bir farkla ikinci sırayı hayvan besiciliği (%15.30) almaktadır [26].

Havza etrafında kurulmuş olan endüstrilerin bir çoğundan kaynaklanan atıksu karakterine bağlı olarak rezervuarlarda ağır metallerden oluşan bir kimyasal kirlenme de söz konusudur. Havzanın ekolojik dengesini etkileyen ve su kalitesini bozan mevcut endüstri tesislerinden günde 1751 m³ atıksu alıcı ortama verilmektedir.

Havza içerisindeki mevcut endüstri tesislerinden gelen kirletici parametreler; toksit ağır metaller (cam, metal, benzin istasyonları, elektrik, plastik, marangozhane, kimya sanayi), organik kirletici parametreler (hayvan yetiştirme, yiyecek , kağıt sanayi), patojenik mikroorganizmalar (hayvan yetiştirme), fiziksel parametreler (dokuma, yiyecek, kağıt, kimya, metal, elektronik, cam sanayi), yağ ve gres (benzin istasyonları, marangozhane, hayvan yetiştirme , yiyecek sanayi), fenoller ve diğer spesifik mikro kirleticiler (kimya, elektronik, metal sanayi) dir. Havzada bu tip kirletici parametreler açısından değerlendirme yapıldığında Ömerli sularının fosfor ve toplam koliform dışında 1. sınıf olduğu görülmektedir. Toplam koliform bakteri bakımından Ömerli Rezervuar suları 2. sınıfa girmekte ve mevcut demir konsantrasyonunda da 2. sınıfa yaklaşmaktadır.

4.3.1. TEKNİK ALTYAPI HİZMETLERİ

Gelişen hızlı sanayi ve önlenemez nüfus artışı şehirlerin çehresini değiştirmiş ve giderek plansız ve alt yapısız yerleşim birimleri halini almasına neden olmuştur. Yerleşim yerleri her geçen gün gerek sayıca, gerekse alansal olarak artarken, sunulan hizmetler ise ters orantılı olarak giderek yetersiz hale gelmektedir. Bugün sadece kır

niteliğinde olan yerlerde değil, kent kimliği taşıyan yerleşimlerde de alt yapının olmadığı gerçeği ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Ömerli Havzası'ndaki teknik altyapı hizmetleri araştırıldığında karşımıza tehlike sinyalleri veren bir tablo çıkmaktadır. Örneğin Havzası'nın %75'inde içme suyu sisteminin yetersiz olduğu, %13'ünde ise mevcut olmadığı belirlenmiştir [20, s. 20].

Kirliliğin iki önemli kaynağını kanalizasyon ve çöpler teşkil etmektedir. Bulaşıcı hastalık tehlikesi, şehirleri kapalı kanalizasyon sistemine zorlarken, yine şehirlerdeki su sistemleri ile kanalizasyon arasında bir bağlantı göze çarpmaktadır. Zira kanalizasyon sistemine verilen pis suların boşaltılması genellikle akarsulara, göllere ve denizlere yapılmaktadır. Bu nedenle de şehir artık suları önemli bir kirlilik sebebi olmaktadır [27, s. 80].

Havzadaki kanalizasyon sistemine bakıldığında havzanın büyük bir kesiminde kanalizasyon sisteminin mevcut olmadığı görülmektedir. Havzada üretilen atıksuyun büyük bir kısmı halen hiç bir arıtma işleminden geçirilmeden sızdırmalı foseptiklere veya derelere verilmektedir.

Endüstriyel atıksular incelendiğinde ise, endüstri tesisleri bu atıksuları ya doğrudan doğruya, ya septik tanklardan geçirilmek suretiyle derelere veya açık arazilere vermektedir.

Eskiden de artıklar, çöpler, kullanılmış sular, kanalizasyon suları çoğunlukla temizlenmeden yakın derelere, nehir, göl ve denizlere dökülmekte idi. Fakat artan nüfus ve endüstrileşme bunların hem niteliğinin hem de niceliğinin değişmesine neden olmuştur. Öyle ki bazı sanayilerin toprağa verdiği sular kilometrelerce uzaktaki su kaynaklarının kirlenmesine ve bütün su düzeninin olumsuz yönde etkilenmesine neden olur hale gelmiştir. Örneğin 1 litre petrolün 1 milyon litre temiz suyu içilmez duruma getirdiği hesaplanmıştır. Yani artık eski ile kıyaslanamayacak ölçüde tehlikeli, ekosistemi direkt tehdit edici atıklardan bahsedilir hale gelmiştir.

Havzada görülen hızlı kentleşme sonucu artan nüfusun ürettiği atıksu rezarvuardaki suyun kalitesi açısından büyük tehlike oluşturmaktadır. Havzada yapılacak olan kanalizasyon sistemi ile kirleticilerin rezervuara girişinin büyük ölçüde engelleneceyi düşünülürse etkin bir kanalizasyon sistemine nekadar acil ihtiyaç olduğu daha da belirginleşmektedir.

4.3.2. ÇEVRE SORUNLARI

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, insana çevresini değiştirebilmesi için çok geniş olanaklar sağlamakla birlikte her zaman çevre tahribatına engel olmak ve geliştirmek amacı ile kullanılamamaktadır.

İnsanın doğaya egemen olma boyutları genişledikçe doğanın tahribi artmış, bu değişiklikler sonucunda ekosistemler kendini yenileme ve giderek uyarlama yetisini yitirerek, bozulma ve kirlenmeye konu olmuşlardır.

Ömerli Havzası'nın doğal hali ve bozulmadan kalmış çevresel durumu da 1980'lerde hızlı kenleşme nedeni ile hissedilir ölçüde değişmiştir. Havzanın batısındaki, güneybatısındaki ve merkezindeki bölgelerde yer alan kentsel alanlar içerisinde akan dereler çok ciddi organik kirlilik işaretleri vermeye başlamıştır. Havzanın %8'inde yüzeysel su kirlenmesi sorunu yaşanmaktadır. Havzada en çok etkilenen derelerdeki konsantrasyon seviyeleri, ham atıksudaki tipik değerlere yakındır.

Suyun bol miktarda azot ve fosfor içermesi ve bu besimaddelerinin büyük miktarda yosun üretici beslenme ortamı yaratması durumuna "Ötrofikasyon" adı verilmektedir. Su kirliliğine neden olan azot ve fosfor tüm canlılar için belirli miktarda gereklilik arzetsede, belirli bir oranın üzerine çıkması durmunda çeşitli sakıncalara yol açmaktadır. Eldeki verilere göre Ömerli Havzası değerlendirildiğinde havzanın hiper-ötrofik olduğu söylenebilmektedir [18, s. 9-13].

Havza için çok süratli bir biçimde iyileştirici önlemlerin alınması bugün büyük bir zorunluluk haline gelmiştir. Aksi durumda havza ekolojik tahribata uğramaya devam

edecek ve giderek ekolojik çöküş tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır. Su kalitesi, içme suyu standartlarında belirtilen optimal sınırları aşacaktır. Tahribatın durması ve çevrel koşulların iyileştirilmesi için tüm kentsel alanları kapsayan etkili bir kanalizasyon sisteminin yapılması zorunludur.

Havzada bu sorunun dışında çöp ve hava kirliliği gibi çevre sorunları yaşanmaktadır. Havzada yapılan fizibilite çalışmasına göre Ömerli Havzası'nını %14'ünde çöp sorunu ve %20'sinde hava kirliliği sorununun yaşandığı tespit edilmiştir.

En iyi çevre politikasının kirliliğe neden olan şartların olumsuz etkilerini önlemeye çalışmak yerine bunları kaynağından yok etmek [28, s. 8] olduğunun gözden kaçırılmaması ve havza üzerinde meydana gelen kirleticiler için bir an önce gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

4.4. HAVZANIN KALİTE DEĞERLENDİRİLMESİ

Suyun kalitesinin ele alınması halk sağlığı açısından önemli olduğu kadar konunun hangi boyutlarda ele alınması gerektiğinin belirlenmesi ve alınan önlemlerin ne derece etkili olduğunun gözlemlenmesi ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi açısından da büyük önem teşkil etmektedir. Bu nedenle rezervuar ve derelerin hamsu kalitesinin iki ana başlık altında toplanarak incelenmesine ve durumun daha netleştirilmesine çalışılmıştır.

4.1.1. REZERVUARIN HAMSU KALİTESİ

1980'lerden sonra gerçekleşen değişimler sonucunda bozulan havza ekolojik dengesi neticesinde havzanın su kalitesinde de büyük değişimler, olumsuzluklar baş göstermeye başlamıştır. Her ne kadar ekosistemlerin değişimi uzun jeolojik yıllar sürecinde gerçekleşse de, bugün kontrolsüz sanayi ve evsel kirletme ile tahrip çok hızlı bir biçimde gerçekleşmektedir. İstanbul'un en önemli içme suyu rezervuarı olan Ömerli Rezervuarı, yakın bir zamanda kendisine bağlanan Darlık Rezervuarı ile su girdisini %40 artırmış ve suyun rezervuarda kalma süresi 1.6 yıldan 1.2 yıla inmiştir.

İstanbul'un Asya yakasına, Salacak Burnu geçişi ve Güney Haliç bölgesinin bir bölümüne su veren Ömerli ve Darlık Barajları, baraj sistemleri içinde en çok su verme kapasitesine sahip olandır. Rezervuarı ait hidrolojik parametreler Tablo 4.11.'de verilmiştir.

Tablo 4.11. Ömerli Rezervuar Parametreleri [18, s. 89]

Havza Alanı	621 km ²
Rezervuar Yüzey Alanı (Max Seviyede)	23 km ²
Hacim (Faal+Ölü Depolama)	387 milyon m ³
Gelen Su(Ort)	236 milyon m ³
Dışarı Akan Su	Bilinmiyor
Verim	180 milyon m ³
Azami Derinlik	40 m ³
Ortalama Derinlik(Suyun Max Seviyesinde)	17 m ³
Suyun Kalma Süresi	1.6 yıl

Mevcut su kaynaklarının kirlenmemesi amacıyla etraflarında koruma kuşakları oluşturulmasına rağmen, Ömerli Rezervuarı'nın su kalitesine ait analiz sonuçları, kirlenmenin hızla devam ettiğini ortaya koymaktadır. İSKİ tarafından 1991-1992 yıllarında alınan hamsu numuneleri analizleri Tablo 4.12.'de görülmektedir.

Rezervuarın, 1992 yılında yapılan analiz sonuçlarına göre rezervuar hamsu kalitesininin 3. sınıf olduğu belirlenmiştir.

4.4.2. DERELERİN HAMSU KALİTESİ

Havzada Ömerli Barajı'nı besleyen birçok dere bulunmaktadır. Bunlardan belli başlı olanları ve bunların kirlilik seviyeleri Tablo 4.13.'de verilmektedir.

Ömerli Havzası üzerinde yer olan 10 dere üzerinde 1981-1992'de yapılan kimyasal izleme programı ve ocak 1993'de yapılan arazi incelemesi sonuçlarına göre dört derenin yüksek seviyede , bir derenin orta ve 5 dereninde düşük seviyede kirli olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 4.12. Ömerli Rezervuarı Hamsu ve Arıtılmış Su Kalite Parametreleri [29].

	<i>Hamsu</i>				<i>Arıtılmış Su</i>			
	Ort.	Max.	Min.	N.	Ort.	Max.	Min.	N.
<i>Fiziksel Analizler</i>								
pH	7.7	8.38	7.15	28	7.51	7.99	6.96	28
Bulanıklık (NTU)	4.7	10.2	1.93	28	4.3	10.9	1.46	28
İletkenlik ($\mu\text{hom/cm}$)	215	273	172	20	214	237	179	20
T.Serbest Klor (mg/L)				0	2.4	3	0.5	27
Renk	9.1	20	<2.5	17	5.3	10	<2.5	17
<i>Kimyasal Analiz</i>								
T.Sertlik (mg/L CaCO_3)	85	102	76	28	84	96	74	28
M.Alkalinitesi (mg/L CaCO_3)	69	85	54	28	65	80	54	28
Bikarbonat (mg/L)	85	104	60	28	80	98	66	28
Sülfat (mg/L)	22.9	75	12	27	25.3	68	11	28
Chloride (mg/L)	20	23	17	28	23	28	19	28
Nitrat (mg/L)	1.85	4.8	0.08	28	1.82	4.1	0.07	28
Kalsiyum (mg/L)	27.6	33.6	23.2	28	27.5	32	23.2	28
Magnezyum (mg/L)	4	10.7	1.9	28	3.7	6.3	1.9	28
T.Demir (mg/L)	0.14	0.4	0.03	28	0.16	0.98	<0.04	28
T.Organik Madde (mg/L O)	3.4	4.7	2.1	28	2.6	3.8	1.2	28
<i>Bakteriyolojik Analizler</i>								
T.Coli.Bact. (MPN/100mL)	373	1560	36	28	0	0	0	28

Su kalitesini etkileyen faktörlere bakıldığında kirlenmeye yol açan en önemli faktörlerden birinin endüstrilerin dereleri alıcı ortam olarak kullanması olduğu görülmektedir. Havza hakkında yapılan araştırmalar neticesinde Kömürlük deresi, Ozan dere ve Göçbeyli deresi civarında hiç endüstri kuruluşunun bulunmadığı ya da çok az sayıda olduğu görülmüştür. Bununla beraber havza içerisinde yer alan yaklaşık 450 fabrika ve küçük imalat yeri daha çok Paşaköy deresi, Topçayırılar deresi ve Uzun dere civarına yerleşerek atıklarını bu derelere vermektedirler (Şekil 4.5).

Suyun kalitesini bozan etkenlerden birisi olan çöplerin doğru dürüst kaldırılmaması sonucu, yoğun nüfuslu bölgelerden geçen derelerde bol miktarda çöp bulunmuştur. Plastik torba, teneke ve her çeşit pislik ve çöp, dere mansaplarında ve rezarvuarda görülür hale gelmiştir.

Çoğu yazın kuruyan ve sadece atıksu taşıyan dereler neticede (Şekil 4.6) bu kirlilik Ömerli baraj gölüne taşımakta ve aşırı kirlenme meydana gelmektedir. Eldeki mevcut veriler suda askıda katı maddelerin 1000 mg/l seviyesine geldiğini göstermekte olup, bu derelerin bariz şekilde çamur derelerine dönüşmekte olduğuna, hızlı bir bozulma sürecine girdiklerine işaret etmektedir.

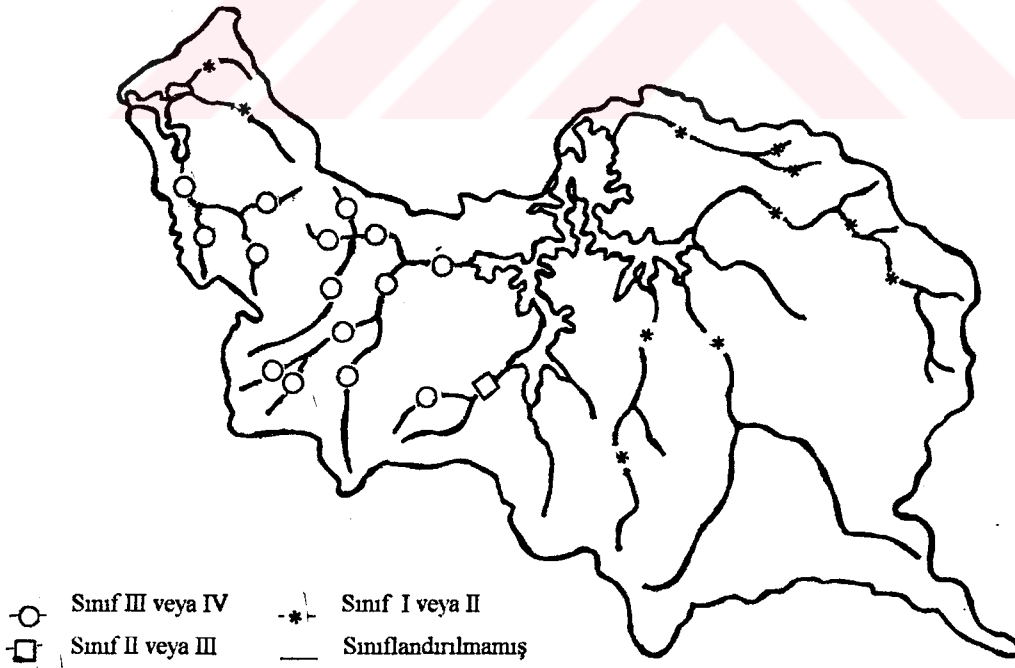
4.4.3. HAVZANIN KİRLENMEDEN KORUNMASI VE UYGUN İZLEME YÖNTEMLERİ

1- Kirlenen ortamın kirlilik derecesi, kirlilik parametreleri ile ölçülmektedir. Bu nedenle konunun hangi boyutlarda ele alınması gerektiğini bize gösterecek olan parametrelerdeki değişikliklerdir. Bundan dolayı zamana bağlı olarak suyun kalitesinde meydana gelecek olan bu değişikliklerin saptanması gerekmektedir. Örneğin 1989 yılında tamamlanan DSİ Genel Müdürlüğü'nün hazırladığı İstanbul Ömerli Baraj Gölü Kirlilik Araştırması'nda havzanın çeşitli noktalarından alınan numunelerle kirliliği tesbit etmek amacı ile çeşitli ölçümler yapılmıştır.

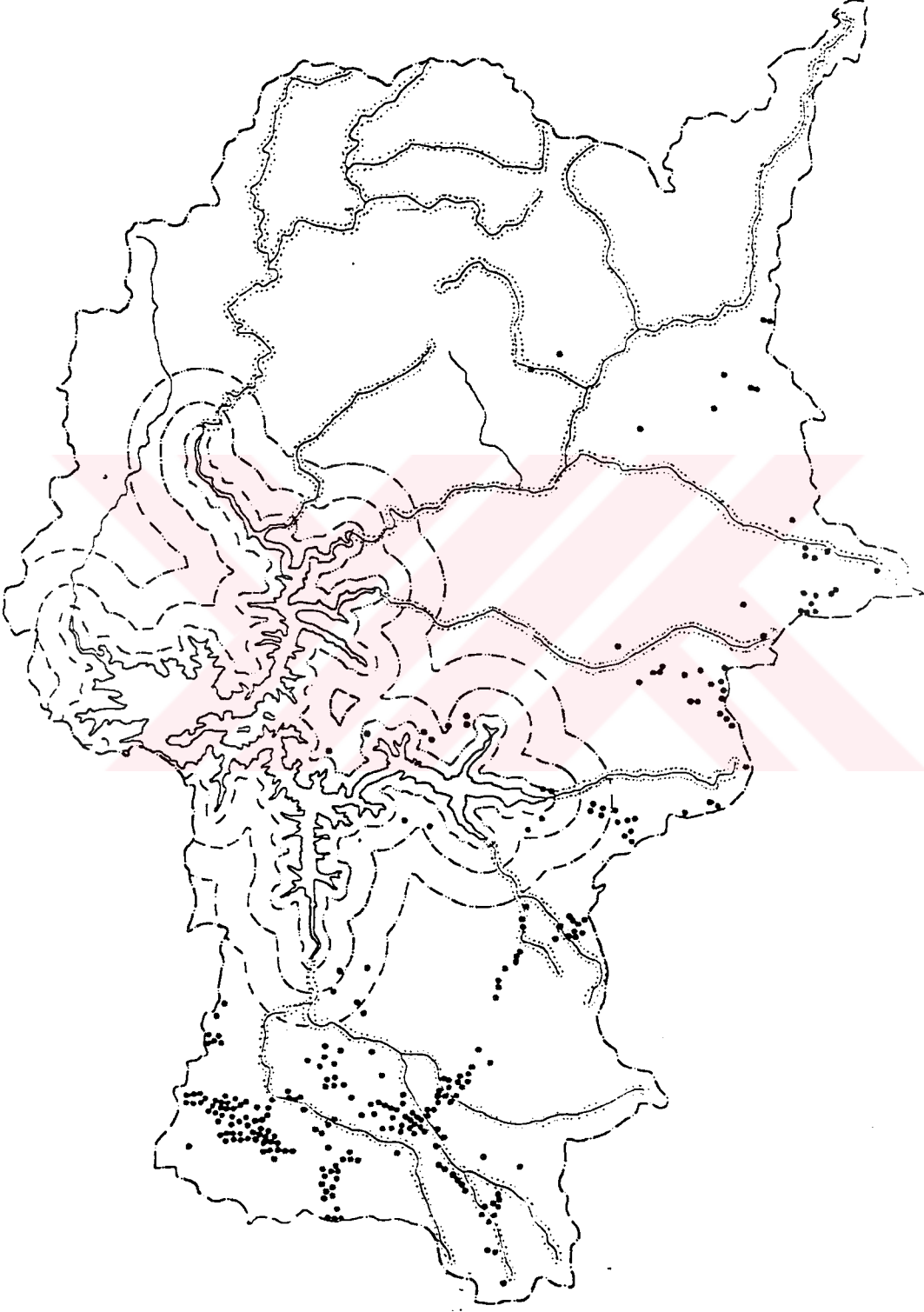
2- Saptanan değişiklikler gözden geçirildiğinde neticenin olumsuz olduğu tespit edilirse, bu yönde önlemlerin alınması gerekmektedir. OECD tarafından yapılan

Tablo 4.13. Ömerli Havzasındaki Başlıca Derelerin Kirlilik Seviyesi [20, s. 32]

Dere İsmi	Kirlilik Seviyesi			Havzanın Bölümü
	Düşük seviye Sınıf I/II	Orta seviye Sınıf II/III	Yüksek seviye Sınıf III/IV	
Kömürlük Dere	*			
Ozan Dere	*			
Göçbeyli Dere	*			
Topçayırılar Dere	*			
Köy Dere	*			
Uzun Dere		*		Sultanbeyli
Ayazma Dere			*	Samandıra
Paşaköy Dere			*	Samandıra/Sangazi
Palamut Dere			*	Sangazi
Recepğa Dere			*	Sultançifliği

Şekil 4.6. Havza Derelerinde Kirlilik Seviyesi

Şekil 4.6. Ömerli Havzası'nda Sanayi Tesislerinin Dağılımı (1990), [30].

araştırmada atmıştan fazla gölde fosfor yükü, hidrolojik yük ve gölün üretken düzeyi arasındaki ilişkiler araştırılmış ve bulunan sonuçlar bir grafik halinde gösterilmiştir. Ömerli Baraj Gölü alınan veriler neticesinde bu grafiğe yerleştirildiğinde, gölün mezotrofik bölgede olduğu görülmektedir. Bu su kalitesinin bozulmaya başladığı, organik madde ve alg miktarının normal, üzerine çıktığı anlamına gelmektedir. Ömerli Baraj Gölünün kirlenmesinin durdurulması için her türlü kirlenici etkisinden arındırılması ve güçlü bir denetim uygulanması gerekmektedir.

3- Sadece önlem alınması yeterli olmamakta aynı zamanda alınan bu önlemlerin ne derece etkili olduğunda zaman içerisinde gözlenmesi gerekmektedir. Böylece alınan önlemlerin yeterlilik ve başarı derecelerinin de gözden geçirilmesi gerekmektedir.

4- Alınan her türlü önleme rağmen kirlilik seviyesinde yeterli derecede değişme olmaması durumunda bilinmeyen kirlenici kaynakların olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir.

5- Kirliliğin önlenmesi için gösterilen yoğun çalışmaların yanında, daha sonraki faaliyetlerin kirliliğe neden olmadan önüne geçilmesi amacı ile yörede yapılması planlanan faaliyetlerin gerçekleştirilmesi durumunda, etkilerinin neler olacağına dair çeşitli verilerin temin edilmesi gerekmektedir. Kirllettikten sonra temizlemek yerine, daha az maliyetli koruma sistemleri oluşturmak gerekmektedir.

6- Havzanın kirlenmeden korunabilmesi için izlenmesi gereken yöntemlerin en sonunda da su kalitesi ile ilgili erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

“Kısa bir süre için değil de kalıcı olarak, sonradan başaşağı gitmeyecek bir ekonomik büyüme, bindiği dalı kesmeyen, kalkınma ile doğa arasındaki dengeyi koruyan bir ekonomi, doğayı tüketmeden kullanan uygulamalara dayanan ve dolayısı ile uzun vadede sürdürülebilir bir ekonomik gelişme” [28, s. 208] olarak tanımlanan sürdürülebilir kalkınmanın temelinde tüketmeden kullanım fikri yatmaktadır. Tüketmeden kullanım için örneğin suyu kullanmak için, evsel ve endüstriyel kirlenme hızının suyun doğal ekosisteminin tahribine yol açacak oranı aşmaması gerekmektedir.

Gerek şuan ki kullanıcıların, gerekse gelecek nesillerin sağlığı açısından su havzalarının tüketilmeden kullanılması ve kirlenmesinin önüne geçilmesi gerekmektedir. Bu da ancak bu yönde geliştirilecek etkili bir sistem ile mümkün olabilecektir.

BÖLÜM 5

ÖMERLİ SU HAVZASINDA SAMANDIRA ALAN ARAŞTIRMASI

5.1. Konum ve Bölgesel İlişkiler

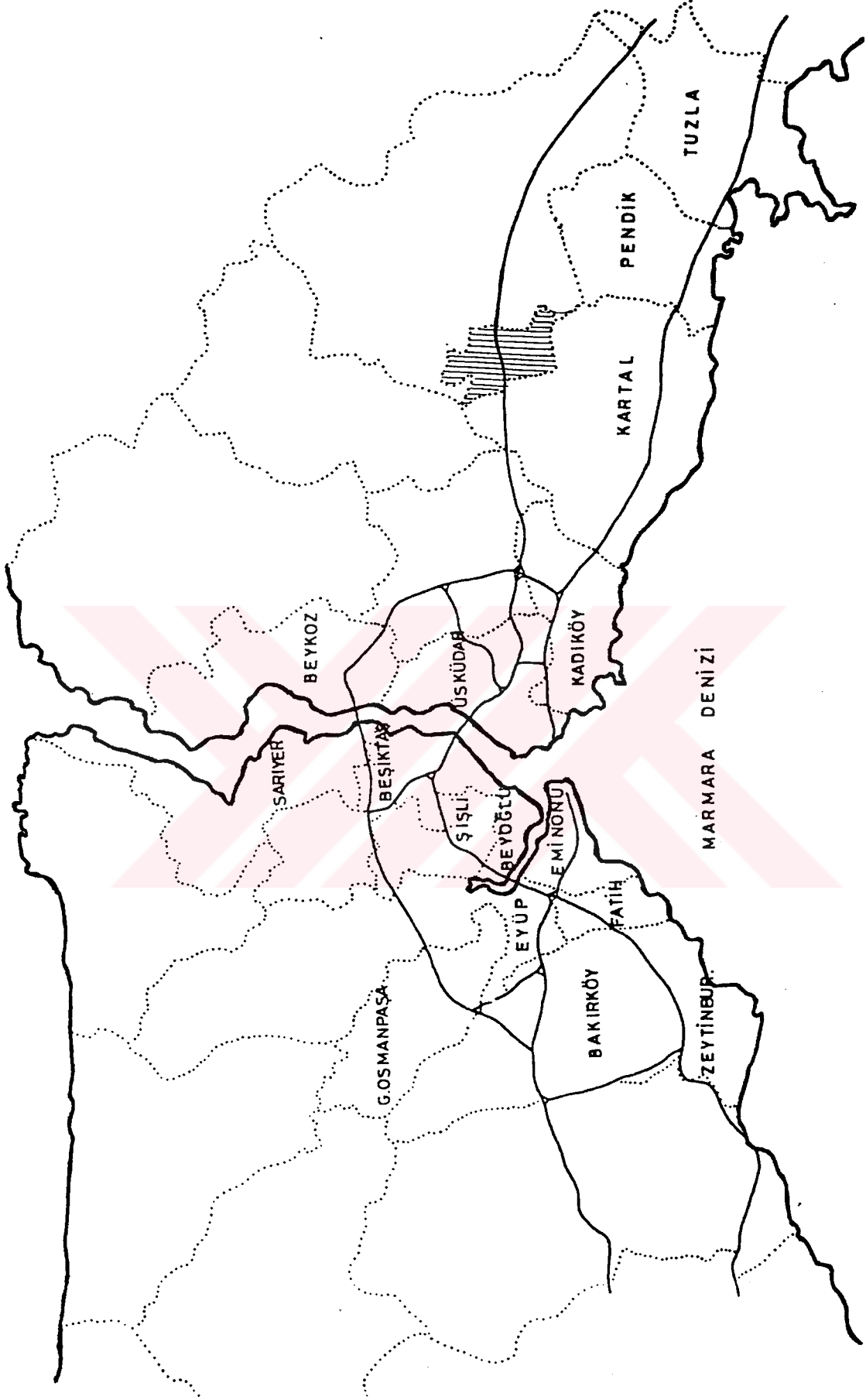
Ömerli Havzası uzun mesafeli koruma kuşağında yer alan Samandıra Beldesi, Marmara Bölgesi , İstanbul ili, Kartal ilçesine bağlı olan ve 1992 yılında Belde Belediyesi statüsüne kavuşan bir yerleşimdir (Şekil 5.1).

Deniz seviyesinden 400 metre yükseklikte olan Samandıra, kuzeyinde; Yenidoğan ve Paşaköy, güneyinde; Yakacık (Kartal), doğusunda; Sultanbeyli, batısında; Büyükbakkalköy arazileri ile çevrelenmektedir.

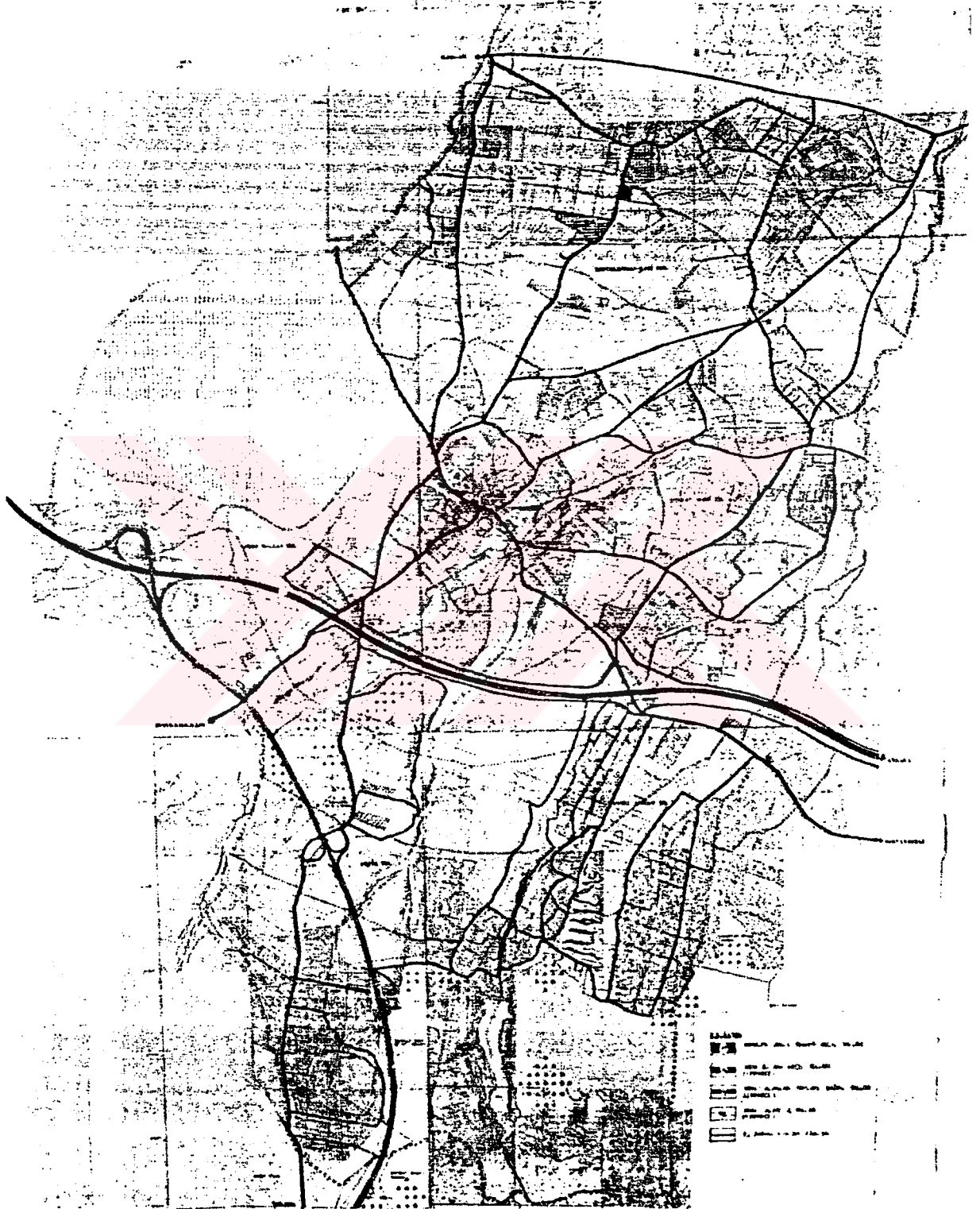
Doğudan-batıya 24 km, kuzeyden-güneye ise 11 km uzunluğunda olan Samandıra'nın köyleri daha ziyade Kayışdağı ve Aydos dağları eteklerine doğru serpilmiştir. Dağların kuzeyinde aynı karakterde Çatal Dağı ve Teferrüş dağları mevcuttur [32, s. 3].

Samandıra'da son yıllarda görülen yoğun yapılaşmaya paralel olarak, hızlı bir nüfus artış süreci yaşanmaktadır. İlk resmi sonuçlara göre 1940 yılı nüfusu 482 olan yerleşimin bu küçük nüfus dokusu 1970'lere kadar devam etmiş (549), 1970'lerden sonra ise büyük artışlar göstermiştir. 1975'de 4974'e yükselen nüfus, 1990'da 19524'e ulaşmıştır. Bugün ise yerleşimin nüfusunun 60000'e yaklaştığı tahmin edilmektedir. Samandıra sahip olduğu konumsal özellikten dolayı hızla göç alan bir yerleşim özelliği göstermektedir. Göç edenlerin büyük çoğunluğunu Doğu ve Karadeniz kökenliler oluşturmaktadır.

Havza bölgesindeki yapılaşmaların ve nüfus artışının en büyük etkeni Samandıra'nın ortasından geçen İstanbul-İzmit TEM Otoyolu olmuştur (Şekil 5.2.). Ulaşım olanakları yanında İstanbul Ticaret Merkezine yakınlığıda mevcut yerleşik alandaki

Şekil 5.1. Samandıra'nın İstanbul İçindeki Konumu

Şekil 5.2. Samandıra'nın Ortasından Geçen TEM Otoyolu

fiziksel arazi kullanımında yoğun konut yerleşimi ve endüstriyel iş alanları oluşumuna yol açmıştır. Daha ziyade işçi kesimini barındıran Samandıra'da çalışan nüfusun büyük kesimi yakın çevre endüstriyel iş alanlarında çalışmaktadır.

5.2. Tarihsel Gelişim

Samandıra'nın çok eskilere dayanan bir tarihi olmakla birlikte en eski bulgular Bizans Dönemi'ne aittir. Eski hükümdarlar tarafında mesire yeri olarak kullanılan Samandıra'nın ilk ismi Damatris'tir. Altıncı asrın sonlarına doğru Samandıra'da inşa edilen manastıra yerleştirilen Seymenlerin ismi verilerek adı Seymendere olarak değiştirilmiş, bu isim zamanla değişime uğrayarak Samandıra'ya dönüşmüştür [33, s. 4].

Türklerin Anadolu'ya yayılış sürecinde Samandıra komutanlardan Abdurrahman Gazi tarafından Gemlik, Yalova, Kartal alındıktan sonra alınmış ve Anadolu'nun bir parçası haline gelmiştir. Askeri haritalarda adı halen daha Abdurrahman Gazi olarak geçen Samandıra halkının bir kısmını 1293 muhacirleri oluşturmaktadır.

5.3. İklim Durumu

Kartal Meteoroloji İstasyonu'ndan alınan verilere göre Samandıra genellikle yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlıdır. Sıcaklık dağılışına bakıldığında; sıcaklık Ocak, Şubat ve Mart aylarında 6-8°C, Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında ise 21-24°C'dir. En sıcak ay Ağustos olup 24°C derece olarak ölçülmüştür. Sıcaklığın en düşük olduğu ay ise Ocak ayıdır.

Yıllık yağış miktarı 680 mm³ olan Samandıra'da yağışlar daha ziyade kış aylarında görülmektedir. Samandıra iklim durumuna ait veriler Tablo 5.1.'de görülmektedir.

Tablo 5.1. Samandira İklim Durumu [35]

	AYLAR												
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	YILLIK
ORTALAMA SICAKLIK (0C)	6.5	7.1	7.8	12.5	17.1	21.5	24.0	24.2	21.2	16.6	12.8	9.2	15.0
TOPRAK ÜSTÜ DÜŞÜK SICAKLIK ORT (0C)	3.0	4.0	4.3	7.4	12.0	16.2	18.1	18.2	16.2	11.2	7.9	5.6	10.4
ORTALAMA BUHAR BASINCI (mb)	6.4	6.5	6.7	8.7	11.6	14.1	16.1	16.8	14.4	11.7	9.4	7.4	10.8
ORTALAMA NİSİBİ NEM (%)	77	74	74	70	70	66	64	65	68	72	74	73	70
ORTALAMA BULUTLUK (0-10)	7.8	6.9	6.9	6.0	5.1	3.9	2.7	2.6	3.5	5.2	6.6	7.2	5.4
ORTALAMA YAĞIŞ MİKTARI (mm)	99.6	81.3	70.0	44.9	30.8	18.9	18.6	17.0	47.0	57.2	82.6	112.3	680.3
ORTALAMA KAR YAĞIŞLI GÜNLER SAYISI	2.2	3.0	1.2	-	-	-	-	-	-	-	0.1	0.3	6.7
ORTALAMA SİSLİ GÜNLER SAYISI	0.4	0.8	0.3	0.7	0.4	0.1	0.2	0.2	0.3	0.6	1.0	0.7	5.7
ORTALAMA RÜZGAR HIZI (m/sec)	3.3	3.2	3.1	2.5	2.2	2.7	3.3	3.0	2.8	2.6	3.3	3.1	2.9
ORTALAMA TOPRAK SICAKLIĞI (0C 5cm)	5.8	7.7	9.6	15.6	22.2	27.1	30.0	29.5	24.2	17.7	12.9	8.6	17.6

5.4. Topografik Yapı

Samandıra topografik açıdan TEM Otoyolu'nun kuzeyinde ve güneyinde yer alan araziler olmak iki kesimden oluşmaktadır. Birinci kesim otoyolun kuzey kesimini oluşturan az eğimli ve genellikle düz olan arazi, ikinci kesim ise güney kısımdaki Karanlıkdere Devlet Ormanı'na doğru yükselen dik eğimli yamaçların, engebeli ve yer yer fazla eğimli arazilerin oluşturduğu kesimdir.

İkinci kesimde yer alan ve yerleşime en elverişsiz olan alan, eğimin ve yükseltinin oldukça fazla olduğu Ortadağ Bölgesi'dir. Bu alanlardaki yapılaşma ancak sınırlı olarak ve özel önlemler alınarak sürdürülebilmektedir. Bu kesimlerde kazılar sonucu meydana gelecek toprak akmasını önlemek için kademelendirmeler yapılmalı ve bu kademeler isnad yapıları ile desteklenmelidir. Bu bölge ve derelerin oluşturduğu ufak vadi kenarlarındaki eğimli alanlar dışında kalan kesimler topografik açıdan yapılaşmaya uygun alanlardır. Önlem alınarak yerleşilebilecek alanlarda topografik eğimin %30 civarında olduğu tesbit edilmiştir [34, s. 1-3].

I. derece deprem kuşağında yer alan Samandıra'daki tüm yapıların depremle ilgili yönetmelik esaslarına uygun olması gerekmektedir. Oysa yerleşmede hızla devam eden inşaatlarda bu yönetmelik esaslarına hiçbir şekilde uyulmadığı görülmektedir.

5.5. Jeolojik Yapı

8/02/1993 tarihli Jeolojik Etüd Raporu'na göre, Samandıra alanı plio-kuaterner yaşlı tortul birimleri ile temsil edilmektedir. Paleozoyik devrine ait arkoz-arkozik, konglomera-kuvarsit kireç taşları ve şeyl üzerinde diskordan olarak bulunmaktadır. Arkozik seriye ait birimlerden türeme, kırmızı renkli, az tutturulmuş kil-silt-kum-çakıl ve bazen de blok boyutunda malzemedan oluşmuştur.

Zemini oluşturan plio-kuaterner orta-sıkı yapıdadır. Çakıl ve bloklar köşeli ve az yuvarlaktır. Kil-silt-kum-çakıl oranları tüm alan içinde farklıdır. Bazı alanlarda çakıl yoğunlaşırken, bazı alanlarda ince malzeme yoğunlaşmaktadır.

Topografyanın düz olduğu kesimlerde iyi temel olma özelliği gösteren bu birimin, eğimli kesimlerde istinat yapıları ile desteklenmesi gerekmektedir. Ağır yapılarda ve çok katlı inşaatlarda birimin kalınlığının paletopografyaya bağlı olarak sık değişmesi nedeni ile temelin oturacağı kesimin parametrik özelliklerini saptamak maksadı ile jeolojik etüdlerin yapılması gerekmektedir.

5.6. Kent Mekanının Yapısı Ve Özellikleri

5.6.1. Kent Mekanı Yoğunluk Yapısı

Toplam alanı 2050 ha olan Samandıra'nın 200 ha orman 1850 ha ise orman dışı alandan meydana gelmektedir . Bu alanın 297 ha'da yapılaşmış durumdadır. Kentsel alanda global yoğunluk 20 k/ha, brüt yoğunluk 27 k/ha, net konut yoğunluğu ise 147 k/ha'dır.

Beş mahalleden meydana gelen Samandıra'da nüfus merkezdeki iki mahallede, özellikle de Osmangazi'de toplanmış durumdadır. Nüfus yoğunluğu açısından mahalleler arasında çok belirgin farklılıklar olmamasına rağmen, merkezden oldukça uzakta olan ve eski ismi Ortadağ olan Fatih Mahallesi yoğunluğun en düşük olduğu mahalle özelliğini taşıırken, merkezde yer alan Osman Gazi yoğunluğun en yüksek olduğu yerleşim özelliğini göstermektedir. Kırsal nitelikli bir yerleşim olan Samandıra'da arazinin geniş olması nedeni ile yoğunluk çok yüksek değerlere çıkmamaktadır. Bugün nüfusu 60.000'e yaklaşan Samandıra'da sadece merkezde nüfus yoğunluğu 600 k/h'ın üzerine çıkarken ortalama yoğunluğun 140 k/h olduğu tespit edilmiştir .

Konut yoğunluğu incelendiği zaman ise özellikle kent merkezinden, TEM Otoyolu bağlantılı yol aksı üzerinde yoğun bir konut yapılaşması olduğu görülmektedir. İkinci yoğun konut alanları ise Samandıra-Sultanbeyliği yol aksı ile Yakacık bağlantılı Ortadağ yöresinde kendini göstermektedir.

5.2. Samandıra Beldesi [36]

TOPLAM ALAN (ha)			ORMAN (ha)		ORMAN DIŞI (ha)		
2050			200		1850		
HAVZA İÇİ				HAVZA DIŞI			
TOPLAM	ORMAN		ORMAN DIŞI	TOPLAM	ORMAN		ORMAN DIŞI
2050	200		1850	-	-		-
MUTLAK KORUMA ALANI				KISA MESAFELİ KORUMA ALANI			
TOPLAM	ORMAN		ORMAN DIŞI	TOPLAM	ORMAN		ORMAN DIŞI
-	-		-	-	-		-
ORTA MESAFELİ KORUMA ALANI				UZUN MESAFELİ KORUMA ALANI			
TOPLAM	ORMAN	ORMAN DIŞI	DERE	TOPLAM	ORMAN	ORMAN DIŞI	DERE
-	-	-	-	2050	200	1500	350

5.6.2. Mekansal Dokunun Özellikleri

Samandıra özellikle 1985 yılından itibaren maruz kaldığı yoğun göç ve hızlı nüfus artışı ile birlikte çok yoğun bir yapılaşma içerisine girmiştir. Merkezden uzaklaştıkça inşaat halindeki bir yerleşim yeri görüntüsü veren Samandıra'da kent mekanının yapısal özellikleri incelendiği zaman kentsel büyümenin Samandıra'nın şimdiki merkezini oluşturan eski köy yerleşmelerinden başlayarak çevredeki yerleşmelere doğru sıçradığı gözlenmektedir. Bu nedenle bugün Samandıra'nın merkezi daha düzgün, daha durağan bir görünüm sergilerken, merkez çevresi çok hareketli ve düzensiz bir görünüme sahiptir.

Samandıra yerleşmelerinde iki tür yapısal dokunun hakim olduğu görülmektedir. Daha düzenli bir mekan dokusuna sahip olan merkez kesiminde çoğunlukla betonarme ve 3-6 katlı, genellikle bitişik, ikiz-ayrık binalar yer almaktadır. Kamu

binalarının yoğun olduğu bu merkez kesiminde konfor düzeyinin diğer çevre yerleşmelerine oranla daha yüksek olduğu görülmektedir.

Merkez kesiminden uzaklaşıldığında Samandıra'daki düzenli yapı yerini gecekondun niteliğindeki, genellikle 1-2 katlı yığma ve betonarme olan yapı topluluklarına bırakmaktadır. Daha ziyade alt gelir grubunun oturduğu bu alanların en göze çarpanı Fatih Mahallesi'dir.

Tarımsal faaliyetlerin yerini giderek sanayi ve küçük sanatların alacağı düşünülen Samandıra'da kendi işini kurmak için uğraşan kesimden ziyade işçi kesiminin oturuyor olması nedeniyle binaların alt katları her ne kadar ticaret amaçlı kullanılmak üzere düşünülmüş olsa da, çoğunun henüz daha boş durumda olduğu görülmektedir.

5.7. Toprak Mülkiyet Dağılımı

1992 yılına kadar köy statüsünde bulunan Samandıra'nın 1992'de Belde Belediyesi statüsüne kavuşması, tekstil sanayicilerinin ve mezbahanın bulunması, TEM otoyolunun yerleşiminin içinden geçmesi gibi nedenlerle Samandıra hızla büyük bir çekim merkezi haline gelmiştir.

Belde Belediye olması nedeni ile doğrudan İçişleri Bakanlığı'na bağlı olan Samandıra Belediyesi, 1580 ve 3194 sayılı kanunlar gereğince plan yapma ve ruhsat vermeye yetkili kılınmıştır. Bu durum beraberinde bir takım sorunları da getirmektedir. Zira kamu arazi ve arsaları bu nedenle çok hızlı bir şekilde tükenmektedir.

Samandıra'nın yaklaşık %28'i kamu mülkiyetine, geriye kalanı ise özel mülkiyete aittir. Yol, askeri saha, dere kanalları ve trafo sahası çıktıktan sonra kalan kamu arazisi %12 dolaylarında olup, bunun çoğu hazine ve belediye arazisidir.

Büyük bir yapılaşma ile karşı karşıya kalan hazine arazilerin %40'ı bugün yapılaşmış durumdadır. Çoğu belediyenin kurulduğu 1992 yılından önce işgal edilmiş olan bu

arazilerin daha fazla işgaline engel olabilmek için belediye bu alanları yeşil alan, eğitim alanı olarak ayırarak koruma altına almaya çalışmaktadır.

5.8. Demografik Yapı

Samandıra'nın demografik yapısı incelendiği zaman en önemli nüfus artışının 1985'li yıllardan sonra gerçekleştiği görülmektedir. İlk artışın yaşandığı 1975'li yıllardan sonra nüfus normal bir artış göstermiş, 1985 yılından itibaren katlanarak artmaya başlamıştır. Göçe dayalı bu nüfus artışı nedeniyle nüfusu bugün 60000'e yaklaşan Samandıra, büyük oranda genç nüfusu barındırır hale gelmiştir.

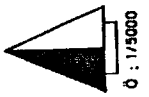
Tablo 5.3. Samandıra'daki Nüfus Değişimi

YILLAR	NÜFUS
1940	482
1955	624
1960	415
1965	463
1970	549
1975	4974
1980	4779
1985	5317
1990	19524

Samandıra yerleşimi beş mahalleden meydana gelmektedir (Şekil 5.3). Bu mahalleler incelendiği zaman gelişimin merkezden başlaması nedeni ile nüfusun en yoğun olduğu yerleri merkezdeki mahallelerin oluşturduğu görülmektedir. Osman Gazi ve Abdurrahman Gazi mahalleleri nüfusun en fazla olduğu yerleşim birimlerini oluştururken, merkezden oldukça uzak bir dağ köyü görünümündeki Veysel Karani nüfusun en düşük olduğu yerleşim birimini oluşturmaktadır.

Ortalama aile büyüklüğünün 4.8, hane büyüklüğünün ise 5.2 olduğu Samandıra'da doğurganlık oranı 10'dur. Yani 15-49 yaş grubundaki her 100 kadından 10'u yılda bir kez doğum yapmaktadır. Göçü gerçekleştiren kişilerin kır kökenli olmasında etkisi ile göçü gerçekleştiren ilk nesildeki yüksek orandaki çocuk sayısının giderek azalma gösterdiği, ikinci ve daha sonraki nesillerde çocuk sayısının 1-2 arasında sınırlı

İLİ: İSTANBUL
İLÇE: KARTAL
BELDE: SAMANDIRA

SARIGAZI

ABDURRAHMAN GAZİ MAH.

YENİDOĞAN ARAZİSİ

YENİDOĞAN

EYÜP SULTAN MAH.

ASKERİ SAHA

İSTANBUL

BÜYÜKBAĞCI KÖY ARAZİSİ

SULTANBEYİ ARAZİSİ

MALİYE

ÇAM ORMANI

FATİH MAH.

VEYSEL KARÂNI MAH.

YAYIN YILI: 1984
YAYIN NO: 1000
YAYIN YERİ: İSTANBUL

tutulduğu görülmektedir. Samandıra'daki aile büyüklüğünün gelecekte düşüş göstereceği tahmin edilmektedir [33, s. 4].

Tablo 5.4. Samandıra'da Mahallelere Göre Nüfus Oranları

MAHALLE ADI	NÜFUS (1995)	ORAN (%)
Abdurahman Gazi	16032	31.43
Eyüp Sultan	3017	5.91
Fatih	11432	22.41
Osman Gazi	18175	35.63
Veysel Karani	2358	4.62

5.9. Sosyo-Ekonomik Yapı

Samandıra 1985'li yıllardan sonra, daha ziyade iş bulmak amacı ile İstanbul'a gelenler tarafından tercih edilen, ağırlığını işçi kesiminin oluşturduğu bir yerleşimdir. Nüfusun ağırlığını Karadeniz ve Doğu Anadolu'dan gelenler oluşturmaktadır. Büyük bir nüfus potansiyeline sahip olan Samandıra'da nüfus artışına neden olan en önemli faktörü göçle gelen nüfus oluşturmaktadır. Doğal nüfus artışından ziyade göçe dayanan bu artış, Samandıra'nın sağlıklı bir gelişim izlemesine yol açmıştır.

Daha ziyade kır kökenli kişilerin oluşturduğu Samandıra'da oturanların %63.67'sini ilkokul mezunları oluştururken, %14.53'ünü lise ve yüksek okul mezunları oluşturmaktadır. Bu da Samandıra'daki iş gücünün istihdam edileceği alanların bedensel işçiliğe dayanan sektörlerle sınırlı kalmasına yol açmaktadır.

Ekonomik yapısı bakımından Samandıra, vasıfsız iş gücünün küçük sanayi kollarında istidam edildiği, ekonomik seviyenin orta ve alt gelir düzeyinde seyrettiği bir yerleşimdir. Çoğu iş garantisi olmadan Samandıra'ya gelen sakinlerin istihdam edildiği iş kollarının ağırlığını inşaat ve tekstil oluşturmaktadır. Samandıra'da yaşanan yoğun yapılaşma süreci, iş gücünün büyük bir kısmının bu sektörde emilmesini

sağlamıştır. Bunun dışında, konfeksiyon, doğramacılık ve kaportacılık en yaygın olan iş kollarıdır.

Yapılan alan araştırmasına göre Samandıra'da 10'u Veysel Karani Mahallesi'nde, 12'si Fatih Mahallesi'nde, 14'ü Abdurrahman Gazi Mahallesi'nde, 24'ü Osman Gazi Mahallesi'nde, 25'i Eyüp Sultan Mahallesi'nde olmak üzere irili ufaklı 85 sanayi tesisi bulunmaktadır [36]. Sekiz ile ikiyüzelli arasında değişen işgücü barındıran bu işletmelerde eleman bulma sıkıntısının hiç yaşanmadığı, çalışan kesimde belli iş kolları dışında eğitim düzeyine önem verilmediği ve çalışanların büyük kısmını ilkokul mezunlarının oluşturduğu tesbit edilmiştir. İşletmelerdeki aylık iş başvuruları incelendiği zaman işletmelerde ayda 10 ile 20 arasında resmi başvuru yapıldığı belirlenmiştir. Bu halen daha istihdam edilmemiş olan ya da işin süresizliği yahut iş güvencesi olmadığı için bir süre sonra işten çıkmak zorunda kalan kesimin ne kadar önemli boyutta olduğunu göstermektedir.

Samandıra dahilinde yer alan sanayi kolları incelendiği zaman şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır;

Tablo 5.5. Mahallelere Göre Samandıra'daki Sanayi Kollarının Dağılımı [36]

	Fatih	Eyüp Sultan	Osman Gazi	Veysel Karani	Abdurrahman Gazi
Tekstil	-	9	5	5	-
Cam	3	4	2	-	-
Yem Sanayi	-	-	1	-	-
Plastik	-	-	3	-	4
Mobilya	2	4	3	-	2
İlaç	-	2	-	2	-
Çikolata	-	-	-	2	-
Kimya San.	-	-	-	-	2
Elaktrik	3	-	4	-	-
Mermer	2	2	3	-	5
Ambalaj	2	-	-	-	-
Kağıt	-	2	2	-	-
Et	-	-	-	1	1
Diğer	-	2	3	-	-

5.10. Donatı Durumu

50.000'in üzerinde yaşadığı Samandıra'da mevcut olan sosyal donatıların ihtiyacı karşılamaktan ne kadar uzak olduğu Tablo 5.6.'da da görülmektedir. 3194 sayılı İmar Kanunu Yönetmeliği gereğince Samandıra'da bulunması gereken donatılardan mevcut olanlar artan nüfus karşısında yetersiz kalırken bazı donatılar ise yerleşimde hiç yer almamaktadır.

Bu yetersizlikler içerisinde Samandıra halkının en çok şikayetçi olduğu konuları hastanenin ve karakolun olmayışı ile eğitim tesislerinin yetersizliği oluşturmaktadır. İlkokul çağındaki öğrencilerin hemen hepsinin okula gittiği Samandıra'da mevcut okul alanları yetersiz kalmaktadır. Samandırada 4 tane ilkokul, birtane ortaokul, 3 tane ilkokulun ve ortaokulun aynı binada olduğu öğretim kurumu ve birtane de lise bulunmaktadır. Derslik başına düşen öğrenci sayısının çok yüksek olmasının yanı sıra, özellikle ortaokul ve lisede derslerin boş geçmesi büyük problemler yaratmaktadır. Tayini çıkan öğretmenlerin yerine yenilerinin gelmemesi ise bu durumu iyice güçleştirmektedir. Öğretmen temin edilemediği için boş geçen dersler ve dersler boş geçmesin diye derslere giren branş dışı öğretmenler neticesinde Samandıra'daki eğitim kalitesinin iyice düşük olduğu görülmektedir. Daha iyi eğitim alabilmek amacı ile orta öğretim çağındaki öğrencilerin Kartal-Pendik-Ümraniye ilçelerine gitmek zorunda kaldığı görülmektedir.

Sağlık tesisleri yönünden incelendiği zaman; sağlık tesislerinin nüfusu ihtiyacına cevap verecek boyutta olmadığı görülmektedir. Samandıra'da sağlık hizmetlerini karşılayan merkez kesiminden konumlanmış bir sağlık ocağı mevcuttur. Ayrıca merkez kesimin alt tarafında yer alan bir dispanser bulunmaktadır. Sadece basit tıbbi rahatsızlıklara müdahale edilebilecek olan bu sağlık tesislerinin dışında, yörede yaşayan insanların önemli bir rahatsızlığı olduğunda gidebileceği yakın bir yerin olmaması yöre insanını oldukça tedirgin etmektedir. Önemli bir rahatsızlık olduğunda öncelikle Kartal Devlet Hastanesi'ne giden yöre halkının en büyük korkusunu gece olabilecek rahatsızlıklar oluşturmaktadır.

Tablo 5.6. Samandıra'daki Donatı Durumu

DONATILAR	MEVCUT (ADET)	OLMASI GEREKEN (ADET)
İlkokul	4	30
Ortaokul	1	10
Lise	1	4
Dispanser	1	4
Doğumevi	-	1
Hastane	-	2
Jandarma Karakolu	1	4
Postane	1	1
Kültür Merkezi	-	2
Kütüphane	-	2
Cami	18	10
Kuran kursu	6	-
Kız İmam Hatip Lis.	2	-
Erkek İmam Hatip Lis.	-	-
Kızılay	-	-
Sağlık Ocağı	1	-
İlköğretim	3	-

Yerleşimdeki mevcut yetersizliklerden biriside polis karakolunun olmamasıdır. Asayişin sağlamak için yörede bulunan jandarma karakolunun yetersiz kalması ise yöre insanının yaşadığı yerleşimde kendini güvensiz hissetmesine neden olmaktadır.

Samandıra'da sosyo-kültürel tesis alanı yok denilecek kadar sınırlıdır. Spor tesis alanı olarak iki halı saha, iki tanede toprak açık futbol sahası mevcuttur.

Kültürel faaliyetlerin yapılabileceği hiçbir tesisin olmadığı Samandıra'da 18 tane cami, 6 tane kuran kursu bulunmaktadır.

5.11. Altyapı ve Ulaşım

Yapılan alan araştırması sonuçlarına göre her ne kadar Samandıra halkının %18'i yolların yetersizliğinden şikayet etse de henüz yeni gelişim gösteren Samandıra'da belediyenin gösterdiği büyük gayretinde etkisiyle yolların %72'sinin asfalt olduğu belirlenmiştir. Tüm alanın %10.7'sini oluşturan yollar 235 ha'dır. Kentsel alan dışındaki yollar, şehirlerarası ya da anayol niteliğinde olanlar hariç dar toprak

yollardır. Samandıra'dan Kartal, Topkapı ve Ümraniye'ye çalışan 24 adet belediye otobüsü ve minibüsler çevre yerlere ulaşılabilirliği kolaylaştırmıştır.

Samandıra halkı, Belediye olmadan önce su ihtiyacını eski köy yerleşimi içerisinde getirilmiş olan kaynak sularla sağlamıştır. Belediye olduktan sonra yapılan çalışmalar neticesinde köy hizmetlerine ait olan gölet belediyeye devrolmuş ve altı ay gibi bir sürede (20/12/1993 tarihinde yapımı tamamlanan) arıtma tesisi yapılmıştır. Kişi başına günde 100 litreden 33.180 kişilik bir nüfusun ihtiyacını karşılayabilecek tesise bağlı 500'er tonluk iki adet su deposu yapılmış ve 30 km'lik su şebekesi hattı döşenerek 22.000 kişinin su talebine hazır hale gelmiştir. Ayrıca Eyüp Sultan Mahallesi'ne 200 m³'lük artezyen kuyu yapılmıştır.

Kanalizasyon sisteminin olmadığı Samandıra'da fosseptik pis su çukurları yer almaktadır. Yalnızca ana caddelere Sarıgazi-Sultanbeyli ve merkez ile yakacık arasına yağmur suyu şebekesi döşenmiştir.

Trafo Merkez Sahası ile belde içerisinde çevresel ve bölgesel elektrik dağılımı yapılan Samandıra'da büyük elektrik sorunları yaşanmamaktadır.

Şekil 5.4. Samandıra Yerleşiminin Genel Görünümü

Şekil 5.5. Belediye Binasının 1992 Yılı Ara
Seçimlerden Önceki Görünümü

Şekil 5.6. 450 m² Üzerine Kurulu, Beş Katlı Belediye Binası

Şekil 5.7. Dere Islah Çalışmalarına ve Dere Ağzlarını Genişletme Çalışmalarına Bir Örnek

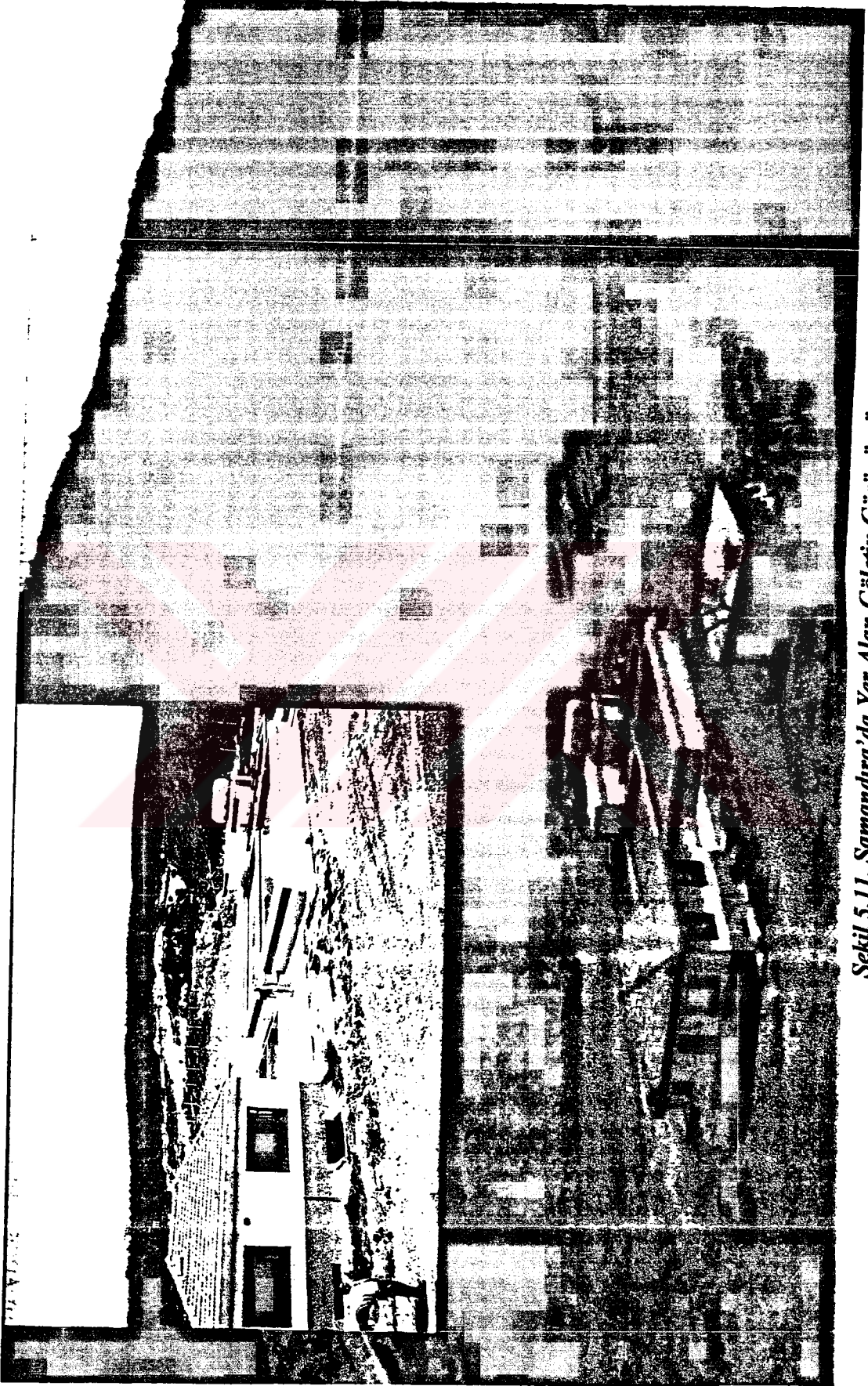
Şekil 5.8. Samandıra'nın Özellikle Merkezinde Yol Onarımlarına Büyük Önem Verilmektedir

Şekil 5.9. Ulaşım Olanaklarının Kolaylığı Samandıra'nın Tercih Edilmesinde Önemli Rol Oynamaktadır. Şimdi Bu Yollara .5 km Uzunluğundaki Samandıra-Raşaköy Yoluda Eklenmiştir.

Şekil 5.10. Daha Önce Tek Şerit Olan Samandıra-Kartal Yolu Çift Yön Haline Getirilmiştir

Şekil 5.11. Samandıra'da Yer Alan Göletin Görünümü

BÖLÜM 6.

ANKET ÇALIŞMASI

6.1.Konunun Önemi

İstanbul’da bulunan su havzaları her geçen gün yeni bir kirletici ile karşı karşıya kalmaktadır. Yetkililerin acil tedbirler almasını bekleyen İstanbul sakinlerinin karşılaştıkları portre ise göçerlerin kentte var olabilmek için, kentte var olan mevcut yapıyı nasıl umarsızca tahrip ettiği olmaktadır.

Kısa bir süre öncesine kadar İstanbul’un köy niteliğindeki küçük bir yerleşimi olan Samandıra’da işte bu kirletici kaynakların her geçen gün arttığı ve yetkililerin görüp önüne geçemediği yeni “kırmızı alarm” bölgesidir.

Gerek yerleşim yerleri, gerekse irili-ufaklı sanayi tesisleri ile Samandıra bugün Ömerli Havzası’nda büyüyen ve birçok riskli yön taşıyan bir yerleşim birimidir. Ömerli Havzası’ndaki ve Samandıra’daki nüfusun artıyor olması, yerleşim alanlarındaki kentsel standartların yükseldiği ve yaşam kalitesinin arttığı anlamına gelmemektedir. Bugün Ömerli Havzası’da bunun en güzel göstergesidir ki kentli olmayı seçen nüfusun barınma ihtiyacını karşılamak amacı ile yeni yerleşim alanları açılırken, doğal kaynaklarda giderek azalmakta ve dengesini yitirmektedir.

1990 yılı nüfusu 7414 olan Ömerli Havzası’nın 1995 yılında 150910 kişiye yükselmesi ve en iyi beklenti ile 2020 yılında bu oranın 313200’e yükseleceğinin tahmin edilmesinde etken, önemli nüfus potansiyeline sahip yerleşmeler zincirine artık Samandıra’nın da katılmasıdır. Bu alan çalışması konunun ciddiyetinin sergilenmesi ve burada yaşayan insanların bu sinyallere karşı ne kadar duyarlı olduğunun ya da olmadığının sergilenmesi yönünde yapılması tasarlanan bir çalışmadır.

6.2. Çalışmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, plansız ve altyapısız olarak gelişen ve her geçen gün büyümeye devam eden Samandıra’da oluşan yeni dinamikleri anlamaya çalışmaktır.

Yapılan alan araştırmasının ana temaları Samandıra’daki hanehalkı özellikleri, göç eden grupların yerleşme sürecinde kullandıkları ilişki ağları ve bunları kullanma biçimleri, yeni oluşan ilişki ağları, mekanı algılayışları, konut kullanım biçimleri, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik özelliklerini kavrayabilmektir.

6.3. Samandıra’nın Seçilme Nedeni

İçme ve kullanma suyu olarak kullanılan bir havzada yer alıyor olması ve havza için büyük önem taşımasının yanı sıra, Samandıra’nın gerek yerleşmiş ilişkilerin gözlenebileceği bir yer olması, gerekse yeni nüfus kazanan dinamik bir yerleşim olması dolayısı ile araştırma alanı olarak uygun bir bölge olduğu düşünülmüştür. Samandıra’nın imarlı, hisseli tapulu, örgütsüz işgal ve siyasi örgütlü işgal yolu ile oluşmuş her türlü konut gelişimini barındıran ve halen hızlı nüfus kazanmaya devam eden bir yerleşim merkezi oluşu, gecekondu olan ve halen de yeni işgal faaliyetlerinin sürdüğü “dinamik” bir yerleşim oluşu da bu bölgenin seçiminde etkili olmuştur.

6.4. Alan Çalışması Ve Örneklem Seçimi

Bölgenin seçilmesini izleyen süreci araştırma alanının özelliklerini daha derinlemesine algılayabilmek için veri toplanması izlemektedir. Raporlar, bültenler, istatistikler, haritalar ve Belediye’den sağlanan dökümlerle daha derinlemesine bölgesel araştırma yapılmıştır. Araştırmada özellikle muhtarlarla yapılan görüşmeler büyük önem taşımaktadır. Yapılan görüşmeler neticesinde örneklem seçiminin saptanmasının daha kolay olacağı düşünülmüştür.

Samandıra'nın renkli yapısını ortaya koyabilmek için farklı dönemlerde, farklı biçimlerde ve farklı koşullardaki yerleşmelerin tümünü içeren karmaşık bir alanın alınmasına karar verilmiştir. Tek yönlü bir araştırma olmaması için, ne sadece gecekondü bölgesi, ne de sadece düzenli bir alanın alınmasından kaçınılmıştır.

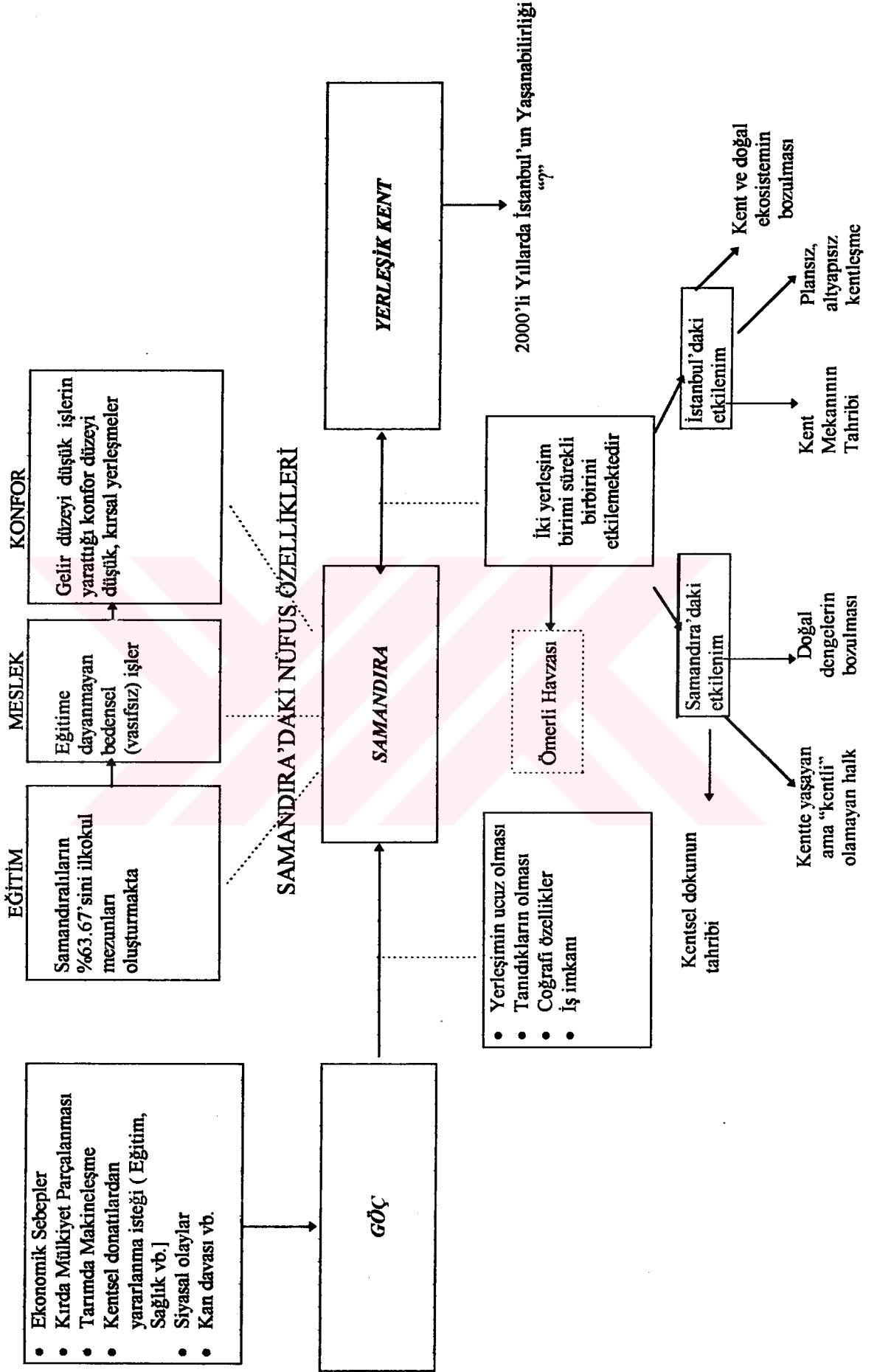
Alan araştırmasının uygulanması sırasında, örnek seçiminin belirlenmesinde muhtarlardaki kayıtlardan yararlanılmıştır. Fakat muhtarlıklarda kayıtlı olmayan pek çok ailenin olması, kayıtların son yılları içermemesi, adreslerden taşınan ya da yeni gelenlerin kayıtlarının muhtarlıklardan net elde edilememesi gibi güçlükler neticesinde ortaya çıkan tablodaki belirsizlikler sokak seçimi yapılmasına neden olmuş ve görüşme yapılacak hanehalkı reislerinin seçiminde örneklem metodlarından, rasgele örneklem metodu seçilmiştir.

Samandıra yerleşik alanı örneklem çerçevesi olarak kabul edilerek, çerçeve içinde yer alan ana kütleden (hanehalkını temsil eden ve hanehalkının tamamına ait bilgileri veren hanehalkı reislerinden) %1 oranında örneklem alınmasına karar verilmiştir.

Bu oranın belirlenmesinde gerek görüşmecilerle yapılan anketin içerik olarak uzun olması ve anketi yapacak kişinin araştırmacı ile sınırlı olmasının , gerek tespit edilen örneklem büyüklüğünün ana kütleyi ifade edecek güvenilirliği sağlamasının, gerekse bölgede yaşayanların sosyo-kültürel yapılarının anket sayısını daha yüksek tutmada kısıtlayıcı bir faktör yaratmasının önemli rolü olmuştur. 1995 yılı sayımına göre nüfusu 51014 olan Samandıra'da hanehalkı büyüklüğünün 5.2 olduğu tespit edilmiştir [33, s. 4]. Bu veriden hareketle tüm haneyi temsil eden hanehalkı reislerine yapılacak anket sayısı %1'lik örneklem büyüklüğü ile 100 adet olarak saptanmıştır.

Samandıra hanehalkı reislerine bir kısmı açık, bir kısmı kapalı, bir kısmı ise yarı açık uçlu olmak üzere 78 temel ve bunlara bağlı sorulardan oluşan toplam 100 soru yöneltilmiş ve Samandıra hanehalkı özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma problematiğinin genel sunumu Tablo 6.1.'de yer almaktadır.

Tablo 6.1. Araştırma Problematiklerinin Genel Sunumu

6.5.Hanehalkının Sosyo-Ekonomik Ve Sosyo-Kültürel Yapısı

6.5.1.Hanehalkı Özellikleri

Samandıra özellikle 1985’li yıllardan itibaren gerçekleşen göç nedeni ile büyük yoğunluk gösteren ve kırsal yönü ağır basan bir yerleşim birimidir. Görüşme yapılan haneler incelendiği zaman, hanelerin en önemli ortak özelliğini de bu göç etmişliğin oluşturduğu görülmektedir. Samandıra’daki hanehalkı reislerinin %80’i İstanbul dışı, daha ziyade köy doğumlu kişilerdir. Dolayısı ile, Samandıra’ya sonradan yerleşmiş olmak ve göç etmiş olmak hanehalkının en önemli özelliğini oluşturmaktadır.

Buraya yerleşen ailelerin çoğunluğunun kır kökenli olması nedeni ile hanehalkı büyüklüğünün de benzerlik gösterdiği ve ailedeki birey sayısının dört ve dördün üzerinde ağırlık kazandığı görülmektedir. Samandıra’da ailelerin %27’si dört kişiden, %21’i beş kişiden oluşurken, bu sayının on bireye kadar yükseldiği görülmektedir. Samandıra ailelerinin çocuk sayısı incelendiğinde nesiller arasında farklılıkların belirginleştiği görülmektedir. Göç etmiş ilk nesillerde çocuk sayısı üçün üzerindeyken, ikinci nesilde bu sayının düştüğü ve bir-iki çocuklu ailelerin oranının yükseldiği gözlenmektedir.

Tablo 6.2.

HANE HALKI BÜYÜKLÜKLERİ

<u>Kişi Sayısı</u>	<u>Oran(%)</u>
2	10.67
3	12.00
4	26.67
5	21.33
6	6.67
7	9.33
8	9.93
9	1.33
10	2.67

Yapılan araştırma sonucunda Samandıra’da aile yapısının daha ziyade çekirdek aile denilen, anne-baba ve evlenmemiş çocukların oluşturduğu bir tek aileden meydana

geldiği görülmektedir. Bu oran toplam içerisinde %78.67 gibi büyük bir paya sahiptir. Çekirdek ailelerin oranı göze alındığında, hanehalkı büyüklüğünün çocuk sayısından kaynaklandığı gerçeği ile karşılaşılmaktadır. Yapılan araştırmada, dört ile on arasında bireye sahip ailelerin sayısının %80 olduğu görülmektedir.

Geleneksel geniş Türk aile modeli gerek yaşam koşullarının güçleşmesi, gerekse çekirdek ailelerin devingenliğinin daha kolay olması nedeniyle giderek azalmış ama tamamen ortadan kalkmamıştır. Samandıra'da çekirdek aileler yaygın olmakla beraber, %16 oranında iki aileden, %5.33 oranında üç aileden meydana gelen geniş aile modelleri de bulunmaktadır.

6.5.2. Cinsiyet Ve Yaş

Samandıra'nın sürekli göç alan bir yerleşim merkezi olmasından dolayı, yaş ortalamasının ağırlıklı olarak genç nüfustan meydana geldiği görülmektedir. Nüfusun %56.23'ü otuz yaşın altında çalışma potansiyeline sahip genç kesimden oluşmaktadır.

Cinsiyet dağılımına göz atıldığında Samandıra nüfusunun %54.2'sinin erkeklerden, %45.8'inin ise kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Tüm hanehalkı üyeleri dikkate alınarak elde edilen sonuçlara göre Samandıra'daki nüfusun cinsiyet ve yaş dağılımı Tablo 6.3.'de görülmektedir.

Tabloda da görüldüğü üzere Samandıra'da kadınların evlilik yaşının erkeklerden çok düşük olduğu görülmektedir. Erkeklerde evlilik yirmi yaşın üzerinde, daha ziyade otuzlu yaşlara yaklaşırken gerçekleştirilirken, kadınların %20.69'unun henüz daha yirmi yaşına girmeden evlendiği görülmektedir. Bunda Samandıra'daki ailelerin kız çocuklarını yetiştiriş tarzının büyük önemi vardır. Çoğu orta okuldan, hatta ilkokuldan sonra okutulmayan kız çocukları ya evde ev işlerine yardımcı olarak, ya da konfeksiyonlarda kendilerine çeyiz parası toplamak amacı ile çalışarak zaman geçirmektedirler.

Tablo 6.3. Nüfusun Cinsiyet Ve Yaş Dağılımı

Yaş	Toplam %		Kadın %		Erkek %	
	Evli	Bekar	Evli	Bekar	Evli	Bekar
10>	14.40		44.23		55.77	
	-	100.00	-	100.00	-	100.00
10-19	18.84		42.65		75.35	
	10.29	89.71	20.69	79.31	2.56	97.44
20-29	22.99		42.17		57.83	
	66.27	33.73	82.86	17.14	54.17	45.83
30-39	20.78		52.00		48.00	
	93.33	6.67	97.44	2.56	88.89	11.11
40-49	9.41		44.12		55.88	
	97.06	2.94	100.00	-	94.74	5.26
50-59	7.76		50.00		50.00	
	100.00	-	100.00	-	100.00	-
60-69	3.88		35.71		64.29	
	85.71	4.29	80.00	20	88.89	11.11
>70	1.94		71.43		28.57	
	28.57	71.43	-	100.00	100.00	-

*Altı çizili rakamlar dolar ifade etmektedir.

Cinsiyetin mekandaki yansımalarına bakıldığında Samandıra'da kadın ve erkeklerin mekan kullanım yoğunluklarında farklılıklar gözlenmektedir. Kadınların ev mekanı dışına fazla çıkmaması nedeni ile Samandıra sokaklarında erkek nüfus yoğun durumdadır. Kadınların toplam içerisindeki % 46 gibi büyük oranı ise ancak ev mekanına girildiği zaman anlaşılabilir.

6.5.3.Eğitim Durumu

Yapılan anket çalışması sonucuna göre Samandıra'nın %96.20'si okuma-yazma bilmektedir. Ağırlığını ilköğretim mezunlarının oluşturduğu (%63.67) Samandıra'da okuma-yazma bilmeyenlerin oranı %3.80'dir.

Tablo 6.4. Samandıra'da Eğitim Durumu

Baba	Yok	İlk	Orta	Lise
Kız Çocuk				
Yok	1.69	-	-	-
İlk	27.12	38.96	3.39	-
Orta	1.69	6.78	1.69	3.39
Lise	3.39	3.39	3.39	-
Üniversite	1.69	3.39	-	-

Baba	Yok	İlk	Orta	Lise
Erkek Çocuk				
Yok	1.19	2.38	-	-
İlk	11.90	42.86	2.38	3.57
Orta	1.19	15.48	1.19	-
Lise	1.19	11.90	-	1.19
Üniversite	-	3.57	-	-

Baba	Yok	İlk	Orta	Lise
Çocuk				
Yok	1.40	1.40	-	-
İlk	18.18	41.26	2.80	2.10
Orta	1.40	11.89	1.40	1.40
Lise	2.10	8.39	1.40	0.70
Üniversite	0.70	3.50	-	-

Babası ile aynı eğitim düzeyinde olanlar : %44.7

Babasından fazla eğitim görenler : %47.6

Babasından az eğitim görenler : % 7.7

İlkokul mezunlarının bu denli yüksek oranda olması Samandıra'nın eğitim düzeyinin ne kadar düşük olduğunu göstermektedir. Zira Samandıra'daki nüfusun eğitim seviyelerine bakıldığında herhangi bir eğitim kurumunu bitirmeyen ama okur-yazar olanların oranı %6.20, ilkokul mezunlarının oranı %63.67, lise mezunlarının oranı %10.20, üniversite mezunlarının oranı ise %4.33'tür.

Eğitim düzeyleri incelendiği zaman, Samandıra'da aile reisleri ile çocuklarının eğitim düzeylerinin %92 oranında kendileri ile aynı seviyede veya daha üst seviyede olduğu görülmektedir.

Her ne kadar eğitim seviyesi düşüksede, Tablo 6.4.'de de görüldüğü üzere hanehalkı reisleri çocuklarının eğitim seviyelerinin yükselmesinde yine de önemli bir yol katetmişlerdir. Hanehalkı reislerinin %47.6'sı çocuklarının kendilerinden daha fazla okumasına olanak tanımışlardır. Yapılan araştırma sonucunda kız çocuklarının toplam içerisindeki oranının %41.2, erkeklerin ise %58.8 olduğu görülmektedir.

6.5.4. Çalışma Durumu

Samandıra gerek ucuz olması, gerekse iş sahalarına yakınlığı nedeni ile özellikle işçi kesimi tarafından tercih edilen bir yerleşim birimi olmuştur. Burada yaşayan halkın çalışma durumu incelendiğinde şöyle bir tablo elde edilmektedir;

Tablo 6.5.

SAMANDIRADA MESLEK GRUPLARI

<u>Meslekler</u>	<u>Oran(%)</u>
İşçi	45.77
Serbest Meslek	40.14
Çiftçilik/Hayvancılık	4.93
Memur	3.52
Emekli	4.23
Teknisyen	1.41

Burada da görüldüğü üzere Samandıra'nın %45.77'si işçilerden oluşmaktadır. Ağırlıklı olarak konfeksiyon işçiliği, inşaat işçiliği, doğramacılık, fabrika işçiliği ve

kaportacılığın oluşturduğu bu kesim, Samandıra'da vasıfsız işgücünün en çok emildiği alanı oluşturmaktadır. Bunu takiben Samandıra'nın %40.14'ünün serbest meslekle uğraştığı görülmektedir. Samandıra'da serbest meslek denince akla öncelikle gelen üç meslek kolu bulunmaktadır; emlakçılık, kahvecilik ve şoförlük. Sadece merkezdeki bir sokak üzerinde yedi tane emlakçının, üç tane kahvenin olması da bunun göstergesidir. Özellikle emlakçıların sayısı o kadar artmış durumda ki, artık bu mesleği yapan kişiler; "Kim iş bulmazsa kolayını seçip emlakçı oluyor!" demektedir.

Samandıra'daki iş sektöründe bu mesleklerin dışında %4.93 oranında çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan, %3.52 oranında memur, %1.41 oranında ise teknisyen bulunmaktadır.

Aylık gelirler incelendiği zaman, öncelikle işçi kesimini barındıran bir yerleşim birimi olmasından dolayı ücretler 25 milyonun altında ağırlık kazanmaktadır (%66). Asgari ücretin altında çalışanların oranı ise %11.5'dir. Yerleşimdeki aylık gelir grupları incelendiğinde ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır;

Tablo 6.6.

AYLIK GELİR DAĞILIMI

Aylık Gelir	Oran(%)
5 milyon	1.60
5-9 milyon	9.90
10-14 milyon	19.00
15-19 milyon	16.50
20-24 milyon	19.00
25-29 milyon	4.90
30-34 milyon	11.60
35-39 milyon	4.90
40-44 milyon	3.40
45-49 milyon	0.90
50+	8.30

Orta gelir grubunun üzerine çıkmaya imkan veren ücretler alınmasada, Samandıra'daki iş gücünün yine Samandıra tarafından emildiği görülmektedir. İstanbul dışında çalışan nüfus sadece %0.83 iken, Samandıra dışında çalışanların oranı

ise %29.75'tir. Bu oranın çoğuda Tablo 6.7.'de de görüldüğü gibi Samandıra'ya çok yakın mesafedeki çevre yerler tarafından istihdam edilmektedir.

Yapılan araştırmada çalışanların %24'ünün daha önce hiç iş değiştirmedeği, %29'unun sadece bir iş değiştirdiği gözlenmektedir. Yapılan işlerden memnun olup olunmadığına ilişkin bir araştırma yapılmamış olmasına rağmen, işteki bu istikrarlı durumunun memnuniyetten çok iş bulmaktaki zorluklardan kaynaklandığı gözlenmektedir. Değiştirilen işlerin oranlarına bakıldığında iki iş değiştirenlerin oranı %19 iken, üç iş değiştirenlerin %11, dört iş değiştirenlerin %5, beş iş değiştirenlerin %4, altı iş değiştirenlerin oranı %2, ondan fazla iş değiştirenlerin oranının ise %6 olduğu gözlenmektedir. Bu iş değişikliği oranlarına işyeri değişikliklerinin dahil edilmediği gözden kaçırılmamalıdır. Zira daha önce hiç iş değiştirmedim diyenler ile bir iş değiştirdim diyenler arasında da çok sayıda işyeri değiştiren hanehalkı reisi bulunmaktadır.

Tablo 6.7.

SAMANDIRA HALKININ ÇALIŞTIĞI YERLER

<u>Yerler</u>	<u>Oran(%)</u>
Samandıra	70.25
Küçükyalı	0.83
Eyüp Sultan	0.83
Balıkesir	0.83
Taksim	2.48
Kartal	9.92
Sirkeci	0.83
Pendik	0.83
Ümraniye	4.13
Arnavutköy	0.83
Sultanbeyli	0.83
Çamlıca	0.83
Maltepe	0.83
BüyükBakkalköy	1.65
Tuzla	0.83
Dudullu	0.83
Kurtköy	0.83
Bostancı	0.83
Paşaköy	0.83

Görüşmecilerin ilk işleri ile şuan yaptıkları işler karşılaştırıldığında, iş devingenliğinin en az olduğu kesimi memurların, en fazla olduğu kesimi ise işçilerin oluşturduğu görülmektedir. Kendi işine sahip olan kişilerde daha çok işini genişletme ya da daha farklı alanlara yönelme eğilimi varken, işçi ya da düzensiz işlerde çalışanlarda daha çok kendi işini kurma yönünde bir eğilim mevcuttur.

6.6.Kökene Bağlı İlişkiler

6.6.1.Doğum Yerleri

Samandıra'da yaşayan kişilerin doğum yerleri araştırıldığı zaman nüfusun %87'sinin Samandıra dışından, %80'inin ise İstanbul dışından gelen kişilerden oluştuğu gözlenmektedir.

1980'li yıllardan sonra Kars'tan gelen kişilerin yoğun nüfus baskısı altında kalan Samandıra'da şuan nüfusun büyük bir kesimini Trabzonlular oluşturmaktadır. Samandıra doğumlu olanlar ise toplam nüfus içerisinde %13'lük bir paya sahip durumdadır. Doğum yerlerine göre Samandıra'da yaşayan nüfusun oranları incelendiğinde Tablo 6.8.'deki dağılımı gösterdiği görülmektedir. Samandıra'da, Samandıra doğumluların dışında en büyük payı görüldüğü üzere Trabzon, Kars, Sivas ve İstanbul doğumlular oluşturmaktadır.

Bölgesel olarak incelendiğinde ise Samandıra'ya Doğu Anadolu'dan gelenler toplam nüfusun %24'ünü, Karadeniz'den gelenler %41'ini, Marmara Bölgesi'nden gelenler %10'unu, İç Anadolu'dan gelenler %9'unu, Ege Bölgesi'nden gelenler ise %3'ünü oluşturmaktadır.

6.6.2.Doğduğu Yere Olan Bağları

Samandıra'da yapılan araştırma sonuçları, burada yaşayan nüfusun %42'sini doğduğu yere dönmeyi arzu edenlerden oluştuğunu göstermiştir. Bu sonucun

Tablo 6.8.

DOĞUM YERLERİ

<u>Doğum Yerleri</u>	<u>Oran(%)</u>
Trabzon	29.33
Tekirdağ	1.33
Samandıra	13.33
İzmit	1.33
Kars	9.33
Bayburt	1.33
Sivas	6.67
Tokat	1.33
İstanbul	6.67
Giresun	2.67
Gümüşhane	2.67
Karabük	1.33
Diyarbakır	4.00
Çorlu	1.33
Muş	1.33
Ardahan	1.33
Elazığ	2.67
Samsun	1.33
Afyon	2.67
Kastamonu	1.33
Erzurum	2.67
Malatya	1.33
Sinop	1.33
İğdır	1.33

bulundukları mekandan kaynaklanan problemlerden dolayı olup olmadığı araştırıldığında, Samandıra'da yaşamaktan memnun olmayanların oranının %32 olduğu belirlenmiştir. Nüfusun yarısından çoğu buradaki yaşam kalitesinden memnun olduğuna göre, bunun dışındaki sebepler neler diye bakıldığında, doğduğu yere dönmek isteyenlerin dönmeyi isteyiş sebeplerinin %85'ini psikolojik sebeplerin oluşturduğu görülmektedir. Araştırma sonucunda dönmeyi arzu edenlerin büyük bir bölümünün memlekete duyduğu özleminden dolayı, azımsanamayacak bir oranın da İstanbul'dan kaçmak için dönme isteğini taşıdığı belirlenmiştir. Ancak hiçbirinin bu konuda somut bir projeleri olmadığı da görülmektedir.

Köken ile olan ilişkileri incelendiğinde, nüfusun %85'inin doğduğu yerle ilişkisini koparmadığı, maddi veya manevi olarak ilişkilerini sürdürdükleri görülmektedir.

Köken ile ilişkilerin niteliği araştırıldığında, hanehalkı reisleri arasında doğduğu yerden ekonomik yardım alıyorum diyenlerin oranının %5.00, doğduğum yere ekonomik yardımda bulunuyorum diyenlerin oranının %18.33, maddi ve manevi ilişkilerim devam ediyor diyenlerin oranının %28.33, sadece manevi bağımlı sürdürüyorum diyenlerin oranının %33.34, sürdürmüyorum diyenlerin oranının ise %15.00 olduğu saptanmıştır.

Hanehalkı reislerinin göç edişi ile birlikte memleketle olan bağlarında kopma meydana gelmemiştir. Doğdukları yerden ayrılanların sadece %21'inin memleketini ziyaret etmediği belirlenmiştir. Ziyarete gidenlerin oranı ise %78.7'dir. Doğdukları yeri ziyarete gitmeyişlerinin gerisinde de pek çok sebep yatmaktadır. Bunların en başında siyasi olaylar ve devletin bulundukları yeri istimlak etmesi nedeniyle döneceği bir yerinin olmaması gelmektedir.

Tablo 6.9.

SAMANDIRADA YAŞAMAYI TERCİH ETME NEDENLERİ

	Oran(%)
Buradaki Şartlar Daha İyi Olduğu için	34.09
Burada Çalışıp Geçindikleri için	40.91
Ayrıldıkları Yerde Mülkleri Olmadığı için	6.82
Akrabalarının Hepsini Burada Olduğu için	4.55
Buraya Alıştım, Memleketim Burası Düşüncesi	13.64

DOĞDUKLARI YERE DÖNMEK İSTEYİŞ NEDENLERİ

Akrabaları Olduğu İçin	15.38
Evi-tarlası Olduğu İçin	11.54
Memleketi Olduğu İçin	15.38
Özlediği İçin	30.77
Burada Geçim Zor Olduğu İçin	3.85
İstanbul'dan Kurtulmak İçin	23.08

Doğduğu yeri ziyaret edenlerin oluşturduğu %79'luk kesimin ziyaret sebebinin başında ise akraba ziyareti gelmektedir(%66.7). Memleketine duyduğu özlem nedeniyle dolaylı gidenler arasında, artık hiç akrabası yada tanıdığı kalmadığı halde sırf memleketini görmek için gidenlerde bulunmaktadır. Kente gelişleriyle birlikte

doğdukları yerden maddi beklentileride kesilen bireyler, daha ziyade maddi yardımda bulunan veya manevi bağlarını sürdüren kişilere dönüşmüştür.

Hanehalkı reislerinin doğdukları yere dönmeyi arzu edip, etmedikleri incelendiği zaman %42.37'sinin dönmeyi istediği, %57.63'ünün dönmeyi istemediği belirlenmiştir. Doğduğu yere dönmeyi istemeyenler, burada çalışıp geçindikleri ve buradaki şartlar daha iyi olduğu için burada kalmayı tercih ettiklerini belirtirken, dönmeyi isteyenler akrabaları, evi, tarlası olduğu için, özlediği için, buradan bıktığı için ve memleketi olduğu için dönmeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Doğduğu yere dönmeyi arzu edip, etmemenin orada yaşama süresi ile bir ilişkisi olup olmadığını araştırıldığında, 15 yıldan daha fazla süre yaşamış olan kişilerin iki yöndeki cevaplarında eşit düzeyde olduğu görülmektedir. 15 yıldan daha az süreyle yaşamış olan kişilerin %31'i ise doğduğu yere dönmeyi istemediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 6.10. Samandıra'da Yaşama Süresi ve Memnuniyet Oranları

Doğduğu Yerde Yaşam Süresi	0-14 Yıl	15-29 Yıl	30+
Dönmeyi Arzu Ediyorlar mı?			
Evet	%15.3	%25.4	%42.4
Hayır	%30.5	%18.6	%57.6

6.6.3. Hemşehrilerle Olan İlişkiler

Samandıralıların kökensel bağlar üzerinden kurdukları bir başka ilişki ağında hemşehrileriyle kurdukları ilişkilerdir. Samandıra'ya dışarıdan gelenlerin hemen tümünün Samandıra'da hemşehrileri bulunmaktadır. Hemşehrilerin sayısı, hemşehri grubunun göç oranına göre değişmektedir. Görüşülen kişilerin hemşehrileri arasında,

eskiden beri tanıdıklarının yanı sıra, göçten sonra Samandıra'da tanıştıkları hemşehrileride (%40.98) vardır. Hemşehrilik bazı gruplar için barınma iş bulma gibi temel ihtiyaçların giderilmesi anlamını taşıırken, bazı gruplar için ise kentte kendi kültürlerini yitirmeden koruyabilmeleri ve devamını sağlayabilmeleri anlamını taşımaktadır.

Haneler-arası ilişkiler düzeyinde de ilişkilerin en yaygın biçimini hemşehri ilişkileri oluşturmaktadır. Gerek göçten önce irtibat halinde oldukları, gerekse göç ettikten sonra tanıştıkları hemşehrileri ile ilişkilerinin kentte neredeyse akrabalık ilişkileri ile örtüştüğü görülmektedir. Aynı köylü olma kentte bireyler arasında çok önemli bir bağ oluşturmaktadır. Samandıra hane halkı reislerinin bu yerleşim yerine gelmeden öncede irtibat halinde oldukları hemşehrileri ile ilişkileri incelendiğinde; şimdi daha sık görüşüyoruz diyenlerin oranının %36.07, aynı sıklıkla görüşüyoruz diyenlerin oranının %21.31, şimdi daha az görüşüyoruz diyenlerin oranının ise %1.64 olduğu görülmektedir.

Göçten sonra Samandıra'da tanıştıkları hemşehrileri ile olan ilişkilerine bakıldığında ise, yeni tanışmalarına rağmen komşu ve arkadaş olarak belirttikleri hemşehrileri yaşamlarının hemen her alanında yer aldığı görülmektedir.

Tablo 6.11.

ARKADAŞLARI/KOMŞULARI İLE GÖRÜŞME SIKLIĞI

<u>Görüşme Sıklığı</u>	<u>Oran(%)</u>
Her gün	69.33
Haftada 1-2 kez	18.67
Ayda 1 kez	2.67
Hiç Görüşmeyen	5.33
Birkaç Ayda Bir	4.00

Yapılan araştırmada hanehalkı reisleri arasında hemşehrileri aynı zamanda komşusu olanların oranının %65.33, komşusu olmayanların oranının ise %34.67 olduğu gözlenmektedir. Arkadaşlık ilişkilerinin çok yoğun olduğu hemşehrileri ile olan görüşme sıklığına bakıldığında %69.3'ünün hergün, %18.7'sinin haftada 1-2 kez hemşehrileri ile görüştükleri görülmektedir. Gündelik buluşmaların en önemli

mekanını kahveler oluşturmaktadır. Hemşehri kahveleri ev dışında süren ilişkilerin devamı ve güçlenmesinde büyük önem taşımaktadır. Bireylerin birbirinden haberdar olmaları ve kolay haberleşmenin sağlanması yönünde de kahveler önem taşımaktadır.

Samandıra'daki hanehalkı reislerinin %50.62'si, eğlenme ve dinlenme faaliyetlerinde daha ziyade hemşehrilerden oluşan arkadaşları ile birlikte olmaktadır. "Eğlenme ve dinlenme faaliyetlerinde en çok kimlerle birlikte olursunuz?" sorusuna verilen diğer cevaplara bakıldığında ev halkı ile birlikte olurlar diyenlerin oranının %22.22, akrabalarla birlikte olurlar diyenlerin oranının %19.75, yalnız kalımlar diyenlerin oranının ise %7.41 olduğu belirlenmiştir.

Sadece manevi olarak değil ekonomik dayanak olarakta arkadaşlarına çok güvendikleri ve para ile ödünleşme yapılacağı zaman en çok arkadaşlarına başvurdukları (%48.00) gözlenmektedir.

Tablo 6.12.

EV HALKININ PARA ALIŞ-VERİŞİ YAPTIĞI KİŞİLER

	<u>Oran(%)</u>
Akrabalarla	29.33
Komşularla	8.00
Arkadaşlarla	48.00
Kooperatiften	2.67
Bankadan	1.33
Hepsinden	5.33
Hiçkimseden	5.33

6.7. Göç ve Samandıra'ya Yerleşim Süreci

6.7.1.İstanbul'a Geliş Sebepleri

Yapılan araştırma sonucunda Samandıra'ya yerleşenlerin İstanbul'a geliş sebebinin başında iş bulma ümidi (%59.68) ve yaşadıkları yerleşimdeki geçim sıkıntısından kurtulma çabası (%14.52) gelmektedir. Hanehalkı reislerinin bu konuda verdikleri bilgilere göre yüzde dağılımları Tablo 6.13'de görülmektedir.

Uzun süreli bir yaşantıdan sonra alınan böylesi bir kararın güçlüklerine rağmen gerçekleştirilen göçe yönelik kararın daha ziyade aile reisi tarafından verildiği görülmektedir. Yapılan alan araştırması sonucunda bu oranın %72.00 gibi yüksek bir pay içerdiği görülmektedir. Bunu %14.75 ile ailesi istediği için gelenler takip etmektedir. Şuan çoğu evlenmiş ve baba evinden ayrılmış olan bu kişiler, kararı aile reisi olarak babalarının verdiğini belirtmişlerdir. Göçü aile bireylerinin tümünün kararı ile gerçekleştirenlerin oranı ise %1.64 gibi küçük bir oranı oluşturmaktadır. Bu kategoride kendi içerisinde ayrılmakta ve sadece eşine danışanların dışındaki yüzde çok daha düşük olmaktadır.

Tablo 6.13.

KENTE YERLEŞME NEDENLERİ

Sebepler	Oran(%)
Geçim Sıkıntısı	14.52
Kan Davası	1.61
Ailedeki Geçim Sıkıntısı	1.61
İş Bulmak İçin	59.68
Şehirde Daha İyi Bir Yaşam Özlemi	3.23
Devletin Yerini İstimlak Etmesi Nedeniyle	3.23
Ailesinin/Kendisinin, Arazisinin/Evinin Olması	8.06
Siyasi	3.23
Hısım Akraba Olduğu İçin	1.61
Diğer	3.23

DOĞDUKLARI YERDEN AYRILMAYA KARAR VERİŞ ŞEKLİ

	Oran(%)
Kendi Kararı ile	72.13
Tanıdıklarının Desteği ile	9.84
Her İkisinden Dolayı	1.64
Ailesi İsteği için Gelenler	14.75
Ailece Karar Verenler	1.64

Doğdukları yerden ayrılmaya karar verenlerin yaşadıkları korkuların ve göçün psikolojik yansımalarının neler olduğunu belirlemek yönünde yöneltilen sorular neticesinde göçerlerin %40'ının buraya gelirken iş yada ev bulamam diye bir korkuya sahip olmadığı ortaya çıkmıştır. İlk anda şaşırtıcı gelen bu sonucun anlaşılması için yöneltilen sorulara verilen cevaplar şu şekilde özetlenebilir;

- Zaten yaşadığım yerde olabilecek her türlü olumsuzluğu yaşadım!
- Süründükten sonra orası da bir, burası da bir!
- İnsan kendine güvendikten sonra neden, niye korksun ki?
- Korkmadım, çünkü burada herşeyi ayarlamıştım!
- Çalışacak gücüm olduktan sonra hiç bir şeyden korkmam!

Göçü gerçekleştiren kişilerin ve ailelerin genç nüfus ağırlıklı olması ve bedensel işçiye her yerde ihtiyaç olacağına inanması nedeni ile bu korku hissi büyük bir kesim tarafından duyulmamıştır. Diğer bir kesimi oluşturan göçerlerin, yaşadıkları şartları değiştireceklerine olan inancından çok, daha olumsuzunun olamayacağına inanmalarından kaynaklanan korkusuzluğun işaret ettiği olumsuzluk dikkat çekicidir.

Tablo 6.14.

HANEHALKI REİSLERİNİN GÖÇ KARARI VERİRKEN YAŞADIKLARI İŞ VE BARINAK BULAMAMA KORKUSU

	<u>Oran(%)</u>
İş Bulamama	34.43
Konut Bulamama	18.03
Korkmama	39.34
İkisinden de Korkma	4.92
Diğer	3.28

Çoğu ailesiyle birlikte göç eden (%64), tek aşamalı göç gerçekleştiren aileler daha çok iş kurma nedeni ile ve tayin yolu ile İstanbul'a gelenlerdir. Aileleri ile birlikte göç etmeyip, daha sonra onları yanına aldırانların oranı ise %18.33'tür. Bu grup içerisinde özellikle sürekli bir işi ve geliri olmadığı için ailesini İstanbul'a getirecek cesareti olmayanlar bulunmaktadır. Yalnız gelenler ise daha çok okumak için gelip bir daha dönmeyen kişilerdir.

Öncelikle çözümlenmesi gereken iş ve konut gereksinimlerinin giderilmesinde, aile reisleri kente geldiklerinde iş bulamamanın korkusunu daha çok taşıdıklarından olsa gerek (%34), öncelikle iş ihtiyaçlarını giderme yolunu seçmişlerdir (%57.38). Hanehalkı reisleri arasında öncelikle konut ihtiyaçlarını giderenlerin oranı %31.15

iken, %4.92'si hem işini, hem konutunu birlikte ayarlamışlardır. Bu dağılım dışında akrabalarının evine gelip, onların ya da tanıdıklarının ayarladıkları işlere başlayanlar bulunmaktadır (%3.28).

Tablo 6.15.

GÖÇ VE AİLE İLİŞKİSİ

	<u>Oran(%)</u>
Ailesiyle Göç Edenler	63.33
0-1 Yıl İçinde Yanına Getirenler	3.33
1-5 Yıl İçinde Yanına Alanlar	6.67
6-10 Yıl İçinde Yanına Alanlar	8.33
Yalnız Gelenler	3.33
Diğer	10.00

Beklenenin tersine araştırma sonucunda kente geldiklerinde göçerler arasında iş, konut, para vs. gibi ihtiyaçlarını karşılarken tanıdıklarından destek görmeyenlerin oranının %50.68 gibi büyük bir oran olduğu görülmektedir. Destek görenlerle, görmeyenlerin oranının hemen hemen yarı yarıya olmasına rağmen, destek görenlerin büyük bir ağırlığını da yalnızca manevi destek görenler oluşturmaktadır (%24.66). Bunun dışında çok destek görüyorum diyenlerin oranı %17.81, sadece maddi destek görenler %4.11, biraz destek görenler %1.37, cevap vermeyenler ise %1.37 oranına sahiptir

6.7.2. Hanehalkı Reislerinin Samandırayı Tercih Etme Nedenleri

1990 yılı sayımına göre nüfusu 19.524 olan Samandıra, üzerindeki yoğun nüfus artışını çok net gösteren inşaa halinde, daha ziyade taşra niteliği taşıyan bir yerleşim birimidir.

1992 yılına kadar köy statüsünde olan, bugün görüntüde kısmen bunu devam ettiren Samandıra'ya olan göçün en büyük sebebi Samandıra'nın İstanbul'daki yerleşimler içerisinde nispeten daha ucuz olmasıdır (%30.65).

1985’li yıllardan itibaren yaşanan yoğun talep nedeni ile özellikle merkezde bulunan yerleşimlerde fiyatlarda artış gözlenmekte ise de, yinede halen ucuz oluşu buranın tercih edilmesinde en önemli sebebi teşkil etmektedir.

Yapılan alan araştırmasında Samandıra’daki arsa fiyatları (m²’si) 1 milyon-3 milyon arasında değişirken, konut fiyatları (m²’si) 550 milyon-3 milyar, işyeri fiyatları (m²’si) 1 milyon-4 milyar olarak belirlenmiştir.

Tablo 6.17

SAMANDIRAYI SEÇİŞ NEDENLERİ

	Oran(%)
Hısım Akraba Olduğu için	24.19
Ucuz Olduğu İçin	30.65
İş İmkânı ve İşyerine Yakınlığından Dolayı	14.52
Yaptığı İşe Uygun Olduğu için (Çiftçi/Emlakçı)	6.45
Samandıra’nın Coğrafi Özelliklerinden Dolayı	16.13
Tesadüfen	3.23
Diğer	4.84

Samandıra’yı cazip hale getiren bir diğer önemli özellik ise göç edecek kişilerin burada hısım-akrabalarının olmasıdır (%24.19). İnsanların özellikle oturdukları mekanda hısım-akrabalarının olduğunu bilmesi gerisinde bir takım savunma mekanizmalarını barındırmaktadır. Yapılan araştırmada buna dikkat eden kişilerin %53.33’ünün yabancılık çekmemek için, %26.67’sinin kendisini güvende hissetmek için, %20.00’sinin ise maddi ve manevi destek göreceklere inandıkları için buna dikkat ettikleri belirlenmiştir.

Hemşehrilik ilişkilerinde göze çarpan bir başka hususta yaşanan ortak deneyimlerin göçten sonra hemşehrilik ilişkilerini canlandırmada önemli olduğudur. Bu kişilerin %40.98’inin buraya gelmeden önce buradaki hemşehrileri ile bir irtibatı yokken, göçe karar verilip yerleşim birimine gelindikten sonra irtibatlarında bir güçlenme olduğu gözlenmektedir. Yani göç edilen ilk yılla, onu takip eden yıllar arasında ilişkilerde pozitif yönde bir değişim meydana geldiği saptanmıştır. İlişkilerinde değişiklik

Tablo 6.18.

HISIM AKRABA OLMASINA DİKKAT EDİLME NEDENLERİ

	<u>Oran(%)</u>
Kendini Güvende Hissetmek İçin	26.67
Yabancılık Çekmemek İçin	53.33
Maddi/Manevi Destek Görmek İçin	20.00

olmayanların oranı %19.31 iken, ilişkilerinde azalma olanlar %1.64, ilişkilerinde artış gözlenenler ise %38.07'dir.

Yapılan araştırmalarda "Aynı evde yaşayanların dışında aynı semtte oturan sizin veya eşinizin akrabası olan kaç aile var?" sorusuna verilen cevaplara göre %48.00'nin 6'dan fazla, %24'ünün 3-5 tane, %12'sinin 1-2 tane aile biçiminde akrabası olduğu ortaya çıkmıştır. Samandıra'da hiç akrabası olmayanların oranı ise %16.00'dir.

Hanehalkının birinci derecede akrabaları ile aralarındaki mesafenin ne kadar olduğu incelendiğinde, en yakın mesafede oturanların %40'ını aynı mahallede oturanlar, %9.33'ünü aynı binada oturanlar, %20'sini ise aynı semtte oturanlar oluşturmaktadır. Görüldüğü üzere hanehalkının %74.66'sını Samandıra'yı akrabaları ile paylaşan aileler oluşturmaktadır.

Mesafenin kısa olması ve ortak mekanları kullanmalarındaki yoğunluk nedeni ile ailelerin hısım-akrabaları ile olan ilişkilerinde ilk yıla şuan arasında negatif yönde bir değişiklik çok net olarak ortaya çıkmamaktadır. Zira erkekler daha ziyade ev dışında zamanlarının büyük bir kısmını kahvede hısım-akrabaları ile birlikte geçirirken, kadınlarda evlere sürekli gidiş-gelişlerle ilişkilerini sürdürmeye devam etmektedirler.

Hısım-akrabalarla olan ilişkilerin frekansı incelendiğinde ilk yıla, şu an arasında ilişkilerinde zayıflama olanlar %32.00, daha sık görüşenler %14.67, ilişkilerinde değişme meydana gelmeyenler ise %53.33'dür. İlişkilerde meydana gelen azalışın sebebi incelendiğinde bunun daha ziyade ekonomik sebeplerden kaynaklandığı görülmektedir (%50). Bunu mesafenin uzak oluşu (%20.83), herkesin kendi sorunları

olması (%12.50), anlaşmazlıklar (%8.33), vakit darlığı (%4.17) ve diğer nedenler takip etmektedir.

Tablo 6.19.

GÖRÜŞME YAPILAN AİLELERE BİRİNCİ DERECEDEN AKRABALARININ
UZAKLIĞI

	Oran(%)
Aynı Bina	9.33
Aynı Mahalle	40.00
Komşu Mahalle	5.33
Aynı Semt	20.00
Aynı Şehir	22.67
Uzak	2.67

Samandıra sadece sahip olduğu iş imkanları ile değil, sahip olduğu coğrafi özellikler nedeni ile de geleceğin yoğun nüfuslu yerleşimlerinden biri olmaya aday olduğunu göstermektedir. Zira burayı seçenlerin %16.00'sinin burayı seçme nedenin altında buranın köye benzemesi, havasının güzel olması, açık alan olması, şehir görüntüsünden uzak, sakin ve memleketini aratmayan bir yer olması olduğu görülmektedir. Buda bize İstanbul'a gelen bu kişilerin sırf "şehir" de yaşamak nedeniyle İstanbul'da gelmekten ne kadar uzak olduğunu göstermektedir. Dolayısı ile bu kimseler kırla-kent arasında mekan değiştirme isteğinden daha ziyade, kırla kent arasındaki gelir dengesizliğinden kurtulmaya çalışan kişilerdir. Zira Samandıra'yı seçen kişilerin %15.00'i işyerlerine yakın olması ve iş imkanı olması nedeni ile buraya yerleşmeyi tercih ettiklerini vurgulamıştır. Çalışan kişilerin çalışma alanları incelendiği zaman nüfusun %69.00'unun Samandıra içerisinde istihdam edildiği, geriye kalan kesimin ise Samandıra'nın yakın çevresinde ve ulaşım olanağının kolay olduğu yerlerde istihdam edildiği görülmektedir.

Yapılması planlanan işle seçilen mekan arasındaki sıkı ilişkide Samandıra'yı cazip duruma getirmektedir. Şöyle ki yapılan araştırmada nüfusun %6.45'i Samandıra'yı seçme sebebinin yaptığı işe uygun olmasından kaynaklandığını vurgulamıştır. Bu kesimi Samandıra'nın boş arazilere sahip olması nedeni ile çoğunlukla emlakçılar ve çiftçiler oluşturmaktadır.

6.7.3. Samandıra'ya Yerleşim Süreci

1950'li yıllardan sonra gerçekleşen yoğun göç hareketleri özellikle İstanbul çekim merkezli olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'nin her yerinden özellikle de doğu ve güneyden İstanbul'a doğru yönelen göç hareketleri İstanbul nüfusunun katlanarak artmasına sebep olmuştur. Samandıra'daki insanların doğum yerlerinin ağırlıklı olarak İstanbul dışı olması bu gerçeği bir kez daha ortaya koymaktadır. Yapılan incelemede nüfusun %87.00'sinin doğduğu yerden sonra geldiği ilk yerin İstanbul olduğunu göstermiştir.

İstanbul'a göçenlerin %40.32'si doğdukları yerden doğruca İstanbul'un en hızlı nüfus artışı yaşayan yerleşimlerden birisi haline gelen Samandıra'ya gelmişlerdir. İstanbul'un başka bir yerinde yaşayıp daha sonra Samandıra'ya gelen, yani İstanbul'a yabancı olmayanların oranı %46.77 iken birçok yeri dolaştıktan sonra Samandıra'ya gelenlerin oranı ise %11.29'dur.

Tablo 6.20.

SAMANDIRADAN ÖNCE BAŞKA BİR YERE GÖÇ OLUP-OLMAMASI

	Oran(%)
Doğrudan Samandıra'ya Göç	40.32
İstanbul'un Başka Bir Yerinden Sonra Buraya Göç	46.77
Birçok Yeri Dolaştıktan Sonra Buraya Göç	11.29
Yurtdışından Göç	1.61

6.7.4. Samandıra'da Yaşayış Süreleri

Samandıra 1980'lerden önce az miktarda nüfus içeren bir yerleşim iken, bu tarihten sonra büyük bir yoğunluk kazanmıştır. Önceleri yerliler dışındaki ağırlıklı nüfusu Karşılar oluştururken, 1990'larda Samandıra'nın yerlileri Karşılar ve Trabzonlular arasında azınlıkta kalmışlardır. Bugün Samandıra'nın merkezinde Trabzonlular, merkez çevresinde ise Karşılar ve Sivaslılar çoğunluktadır.

Samandıra'da oturan aile reisleriyle yapılan görüşme sonuçlarına göre burada kalış süreleri incelendiğinde son yıllardaki bu nüfus akımı çok daha net gözükmemektedir. Zira aile reislerinin Samandıra'da kalış süreleri 0-15 yıl arasında %44.00 iken, 15-40 yıl arasında %46.67 ve 40 yıldan fazla yaşayanların oranı da %9.33'dür.

Tablo 6.21.

SAMANDIRADA OTURMA SÜRESİ

<u>Oturma Süresi</u>	<u>Oran(%)</u>
0-5 yıl	21.33
5-10 yıl	22.67
10-15 yıl	22.67
15-20 yıl	1.33
20-25 yıl	5.33
25-30 yıl	5.33
30-35 yıl	8.00
35-40 yıl	4.00
40+	9.33

Görüşmecilerin aynı semtte oturmuş süreleri incelendiği zaman, 1980'lerden sonra buraya gelip yerleşenlerin oranının %66.67 olduğu görülmektedir. Hanehalkı reislerinden alınan cevaplar doğrultusunda düzenlenen tabloda da görüldüğü üzere Samandıra 1980 sonrası yoğun göç alan bir yerleşim yeri özelliği sergilemektedir.

6.7.5. "Yaşanabilir Mekan" ve Samandıra

1990 yılı sayımına göre nüfusu 19.524 olan Samandıra'da yaşantısını sürdüren insanların, bulundukları mekandan ve yaşam kalitesinden hoşnut olup olmadıkları incelendiğinde %22.97'sinin bulundukları yerleşim yerinden 'hiç' hoşnut olmadığı, %9.46'sının hoşnut olmadığı, %28.38'inin kararsız diye nitelendirilen, ikisinin ortasında yer aldığı, %33.78'inin hoşnut olduğu, %5.41'inin ise çok hoşnut olduğu görülmektedir.

5	4	3	2	1
Çok Hoşnut	Hoşnut	Kararsız	Hoşnut Değil	Hiç Hoşnut Değil

Oturulan bölgede karşılaşılan ve memnun olunmayan sorunların başında altyapı (%26.51), kanalizasyon (%24.10), asayiş (%7.23), ulaşım (% 6.02), yol (%6.02), çöp (%6.02), su (%20.48), imar (%2.41) ve akarsuların Ömerli'yi kirletmesi (%1.20) gelmektedir. Merkezden uzaklaştıkça kişilerin yaşadıkları mekandan hoşnutluk seviyelerinde azalma olurken, sorunlarında ise artış olduğu gözlenmiştir.

Yaşanabilir mekanın en önemli özelliklerinden birisi olan kişinin kendisini yaşadığı yerde güvende hissetmesi Samandıra'da ne kadar etkin diye bakıldığında, nüfusun %65.3'ünün yaşadığı mekanda kendini güvende hissettiği görülmektedir. Geriye kalan kesimin burada yaşarken duydukları güvensizliğin en önemli sebeplerden birini emniyet güçlerinin olmaması oluşturmaktadır. Asayişin sağlanması ile görevli olan jandarma karakolu'nun yetersiz kaldığını ve emniyet gücü isteklerini dile getirenler ağırlıktadır. Zira "Samandıra'nın geleceği sizce nasıl olacaktır?" sorusuna verilen "sabıkalıların barınağı olur", "mafya ve terörist kampı olur" cevaplarında bu güvensizliği ortaya koymaktadır.

Samandıra'daki hanehalkı reislerinin %56.00'sı gerek nüfusun artması ile buradaki sorunlarında artacağına inanması, gerekse buradaki yaşamdan memnun olmaması nedeni ile Samandıra'yı yeni göçecek tanıdıklarına tavsiye etmeyeceklerini belirtirken, %33.33'ü tavsiye ettiğini, %10.67'si ise çekimser kaldığını belirtmektedir.

Tablo 6.22

OTURULAN BÖLGEDEKİ GÜVENLİK DURUMU HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

	Oran (%)
Kendini Güvende Hissedenler	65.33
Gelecekte Ne Olacağını Bilmeyenler	1.33
Güvende Hissetmeyenler	28.00
Konutunun Yıkılma Tehlikesini Yaşayanlar	2.67
Kararsızlar	2.67

Çeşitli nedenlerle Samandıra'da yaşamlarını sürdüren aile reislerinin %60'ı çocuklarının bu semtte yetişmesinden memnun olmadıklarını dile getirirken, çocuklarının yetişmesinde bir sakınca olmadığını söyleyenlerin oranı %36, karasız olanların oranı %4 olmaktadır. Gerek eğitim niteliğinin düşük olması, gerek

çocukların oynayacağı, boş zamanlarını değerlendireceği mekanların olmaması, gerekse kültürel etkinliklerin olmaması bu karar üzerinde etkili olmaktadır.

Ankette yer alan “Çocuklarınızın oynayabileceği, boş zamanlarını değerlendireceği park, yeşil alan vs. var mı?” sorusuna verilen cevapların %37.33’ü park, yeşil alan ve benzeri mekanların olduğunu söylerken, %58.67’si böyle yerlerin bulunmadığını söylemektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta evet cevabı veren kişilerin bahsettiği alanların daha ziyade boş araziler olmasıdır. Belediyenin kurulmasından sonra merkezde yapılan park ve benzeri alanlar ise ne yazık ki merkez dışında yer almamaktadır.

Araştırma sonucunda Samandıra’daki hanehalkı reislerinin yaşadıkları mekana karşı duyarsız olmadıkları ve sorunlarını çözmek için belediyenin başlatacağı bir kampanyaya katılacakları (%99) ortaya çıkmıştır.

Tablo 6.23.

ÇEVRE DÜZENLEMESİNE KATILMA ŞEKLİ

	<u>Oran(%)</u>
Elinden Geleni Yapacaklar	72.37
İş Gücü İle Katılacaklar	11.84
Maddi Olarak Katılacaklar	10.53
Manevi Olarak Katılacaklar	3.95
Katılmayanlar	1.32

Hanehalkı reislerinin %33.33’ü kendilerine yöneltilen “Mahallenizin sorunları için herhangi bir kamu kuruluşuna başvurduğunuz mu?” sorusuna “evet” cevabı verirken, %67.67’si “hayır” cevabı vermiştir. Sorunlarını çözmek için belediye dışında herhangi bir kamu kuruluşuna başvurmayan hane halkı reisleri, muhtarlıklar aracılığı ile problemlerine çözüm aramaya çalışmaktadırlar.

Yapılan alan araştırması sırasında muhtarlarla yapılan görüşmeler, her ne kadar Samandıra köy statüsünden çıkmış olsa da herşeyin muhtar tarafından çözümleneceği görüşünün halen özellikle de merkez mahalleler dışındaki yerleşimlerde yaygın

Tablo 6.24.

**SAMANDIRALILARIN İSTANBULUN VE SAMANDIRANIN
PROBLEMLERİNE BAKIŞI**

<u>Yaşanan Sorun</u>	<u>İstanbul'da (%)</u>	<u>Samandıra'da (%)</u>
Yol	4	18
Su	21	31
Elektrik	2	7
Kanalizasyon	-	2
Altyapı	1	7
Asayiş	14	8
İşsizlik	7	4
Çevre Problemler	10	4
Gecekondü/Çarpık Yapılaşma	6	2
Ulaşım	20	2
Sağlık	3	2
Belediye ile ilgili Sorunlar	-	4
Nüfus artışı	3	1
Sigortasızlık	1	-
Eğitim	-	3
Temizlik	-	1
Dinlenme ve sosyal faaliyet alanları	-	3
Cevap Vermeyenler	7	3

olduğunu göstermektedir. Kesilen telefonların bağlanması için bile muhtardan ricada bulunanların sayısı hayli yüksektir. Bu nedenle Samandıra'da mekanın şekillenmesi üzerinde muhtarların çok büyük etki gücünün olduğu gözlenmektedir.

Samandıralının, Samandıra'ya bakışı incelendiğinde, Samandıra'da yaşayan halkın %74.32'sinin geleceğe olumlu baktığı ve Samandıra'nın ileride güzel bir belde olacağına inandığı görülmektedir.

Samandıra'daki insanların neleri yaşadıkları mekana ait problemler, neleri İstanbul'un problemleri olarak algıladıklarını karşılaştırmak yönünde yapılan inceleme sonucunda Tablo 6.24.'de sonuçlar elde edilmiştir. Tabloda da görüldüğü üzere, belirtilen problemler incelendiğinde her iki yerde de en büyük problemin su olduğu vurgulanmıştır. Samandıra'da var olduğu söylenen problemlerin üst sıralarını geliştirmekte olan bir yerleşimin yaşaması olası problemler yer alırken (%18 yol, %7 elektrik, %7 altyapı), İstanbul'un vurgulanan en büyük problemlerinin ise sağlıksız bir

gelişim çizgisi göstermiş olan şehrin düzensizlik sorunları olduğu görülmektedir (%20 ulaşım, %14 altyapı, %10 çevre problemleri).

6.7.6. Samandıra'nın Gecekonduya Yaklaşımı

Samandıra'da oturanların yeni gecekondu inşalarına yaklaşımını belirlemek amacıyla yöneltilen sorular neticesinde hane halkı reisinin %75'inin yeni gecekondu yapımlarına karşı olduğu ortaya çıkmıştır. Bu karşı çıkışın temelinde kentsel altyapının giderek kötüleşmesi ve çözümün zorlaşması yatmaktadır. Yeni gecekondu yapımına taraftar olanlar ise eğer bunu yapanlar gerçekten konut ihtiyacı olan kişilerse ve gerçekten zor durumda oldukları için böyle bir şeyi yapıyorlarsa taraftar olduklarını vurgulamışlardır.

Tablo 6.25.

SAMANDIRALILARIN GECEKONDU YAPIMINA YAKLAŞIMI

	<u>Oran(%)</u>
Olumlu Bulanlar	14.67
Olumsuz Bulanlar	74.67
İlgilenmeyenler	1.33
Kararsızlar	5.33
Yapılmadığını Düşünenler	2.67
"Devletin Kanunları Çerçevesinde Yapıcaksa Sorun Yok" Diyenler	1.33

Gecekondu yapımının yasal olarak serbest bırakılmasını isteyip-istemedikleri sorulduğunda hanehalkı reislerinin %74.67'si istemediklerini belirtmişlerdir. Gecekondu yapımını onaylayanlara yöneltilen bir başka soru ise bunun getireceği bir takım olumsuzluklar olabileceğine inanıp inanmadığıdır. Onaylayanların %77.78'i bu soruya yasal olarak serbest bırakılmasının aynı zamanda birtakım sorunlarda beraberinde getireceğine inandıklarını belirtmişlerdir. Düzensizlik, yıkım ve deprem sırasında meydana gelecek tehlikelerinde beraberinde geleceğini vurgulayan bu insanlar bize içinde bulunulan çelişkiyi daha net göstermektedir.

Samandıra hane halkı reislerinin %50.68'i yeni gecekondu yapımına karşı olsada, kendilerinden yardım talep edildiğinde gecekondu yapımına yardımcı olacaklarını belirtmişlerdir. "Aslında gecekondu yapımını onaylamıyorum ama zor durumdaki bir

insanı da geri çevirmem!” diyenler bize gecekonduya yaklaşımdaki duygusal yönüde göstermektedir.

Gecekonduların resmiyet kazanması yönündeki düşüncelerine bakıldığında, Samandıralıların %37.33’ünün sadece yapılmış olanlara tapu verilsin, %5.33’ünün yapılacak olanlara verilsin, %26.67’sinin her ikisinde verilmesin, %28.00’inin her ikisinde verilsin, %2.67’sinin ise onlara başka bir konut yapıldıktan sonra yıkılsın dediği görülmektedir. Gecekondulunun kendine barınabileceği bir yer sağlayabilmek için yaptığı konusuna zaten çok fazla para ve emek harcadığını, bunun boşa gitmesinin doğru olmadığını, ancak bundan sonrası içinde tedbir alınması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Hane halkı reisleri ile yapılan anket sonucunda gecekondu yapımına *karşı çıkmayanların* %42’si yine de çocuklarının eşlerini gecekondu bölgesinden seçmesini istemediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 6.26.

HANEHALKI REİSLERİNİN ÇOCUKLARININ GECEKONDU BÖLGESİNDEN
EŞ SEÇİMİNDEKİ DÜŞÜNCELERİ

	<u>Oran(%)</u>
Onaylıyorum	17.11
Onaylamıyorum	55.26
Bilmiyorum	10.53
Kendisi Bilir	17.11

HANEHALKI REİSLERİNİN ÇOCUKLARININ EŞLERİNİ
SEÇMELERİNİ İSTEDİĞİ ÇEVRE

Köyden	26.19
Kentten	38.10
Bilmiyorum	9.52
Kendisi Bilir	26.19

Çocuklarının kentten birisi ile evlenmelerini isteyenlerin oranı ise Samandıra genelinde %38.10’dur. Her iki soruya yaklaşımda dikkat edilecek bir başka hususta çocukların karar vereceğinin belirtenlerin oranlarındaki büyüklüktür.

6.7.7. “Gelişmiş Yer” Algılanışı

Görüşmecilerin Ömerli Havzası’ndaki yerleşimlerin gelişmişlik düzeylerine ait fikirlerine bakıldığında, yaşadıkları mekanı havza üzerindeki gelişmiş yerler arasında üst sınırlara yerleştikleri görülmektedir. Havzada bulunan dört yerleşim yerini Samandıra’da içinde olmak üzere en gelişmişten başlayarak saymaları istenerek, Samandıra’nın bu sıralamada nerede yer aldığı belirlenmesine çalışılmıştır. Alınan sonuçlar neticesinde en gelişmiş yer olarak Sultanbeyliği’nin birinci tercih sıralamasında %55.8 ile ilk sıra yer aldığı görülmektedir. Bunu %31.5 ile Samandıra izlemektedir. İkinci tercih sıralamasında ise Samandıra %40.9 oranına sahipken, Sultanbeyliği %22.7 oranındadır. Tercihler arasında Sultanbeyliği’nin ilk üç altına düşmediği ve havzadaki en gelişmiş yer olarak algılandığı görülmektedir. Sultanbeyliği’nden çok daha sonra gelişim göstermeye başlamasına rağmen, şuan havza üzerindeki en gelişmiş ikinci yer olarak Samandıra sakinleri kendi mekanlarını seçmişlerdir (Tablo 6.27).

Yapılan görüşmeler sırasında görüşmecilerin çoğunun gelişmişlik kriteri olarak ve karşılaştırma yaparken kıstas olarak hep Sultanbeyliği’ni aldıkları gözlenmiştir.

6.8. Samandıra’da Konut Kullanım Şekilleri

6.8.1. Evin Özellikleri

1992 yılında belediyenin kurulması ile köy statüsünden çıkan Samandıra’da’ki konut yerleşmeleri incelendiğinde, merkez ve çevresinin oldukça farklı özellikler gösterdiği görülmektedir. Belediye binasının bulunduğu merkezde yeni yeni yükselmeye başlayan binalar daha düzenli, daha planlı bir görünüm sergilemekte iken, merkez çevresinde yer alan bir, iki katlı ayrılcık yerleşmeler hala köy statüsünü koruyan ve yoksul görünümlü binalardan oluşmaktadır.

Samandıra’daki evlerin yapı türleri incelendiğinde %76.00’sinin betonarme, %13.33’ünün ahşap, %10.67’sinin ise yığma-kagir olduğu görülmektedir. Yerleşimde

Tablo 6.27. Samandıralıların Gelişmiş Yer Tercihleri

	S.beyli	Samandıra	Y.doğan	Sangazi	Kumaköy	Emiri	Kurdoğmuş	Dudullu	Kurtköy	S.çiftliği	Yaka çık	A.dağ	Ömerli	Paşa köy	B.Bakkalköy	Kartal	Maltepe	Ümraniye	Şile
1.Tercih	55.8	31.5	2.8	2.8	-	1.4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	3	-
2.Tercih	22.7	40.9	10.7	10.7	1.5	1.5	3.0	-	1.5	1.5	-	1.5	-	1.5	-	1.5	-	1.5	1.5
3.Tercih	8.8	15.8	12.4	42.2	3.5	-	1.7	-	-	3.5	3.5	3.5	1.7	3.5	1.7	-	1.7	-	-
4.Tercih	-	21.6	18.9	10.9	-	1.7	-	8.1	5.4	2.7	2.7	2.7	5.4	13.5	5.4	-	-	-	-

yer alan binaların kat sayısı merkezde üç kat ile sekiz kat arasında değişirken, merkez çevresinde daha ziyade bir-iki katlı binalar bulunmaktadır. Belediye'nin kurulması ile birlikte hareketlenmeye başlayan merkezde inşa edilen bir kaç katlı yeni binalar Samandıra'nın çehresini değiştirmeye başlamıştır. Bir katlı (%41.33) ve iki katlı (%25.33) binalar daha ziyade eski binalar olup, bugün Samandıra'da yükselmeye başlayan üç katlı binaların oranı %14.67, dört katlı binaların oranı %10.67, beş katlı binaların oranı %6.67, sekiz katlı binaların oranı ise araştırma sonucuna göre %1.33'tür. Evlerin %81.83'ü çok küçükte olsa bahçeli olmaktadır. Bahçesiz olan %18.67 oranındaki evlerin bir kısmını merkezde yer alan apartman daireleri oluşturmaktadır.

Evlerin oda sayısı incelendiğinde, %52.00'sinin dört odalı, %25.34'ünün üç odalı, %12.00'sinin beş odalı, %8'inin iki odalı ve %2.66'sının altı odalı olduğu görülmektedir. Hanehalkı reislerinin %85.33'ü evlerindeki oda sayısının yeterli olduğunu söylerken, %14.67'si yetersiz olduğunu söylemektedir.

Samandıra'daki evlerin büyüklüğü incelendiğinde 100-130 m² arasında yoğunluk kazandığını görülmektedir.

6.8.2. Evin Mülkiyet Durumu

Araştırma sonucunda evin mülkiyet durumu incelendiği zaman, Samandıra'da oturanların %84.00'ünün ev sahibi, %16.00'sının ise kiracılardan meydana geldiği görülmektedir. Samandıra sakinlerinin ev elde etme yolu incelendiğinde ise %96'sının hisseli tapu arsa alıp daha sonra bina inşa etme yolu ile ev sahibi oldukları gözlenmiştir. Resmi ifrazlı parsel satın alıp bina inşa edenlerin oranı ise %4'tür. Hanehalkı reislerinin %90.48'i binanın olduğu arsanın kendisine ait olduğunu söylerken, %7.94'ü hazinenin, %1.59'u ise belediye'nin olduğunu ve evlerini yaparken arsanın kime ait olduğunu bildiğini belirtmektedirler. Ev sahiplerinin %73.44'ü tapusunun olduğunu, %20.31'i imara gireceğini, %3.13'ü belediye işlemlerinin bitmediğini, %3.13'ü ise verilmediğini belirtmişlerdir.

Samandıra'daki kira fiyatları incelendiğinde İstanbul geneline göre oldukça düşük olduğunu görülmektedir. Kira ücretleri genelde 5 milyon ve altında olup, beş milyon üzerinde aylık kira ödeyenler toplam içerisindeki oranı %6.7'dir. Kiracıların grubuna dahil edilen ama akrabası olduğu için kira ödemeyenlerde %13.33 oranına sahiptir.

Tablo 6.28.

SAMANDIRADA AYLIK KİRA MİKTARI

	<u>Oran(%)</u>
2-3 milyon	20.00
3-4 milyon	46.67
4-5 milyon	13.33
5milyon üzeri	6.67
Kiracı olup ödemeyen	13.33

6.8.3. Zaman İçerisinde Evin Durumu

Ev sahiplerine yöneltilen soruların neticesinde Samandıra sakinlerinin %62.3'ünün evlerini kendilerinin yaptığı, %37.7'sinin ise ustalara yaptırdığı sonucu çıkmıştır. İnşaat işçilerinin ve kalfalarının Samandıra'da büyük bir oran oluşturması bu sonuç üzerinde etkili olmaktadır.

Konutun yapılabilmesi için gerekli olan ekonomik şartların sağlanmasında birinci sırayı kentte çalışmak (%43.75) alırken, bunu birikmiş parasını kullanmak (%23.44) ve borç almak (%17.19) takip etmektedir. Kırsal alanda var olan mal varlığını satarak ev yaptıklarını söyleyen kişilerin oranının %9.38, kentteki mallarını satarak ev yaptıklarını söyleyenlerin oranının %3.13, yurt dışında çalışarak ev yaptıklarını söyleyenlerin oranının ise %3.13 olduğu görülmektedir.

Evi yaparken dört duvarın olması dışında nelere dikkat edildiği araştırıldığında ise öncelikle dikkat edilen özelliğin odaların büyük olması (%21.88) ve evin sağlam olması (%20.31) olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılanların %21.88'u ise herhangi bir şeye dikkat etmediklerini vurgulamışlardır.

Tablo 6.29.

EV YAPIMINDA DİKKAT EDİLEN ÖZELLİKLER

	Oran(%)
Odaların Büyük Olmasına	21.88
Odaların Fazla Olmasına	6.35
Mutfak Ve Banyonun Olmasına	6.25
Bahçenin Olmasına	3.13
Güneş Almasına	3.13
Kullanışlı Olmasına	14.06
Sağlam Olmasına	20.31
Ucuz Olmasına	3.13
Dikkat Etmeyenler	21.88

Evin yapıldığı zamanla, şu an mukayese edildiği zaman %76.77'sinin yapıldığı zamanki hali ile durduğu, sadece %23.33'ün değişikliğe uğradığı görülmektedir. Yapılan değişiklikler evin içini iyileştirme ya da geliştirmeye yönelik olmaktan çok kat ekleme (%85.07), yıkıp yenisini yapma (%4.48), bahçe yapma (%7.46), kömürlük, kümes yapma (%1.49), oda sayısını artırma (%1.49) şeklindedir.

“Ekleme yapmak isteseydiniz ilk önce ne yapardınız?” sorusuna verilen cevapların ağırlığını da kat eklemek isteyenler oluşturmaktadır (%23.21). Binaların yapı olarak çok sağlam olmaması nedeni ile yıkıp yerine daha sağlam bir bina yapmak istiyorum diyenlerin oranının %19.64 gibi büyük bir oran olduğunu görülmektedir. Bunun dışında oda sayısını artırırdım diyenler %8.93, garaj/havuz/çatı yapardım diyenler %5.36, yanına ev yapmak istiyorum diyenler %5.36, herhangi bir şey yapmayı istemeyenler %23.21, yer yok yapılamaz diyenler %5.36, bahçe yapmak ve genişletmek isteyenler %5.36, evinin betonarme olmasını isteyenler %5.36 iken iki daireyi birleştirip dublex yapmak isteyenler ise %1.39'dur.

6.8.4. Evden Mennuniyet Durumu

Samandıra'da yaşayanların %77'si otudukları evden taşınmayı istemediklerini belirtmişlerdir. Bunun imkansızlıktan mı kaynaklandığını ortaya koymak için yönetilen “Elinize toplu para geçse yine kendi konutunuza mı, yoksa başka bir semtte

başka bir konuta mı harcardınız?” sorusa alınan cevapların %36’sını yine kendi evime harcardım diyenler oluşturmaktadır.

Tablo 6.30.

TAŞINMAK İSTEDİKLERİ ÇEVRE

	<u>Oran (%)</u>
Aynı Mahallede Başka Bir Eve	8.00
Yine Gecekondu Bölgesinde Başka Bir Eve	1.33
Şehrin Gecekondu Bölgesinin Dışında Başka Bir Eve	6.67
İstanbul Dışında Başka Bir Yere	2.67
Memleketine Dönmek İsteyenler	4.00
Taşınmak İstemeyenler	77.33

Tablo 6.31.

HANEHALKI REİSLERİNİN DOĞABİLECEK KONUT YATIRIMINI DEĞERLENDİRME BİÇİMİ

	<u>Oran (%)</u>
Aynı Semtte Başka Bir Ev Alma	15.58
Başka Bir Yerde Yeni Bir Ev Alma	33.77
Kendi Evine Harcama Yapma	36.36
Memleketine Dönme	5.19
Başka Alanlarda Kullanma	9.09

Başka bir yerde yeni bir ev alırım cevabının arkasındaki nedenlerde ağırlıklı olarak çocuklarının daha iyi eğitim alabileceği, kentsel faaliyetlerin daha düzenli bir şekilde yerine getirilebildiği ya da kültürel faaliyetlerin daha yoğun olduğu bir yere gitme isteğinden kaynaklanmaktadır. Hayal gücünü zorlayıp “Elinizde olsa nasıl bir evde oturmak istersiniz?” şeklinde bir soru yöneltildiğinde %15.07 gibi büyük bir oranın yine kendi evlerinde oturmayı tercih ettikleri görülmektedir. Bunun dışındaki cevapların dağılımıda şöyle olmaktadır; apartman dairesi %9.59, gecekondu bölgesinin dışında müstakil bir evde %32.88, deniz kenarında %2.74, çiftlik evinde %1.37, bahçeli müstakil bir evde %32.88, betonarme bir evde %2.74, köyde %1.37, bilmiyorum %1.37.

6.9. Hanehalkının Kültürel Yapısı

6.9.1. Nüfus Artışı ve Hizmetler

Kitlesel göçün yaşandığı kentsel mekan, hızlı ve plansız nüfus artışının meydana getirdiği bir kaos haline dönüşmüştür. Samandıra'da sahip olduğu yoğun nüfus potansiyeli ile bu zincirin bir halkasını oluşturmaktadır. Artan nüfus ve bu nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzak olan hizmetler, kentlerin görüntüsünün iyice değişmesine ve sorunların her geçen gün daha da içinden çıkılmaz bir boyuta ulaşmasına yol açmaktadır. Peki görüşme yapılan Samandıralılar nüfus artışına nasıl yaklaşmaktadırlar?

Tablo 6.32.

VARSA, ARTAN NÜFUSUN PROBLEM YARATTIĞI ALANLAR

	Oran(%)
Var	82.67
Yok	17.33
Yol	33.33
Ulaşım	11.11
Elektrik	8.89
İşsizlik	13.33
Su	10.00
Altyapı	4.44
Kanalizasyon	3.33
Hırsızlık	1.11
Çöp	2.22
Eğitim/Okul	8.89

Samandıra'daki hanehalkı reislerinin %57.3'ü nüfusun artmasını olumlu bir gelişme olarak görmektedir. Zira "Nüfusun artması ile birlikte buraya gelecek olan hizmetlerde de buna paralel olarak bir artış olacağına inanıyor musunuz?" sorusuna verilen cevapların %57.33'ünü evet diyenler, %42.67'sini ise hayır diyenler oluşturmaktadır.

Buna rağmen bu artışın bir takım sorunlarında bereberinde getireceğini inkar etmemektedirler. Zira nüfusun %82.7'si nüfusun artmasıyla birlikte sorunlarında da buna paralel olarak bir artışın meydana geldiğini dile getirmektedirler. Bu sorunların başında su (%33.3), işsizlik (%13.3) ve ulaşım (%11.1) gelmektedir.

6.9.2. Bağlı Olduğu Sosyal Güvenlik Kurumu

Yapılan alan araştırması sonucunda Samandıra'da çalışanların %57.7'si kamuya ait sosyal güvenlik kurumlarından birine bağlı iken, %40'ı herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmadığını, %1.3'ü ise özel sigortalı olduğunu belirtmiştir.

Memur konumunda olan kişilerin tümü sigortalı iken, işsizlerin ve kendi hesaplarına çalışanların bir kesimi sigortasız olduğu tespit edilmiştir.

En yaygın sosyal güvenlik kurumunun Sosyal Sigortalar Kurumu olduğu (%41.3) anlaşılmaktadır. SSK üyeliğinin sadece ücretli çalışanlar arasında değil, kendi işinde çalışanlar arasında da yaygın olduğu görülmektedir. Halen bir sosyal güvenlik kurumuna bağlı olmadığını söyleyenlerin bir kısmını kente daha geç yaşlarda ve hünersiz göçedenler oluştururken, diğer bir kısmında daha sonra primleri ödeyemedikleri için vazgeçenler oluşturmaktadır. Çalışanların bağlı oldukları sosyal güvenlik kurumlarına göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 6.33.

BAĞLI OLUNAN SOSYAL GÜVENLİK KURUMU

	Oran(%)
Sosyal Sigortalar Kurumu	41.33
Bağkur	14.67
Emekli Sandığı	2.67
Özel Sigorta	1.33
Hiçbiri	40.00

6.9.3. Herhangi Bir Partiye, Sendikaya Ya da Derneğe Üyelik

Araştırmaya katılan Samandıra hane halkı reislerinin %88'i herhangi bir sendikaya üye olmadığını, %55'i ise herhangi bir partiye ya da derneğe üye olmadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 6.34.

SENDİKALILAŞMA ORANI

	<u>Oran(%)</u>
Sendikalı Olanlar	12.00
Sendikalı Olmayanlar	88.00

Tablo 6.35.

HERHANGİ BİR PARTİ VEYA DERNEĞE ÜYELİK

	<u>Oran(%)</u>
Parti Üyesi	32.89
Meslek Kuruluşu	7.89
Dernek Üyesi	3.95
Üye Olmayan	55.26

BÖLÜM 7

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de yaşanmakta olan hızlı kentleşme ve onun paralelinde hızla gelişen yapılaşma süreci ve yanlış arazi kullanım kararları özellikle İstanbul Metropolitan Alanı için ciddi problemler meydana getirmiştir. Bu süreçle birlikte kent mekanı yaşam kalitesi hızla bozulmuş, kentsel hizmetlerden yoksunlaşan ve gittikçe kentsel kimliğini yitirme tehlikesi ile karşı karşıya kalan bir kent dokusu meydana gelmiştir.

Kentsel duyarlılığın ve yaşanabilir mekan kavramlarının ön plana çıkarılmaya çalışıldığı günümüzde, toplumun hemen her kesiminin kentsel, kültürel, doğal çevre değerlerinin ve kentli haklarının korunması yönünde bilinçlendirilmesi gerekmektedir. 1996 yılında İstanbul’da yapılan HABİTAT II Konferansı’nda da “yaşanılabilirlik” kavramı ve bunun önemi üzerinde durulmuş, günümüz kentlerinin olmaları gerektiğinden ya da olabileceklerinden daha az yaşanılır nitelik taşıdığına değinilmiştir. HABİTAT II temel bildirisinde yaşanılabilirlik kavramı şöyle tanımlanmıştır: “İnsanların yaşam kalitesi birçok başka toplumsal ve ekonomik etkenlerin yanında köylerimizin, kasaba ve kentlerimizin fiziksel koşullarına, yerleşim özelliklerine bağlıdır. Kentlerin, yerleşimleri ve estetik özellikleri olan kullanma alışkanlıkları, nüfus ve bina yoğunlukları, yeterli kamu kuruluşlarına ulaşabilme kolaylığı gibi etmenlerin hepsi yerleşim birimlerinin üzerinde çok önemli etkiye sahiptir. Bu yüzden, insanların daha yaşanabilir yerleşim birimlerine duydukları gereksinimler, ruhsal, tarihi ve kültürel önemi olan yapıların ve bölgelerin korunduğu, kültürel kimliklere saygının desteklendiği, güvenlik ve güvenilirlik koşullarının sağlandığı insan yerleşmelerinin tasarlanmasına, yönetilmesine ve korunmasına yol göstermelidir”. Bir yandan barınma sorununa çözüm bulunmaya çalışılan Konferansta, diğer bir yandan da insanın yaşam kaynaklarının korunması gerekliliğine ve “sürdürülebilir yerleşme” kavramlarına değinilmiştir.

Konferansta her ne kadar bu kavramlara değinilsede bugün kentlerimizin tarım toprakları, orman alanları, su havzaları ve ekolojik yönden hassas benzeri yerleri ciddi bir tahrip altındadır. Temeli nüfus artışına dayanan İstanbul'un çevre problemlerinde içme ve kullanma suyu kaynaklarının kirlenmesi ise hayati önem taşıması nedeni ile ayrı bir önem taşımaktadır.

İstanbul'un can damarlarından biri olan Ömerli Barajı su toplama havzasının 1975 yılında 15076 olan nüfusu 1992 yılında 268000'e ulaşmıştır. 1980-85 arası %7 olan nüfus artışı, 1985-90 arasında %40'a yaklaşmıştır. Yani özellikle 1985'lerden bu yana Ömerli Havzası yoğun bir göç baskısına maruz kalmıştır.

İstanbul'a su temin eden kaynaklar içerisinde en büyük paya sahip olan (%31.8) Ömerli Barajı hızlı ve plansız yapılaşma sonucu ekolojik dengesini yitirmeye başlamıştır. Bugün planlandığı tarihteki az sayıdaki dağınık yerleşim görüntüsünden oldukça uzaklaşmış olan havzanın, özellikle İstanbul'a yakın olan güneybatı kesimindeki yerleşimlerinde (Sultanbeyli, Samandıra, Sarıgazi, Alemdağ ve Yenidoğan) görülen yapılaşma faaliyetleri, havza için ciddi kirlilik kaynağı durumuna gelmiştir. Kamu mülkiyetindeki araziler üzerinde kaçak olarak inşa edilen, altyapı sistemi olmayan kırsal nitelikli yerleşim birimlerinin ve endüstri tesislerinin çeşitli atıklarının, zirai ilaçlama ve sulu tarım faaliyetlerinin neden olduğu kirlenme, havzanın ekolojik yapısı üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır.

Havzada yaşanan hızlı nüfus artışı ve sanayileşmenin önüne geçilmediği takdirde İstanbul'u besleyen bu kaynaklar tükenme tehlikesi ile karşı karşıya kalacaktır. Samandıra halkının çamaşır yıkarken bile kullanmayı tercih etmediği baraj gölü suyu, acil tedbirler alınmazsa tamamen bir çamur gölüne dönüşecektir. Görüldüğü üzere yüzyıllar boyunca kendiliğinden işlevini sürdüren ekolojik denge, artık bu işlevi göremeyecek şekilde bozulmaya yüz tutmuştur. Doğanın kendi yapısı içinde barındıramadığı ve yok edemediği atıklar ve bu atıkların miktarı ekolojik denge içinde yok edilemeyecek boyutlara ulaşmıştır. Buna karşın insanlar bilinçli ya da bilinçsiz biçimde doğal çevreyi kirlletmeye halen daha devam etmektedir.

Francis Bacon'un "insan ancak onun kurallarına uyarsa doğaya egemen olabilir" sözü bugün kentlerimizdeki gelişimin ne kadar düşündürücü olduğunu göstermektedir. Yerleşim yerlerinin gelişimi ile havzaların kirliliği arasında çok kuvvetli bir bağın olduğu günümüzde, havzalar bu sorumsuz gelişime artık karşı çıkmaya ve tehlike sinyalleri vermeye başlamıştır. Bu yerleşmelere en güzel örneği teşkil eden Samandıra, bir havzanın nasıl düşünülmeden ve hoyratça yok edildiğinin en güzel örneğidir.

Çok kısa bir süre içerisinde, maruz kaldığı iç göç nedeni ile birden bire havzanın en yoğun nüfus potansiyeline sahip yerleşimlerinden biri konumuna geçen Samandıra yerleşimi; yolları, altyapısı, iş yerleri, yerleşim yerleri ve araçları ile havza üzerinde önemli bir kirletici güç halini almıştır.

Bugün nüfusu 60000'e yaklaşan Samandıra'da gerek evsel, gerekse sanayi tesislerinden kaynaklanan atıksuların kontrolsüz bir şekilde alıcı ortama verilmesi sonucu beldeden geçen Paşaköy ve Ayazma Dereleri yüksek seviyede kirlilik sinyalleri vermektedir.

Samandıra'da yaşanan yoğun yapılaşma süreci, Türkiye'de 1950'li yıllarda yaşanmaya başlayan kentleşme süreci gibi sağlıklı, teknik altyapıdan yoksun ve sosyo-kültürel donatıların son derece yetersiz olduğu bir süreçtir. Daha ziyade kırsal kökenli kişilerden oluşan ve yaşadıkları yerdeki geçim sıkıntısından kurtulmak için İstanbul'a gelen ve gerek ucuz olması, gerekse iş alanlarına yakın olması nedeniyle Samandıra'ya yerleşen Samandıra sakinleri, kentsel donatılardan haberdar ama yaşadıkları yerde bu donatılardan son derece uzak bir şekilde yaşamlarını devam ettirmektedirler. Kendi yerleşimlerinde ihtiyaçlarını karşılayamayan Samandıra halkı, eğitim ve sağlık gibi temel temel ihtiyaçlarını karşılamak için bile çevre yerleşim merkezlerine, özellikle Kartal'a yönelmek zorunda kalmaktadırlar.

Kitlesel göçün yaşandığı Samandıra'da yapılan alan araştırması meydana gelen bu yeni kentsel alanların tıpkı gecekondu alanları gibi, kent hukukunun kuralları dışında oluştuğunu göstermektedir. Düşük gelir gruplarından, orta gelir gruplarına ve hatta

bazı alanlarda yüksek gelir gruplarına kadar değişen kesimlerden oluşan Samandıra konut kullanıcılarının artışında her ne kadar yerel ya da merkezi yönetimin “açık” bir şekilde planlı öncülüğü olmasa da bu, bu kesimlerin bu alanlarda hiç etki göstermedikleri anlamına gelmemektedir. Samandıra’da yapılan alan çalışması esnasındaki görüşmelerde de, halkın yıkımlar karşısında gösterdiği tepkinin temelini de bu üstü kapalı destekleme oluşturmaktadır; “Madem yanılttı neden baştan izin verildi, her türlü hizmet getirilerek ve vaatler verilerek yapılaşma desteklendi?” gibi ifadeler de bu durumu saptamıştır.

Ağırlığını genç nüfusun oluşturduğu, eğitim düzeyinin ilkökul mezunları etrafında yoğunlaştığı ve işçi kesiminin ağır bastığı Samandıra’da yapılan alan araştırması sırasında burada yaşayan insanların çoğunun meydana gelen kirlilikte etkin olduklarının bilincinde olduklarını göstermiştir. Fakat bu etkin kirleticiler aynı zamanda havza üzerinde meydana getirdikleri kirlilikten en çok şikayetçi olan kişileri de oluşturmaktadır. Belediyenin, havzanın daha fazla kirlenmemesi için tedbir alması gerektiğini, musluğu açtıkları zaman sarı değil, temiz bir suyun aktığını görmeyi istediklerini söyleyen Samandıra sakinlerine “Bunun için sizin de bir şeyler yapmanız gerekmiyor mu?”, “Bu kirlilikte sizin de rolünüz yok mu?” şeklinde sorular yöneltildiğinde alınan cevapların “elimizden başka bir şey gelmiyor ki!”, “bir tek benimle değişecek bir şey değil ki!”, “neyimiz doğru dürüst ki bu da olsun” gibi savunma mekanizmaları ile desteklenen, havza üzerindeki haksız ve sorumsuz davranışlarını makul hale getirmeye çalıştıkları yanıtlar olduğu gözlenmiştir.

Samandıra’da yapılan alan araştırması sonuçları, Ömerli Havzası üzerinde yer alan yerleşmeler hakkında yapılan diğer araştırma sonuçları ile karşılaştırıldığı zaman [16, 37], havza sakinlerinin yaşam biçimlerinde, tutumlarında, beklentilerinde pek çok benzerliklerin olduğunu ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, örneğin Sema Erder’in, Ümraniye üzerine yaptığı araştırma [37], burada yaşayan insanların kendilerini kentli olarak gördüklerini, yaşadıkları yerleşim yerini kesinlikle gecekondu yerleşimi olarak görmediklerini ve kentsel doku üzerinde olumsuz herhangi bir etkileri olmadıkları görüşünün hakim olduğunu ortaya çıkarmıştır. Oysa Samandıra’da yapılan araştırma, halkın çoğunun yaşadıkları yerin yasal bir gelişim çizgisi sergilemediğinin, kaçak bir

yerleşim olduğunun, kent mekan dokusu üzerinde tahrip yarattıkları bilincine sahip olduklarını ve kentsel mekanda, kentsel donatılardan yoksun, kentte ama kentli olmayan, kırsal nitelikli bir yerleşimde yaşadıklarının bilincinde ve kabulünde olduklarını göstermiştir.

Samandıra'ya göçle gelen kişilerin ağırlıklı kesimini Trabzonluların, Karslıların ve Sivaslıların yanında İstanbul'un diğer kesimlerinden gelip yerleşenlerin oluşturması ise dikkat edilmesi gereken bir diğer noktadır. Her ne kadar İstanbul'un bir başka gecekondu semtinden ayrılıp Samandıra'ya yerleşse de, kentsel donatılardan böylesine yoksun bir yerleşimin seçilmesi, yani kent içinde kırsal bir bölgenin yerleşim yeri olarak kabul edilmesi kentleşme sürecinin ve kent bilincinin ne kadar sağlıklı olduğunun da göstergesidir. Zira Samandıra'ya yerleşen kimselerin gelişmiş yer kıstası olarak tıpkı kendileri gibi yasa dışı bir gelişme gösteren, kentsel donatılardan yoksun Sultanbeyliği'ni almaları da kent bilincinin ne boyutta olduğunu anlatmaktadır. Samandıra halkının kentle ilişkilerinin çalıştıkları işyerleri ile sınırlı olması, kırsal yaşantılarından çok belirgin bir farklılık göstermeksizin kentte eski yaşam tarzlarını sürdürmelerini desteklemektedir.

Üzerinde önemle durulması gereken bir diğer husus ise, burada yaşayan halkın büyük bir çoğunluğunun yaşadıkları yerden hoşnut olmalarıdır. Bu sonuç, burada yaşayan insanların buradan alınıp havza dışında başka bir yere yerleştirilme fikrinin gerçekleştirilmesinin ne kadar güç olacağının da göstergesidir.

Havza üzerinde yarattıkları olumsuzlukların farkında olan fakat havzadaki yerleşimlerin daha fazla artmaması için denetimlerin artması gerekliliğine inanmayan Samandıra halkı, her şeyin temelinde halkın bilinçlenmesinin ve eğitimin yattığı gerçeğinin göstergesidir.

Doğal kaynakların korunması, sürdürülebilir kalkınma, yaşanılabilir mekan ... Şu an kullandığımız pek çok kavramın içinin doldurulabilmesi için ilkokullardan başlayarak eğitime önem vermemiz gerekmektedir. Ancak o zaman havza suyunun kirliliğinden şikayet eden Samandıra halkının gösterdiği gibi tutarsız, çelişkili ve bilinçsiz tepkilere

neden olan sorunları kaynağından çözebiliriz. Ancak o zaman sağlığımızla direkt etkili olan böylesi önemli bir sorunun önüne geçebiliriz.

Tâbi ki su kirlenmesi günümüzde sadece sağlık açısından değil, kaynakların korunması ve planlı bir şekilde kullanılmasının araştırılması yönüyle de ele alınmalıdır. Gerek Samandıra, gerekse havza üzerindeki diğer yerleşimlerle birlikte Ömerli Baraj havzasında yanlış arazi kullanımı sonucu meydana gelen çevre kirliliği sorununun minimum düzeye indirgenmesi için alınacak bazı tedbirlere yönelik öneriler şöyle sıralanabilir;

- Göçün engellenmesi ve yeni nüfus kütlelerinin yerleşimine engel olunması için havzalardaki endüstriyel faaliyetlere son verilmesinin sağlanması gerekmektedir. Havzaları cazip hale getiren istihdam edilecek iş kolları ve işgal edilmesi kolay olan kamuya ait boş araziler için gerekli tedbirler alınmak sureti ile daha fazla yapılaşmaya engel olunmalıdır.

- Mevcut alanların mutlak ve kısa koruma alanları ile derelerin mutlak koruma alanlarında devam eden veya kaba inşaatı bitmiş olan kaçak yapıların tespit edilip bir sıra dahilinde yerinde ve anında yıkılması için İSKİ, ilgili Belediye, Büyükşehir Belediyesi ve Valilik ilgili birimlerinden oluşan “Acil Müdahale Ekibi” teşkil edilmelidir [39, s. 9]

- Su toplama havzası içinde bulunan, yüzeysel suları baraj gölüne akıtacak olan alanlardaki gelişme durdurulmalı, yerleşik nüfus havza dışına taşınmalıdır.

- Baraj havzalarına yerleşen nüfusa, daha sonra devletin hizmet götürmesi bu yerleşimlerin desteklendiği düşüncesini yaratmaktadır. Uygulanan bu yanlış politika nedeni ile nüfus artışı teşvik edilmektedir. Bu nedenle ekonomik, politik ve hukuki yönden, havza koruma yasalarının bu yönde geliştirilmesi veya yenilerinin eklenmesi gerekmektedir.

- Havzalardaki yapılaşmayı teşvik edici türden faaliyetlerin, yerleşim alanlarındaki nüfus artışını körükleyici bir etkisi olmasından dolayı yaptırım programlarından çıkarılması gerekmektedir. Örneğin İkinci Boğaziçi Köprüsüne bağlı olan çevre yolunun havzanın güneybatısından geçmesi nedeni ile bu kesimde yer alan yerleşmelerin nüfuslarında da büyük oranda bir artış meydana gelmiştir.
- Bugüne kadar havzalarda kaçak yapıların önlenmesinde muhtarlar dikkate alınmamıştır. Oysa Samandıra'da yapılan alan çalışması muhtarların kendi bölgelerinde ne kadar etkin olduğunu göstermiştir. Havzalardaki ilgili yerleşim biriminin muhtarlarının kendi bölgesindeki kaçak yapılaşmadan sorumlu olması, kaçak yapıların tespiti ve önlenmesi için önemli bir adım teşkil edecektir.
- Havza içerisinde mutlak ve kısa koruma alanlarında yer alan her türlü taş, kum vb. ocakların faaliyetlerine, çöplerin kontrolsüz olarak dökülmesine ve besi çiftliklerinin faaliyetlerine engel olunmalıdır.
- Havzaları besleyen derelerin yağmur suyu ve kanal sularının ayrılması ve herhangi bir feyezana karşı ıslah edilmesi gerekmektedir.
- Havzaların ağaçlandırılması ve orman alanı ilan edilerek koruma altına alınması gerekmektedir. Havzaların doğal bitki örtüsünün tahrip edilmesini önlemek için gerekli tedbirlerin alınmasının yanında havzada ağaçlandırma yapılırken erozyonu minimum seviyeye indirecek ve su üretimini artıracak olan ağaç türlerine ağırlık verilmelidir.
- Havza alanlarında ileriye dönük çevre düzeni planları hazırlanarak uzun dönem için planlama yapılmalıdır. Yakın dönem için alınan tedbirlerin, uzun vadede getirecekleri gözden kaçırılmamalıdır.
- Toplum genelinde güncelliğini koruyan su kaynaklarının kirlenmesi konusunda geleceğe yönelik düzenlemelerin yapılması, halkın yaşanılabilir mekan ve

sürdürülebilir kalkınma kavramları hakkında bilinçleştirilmesi gerekmektedir. Bunun içinde ilk okullardan başlayarak toplumdaki bireylerin eğitilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] KELEŞ, R., “100 Soruda Türkiye’de Kentleşme, Konut ve Gecekondu” Gerçek Yayınevi, İstanbul, Kasım, 1978.
- [2] DİE, “Türkiye Nüfusu, 1923-1994 Demografik Yapısı Ve Gelişimi”, 21. yy Ortasına Kadar Projeksiyonlar, Yayın No: 1839, DİE Matbaası, Ankara, 1995.
- [3] ARSLAN, R., “Türkiyede Kentsel Nüfus Sorunları Yerleşim Yazıları”, (derl: R. Aslan), İstanbul, 1989.
- [4] DİE, “1990 Genel Nüfus Sayımı”, Yayın No: 1616, Ankara, 1993.
- [5] HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ, Nüfus Etütleri Enstitüsü, “Nüfusbilim Dergisi, Cilt: 16, 1994.
- [6] DİE, 1990 Genel Nüfus Sayımı, Yayın No: 1845, Ankara, Ocak, 1996.
- [7] SÜHER, H., “Kentleşme ve Kentlileşme Politikaları”, TÜSES, İstanbul, 1991.
- [8] ERKUT, G., “Kentleşme ve Kentlileşme Politikaları”, TÜSES, İstanbul, 1991.
- [9] DPT, IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1979-1983, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayını, Ankara, 1979.
- [10] FRIEDRICH EBERT VAKFI, “Türkiye’de Gecekonduyunun 50. yılı”, Ekonomi Forumu, İstanbul, Haziran, 1996.
- [11] KELEŞ, R., “Kentleşme ve Çevre Politikaları”, Şehirleşme ve Çevre Konferansı, T.Ç.S.V. Yayını, Kasım, 1987.
- [12] KÜRÜM, Z., KÜRÜM, F., “İçme ve Kullanma Suyu Kaynakları Kirlilik Araştırmaları”, DSİ XIV. Bölge Müdürlüğü, 21-25 Haziran, 1995.
- [13] DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı 1990, Yayın No: 1510, Ankara, Mayıs, 1992.
- [14] İstanbul İl Meclisi İhtisas Komisyonları Su ve Doğal Kaynaklar Komisyonu Çalışma Raporu, İstanbul, 30/06/1993.
- [15] TMMOB, “Mimarlar Mektup”, Nazım Plan Hakkında İtirazlar, Sayı:95.06.1444, İstanbul, Aralık, 1995.

- [16] HÜRFİKİR, H., Su Toplama Havzalarında Plansız Yerleşmeler “Sultanbeyli Örneği”, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Bölümü (Y. lisans Tezi), İstanbul, 1994.
- [17] GÖKDAĞ, R., “İstanbul Suyuna Ölüm Fermanı”, YeniYüzyıl, 09/03/1996.
- [18] SWECO, Ömerli ve Elmalı Çevre Koruma Projesi Fizibilite Çalışması Sonuç Raporu, Ömerli ve Elmalı Ortak Girişimi COWIconsult, Sistem Planlama.ACS, 15 Temmuz 1993.
- [19] AYTAÇ, N., Ömerli Su Toplama Havzasında Çevre Kirlenmesi ve Çevre Sorunları, İ.Ü. Sos. Bil. Enstitüsü Coğrafya Bölümü, (Y. Lisans Tezi), İstanbul, 1990.
- [20] ERENLER, S.H., ŞAHİN, Y., UÇAR, S., Elmalı Ömerli Havzası Koruma Maksatlı Eylem Planı, İ.T.Ü. İnşaat Fak. Çevre Mühendisliği Bölümü, İstanbul, Ocak, 1994.
- [21] TOKGÖZ, M., Ömerli-Elmalı Havzalarında Ümraniye İlçesinden Kaynaklanan Ekolojik Sorunlar, İ.Ü. Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, Geoekoloji Bölümü, İstanbul, 1992.
- [22] SABUNCU, N., Ömerli Barajı ve Barajı Besleyen Dereler Üzerinde Kirlenme İle İlgili Araştırmalar, İ.Ü. Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, Deniz Biyolojisi (Y. Lisans Tezi), İstanbul, 1994.
- [23] SWECO, Ömerli ve Elmalı Çevre Koruma Projesi Fizibilite Çalışması Sonuç Raporu Ekler, Ömerli ve Elmalı Ortak Girişimi COWIconsult, Sistem Planlama. ACS, 15 Temmuz 1993.
- [24] FİDAN, C., “Ömerli Barajı Yağış Havzasında Arazi Kullanımından Kaynaklanan Sorunlar”, İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü (Y. Lisans Tezi), İst., 1990.
- [25] İ.Ü. Orman Fakültesi Havza Amenajman Bölümü Arşivi, 1993.
- [26] İSKİ Genel Müdürlüğü Atıksu Arıtma ve Ruhsat Denetim Daire Bşk., Ömerli Havzası Bilgisayar Verileri, İstanbul, 1992.
- [27] ANON, “Türkiye’nin Çevre Sorunları”, Çevre Sorunları Vakfı, Ankara, 1983.
- [28] TÜSİAD, “Avrupa Topluluğunda Çevre Politikaları ve Uygulamaları”, Yayın No: TÜSİAD-T/90.11.134, Kasım 1990.
- [29] İSKİ, Su Kalitesi Gözlem Dataları, 1991-1992.
- [30] İSKİ Genel Müdürlüğü Atıksu Arıtma ve Ruhsat Denetim Daire Başkanlığı Harita Arşivi (1990).

- [31] KIŞLALIOĞLU, M., BERKES, F., Çevre ve Ekoloji, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990.
- [32] TAŞKAPAN, M.A., Samandıra Bucağı Tarihçesi ve Bucağa Ait Bilgiler, İstanbul, 1980.
- [33] EMRE, A.R., 1/5000 Ölçekli Samandıra Nazım Plan Kararlarına Yaklaşım ve Plan Açıklama Raporu, 1993.
- [34] ERSİN, N., KOCAGÖZ, H., İstanbul-Kocaeli-Samandıra Kasabasının Nazım İmar Planı, DSİ Genel Müdürlüğü Etüd ve Plan Dairesi Bşk., 17.12.1993.
- [35] Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Meteoroloji Bülteni Kartal İlçesi Verileri, 1995.
- [36] Samandıra Belediyesi Özel Kalem Müdürlüğü Arşivi.
- [37] BÖLEN, F., ÖZSOY, A., ERKUT, G., TÜRKOĞLU, H., “Shelter for All Versus Sustainable Development”, HABİTAT II, İstanbul Workshops, 1996.
- [38] ERDER, S., İstanbul’a Bir Kent Kondu “Ümraniye”, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.
- [39] İSKİ Haber, “Havzalarda Alınacak Acil Tedbirler”, Yıl:1, Sayı:8, Ağustos, 1995.

EK:A

SAMANDIRA ANKET ÇALIŞMASI

Aile bireylerinin Adı-Soyadı	Ailedeki konumu	Doğum yeri/tarihi	Eğitim Durumu	Medeni Hali	Mesleği	Çalıştığı semt	Aylık gelir
------------------------------	-----------------	-------------------	---------------	-------------	---------	----------------	-------------

1)Aile bireylerinin tanıtımı

2-(Çalışan kişiler için) Sürekli bir işte çalışıyor musunuz?

Evet 00
Hayır 01

3-Göç ettiğinizden şüana kadar hep aynı işi mi yaptınız?

Evet 00
Hayır 01

4-Geldiğinizden beri kaç iş değiştirdiniz ?

Değiştirmede 00
1 01
2 02
3 ve daha fazla 03
Başka 04

5-Ne zamandır İstanbul'da yaşıyorsunuz?

_____ yıl, _____ ay

6-Daha önce nerede yaşıyordunuz?

Şehir adı verirse içinden mi diye sorun, içindense şehiri işaretleyin. Başka bir yer söylerse burası köy mü, kasaba mı diye sorun?

Şehir 00 Köy 01 Kasaba 02 Yurtdışı 03

7-Hangi nedenle gelip kente yerleştiniz?

Geçim sıkıntısı vardı	00
Ailede geçimsizlik vardı	01
Kan Davası	02
İş bulmak için	03
Şehirde daha iyi bir yaşam özlemi	04
Diğer	05

8-Doğduğunuz bölgeden ayrılmaya kendiniz mi karar verdiniz, yoksa daha önce göç etmiş tanıdıklarınızın desteği ile mi göçe karar verdiniz?

Kendim karar verdim	00
Tanıdıklarımın desteği ile karar verdim	01
Her ikisinde	02
Diğer	03

9-Ailenizle birlikte mi göç ettiniz yoksa daha sonra yanınıza mı aldınız?

Ailemle birlikte	00
0-1 yıl içinde yanıma getirdim	01
1-5 yıl içinde yanıma getirdim	02
6-10 yıl içinde yanıma getirdim	03
Diğer	04

10-Göçe karar verdiğinizde iş bulamamaktan mı yoksa barınak bulamamaktan mı daha çok korktunuz?

İş bulamamaktan	00
Konut bulamamaktan	01
Korkmadım	02
İkisinden de Korktum	03
Diğer	04

11-Buraya yerleşmek için geldiğinizde ilk önce iş ihtiyacınızı mı, yoksa konut ihtiyacınızı mı karşıladınız?

İş ihtiyacımı karşıladım	00
Konut ihtiyacımı karşıladım	01
İkisini birlikte	02
Diğer	03

12- Kentte gerksinmelerinizi karşılarken (iş,konut,para vs.) tanıdıklarınızdan ne kadar destek gördünüz?

Çok destek gördüm	00
Sadece manevi destek gördüm	01
Sadece maddi destek gördüm	02
Biraz yardımcı oldular	03

Destek görmedim	04
Diğer	05

13-Doğduğunuz yerden doğruca SAMANDIRA'ya mı geldiniz?

Doğruca Samandıra'ya geldim	00
İstanbul'un başka bir yerinden sonra buraya geldim	01
Önce kasabaya sonra buraya geldim	02
Önce kasabaya sonra başka bir şehre, sonra buraya geldim	03
Birçok yeri dolaştıktan sonra buraya geldim	04

14-Neden oturduğunuz bölgeyi seçtiniz?

Hısım akraba olduğu için	00
Ucuz olduğu için	01
İş yerime yakın olduğu için	02
Okula yakın olduğu için	03
Manzarası güzel olduğu için	04
İlk öğrendiğim yer olduğu için	05
Diğer	06

15-(Cevap hısım akraba olduğu için ise)neden buna dikkat ettiniz?

Kendimi güvende hissettiğim için	00
Yabancılik çekmemek için	01
Maddi/manevi destek göreceğime inandığım için	02
Onlar aracılığı ile buraya taşındım	03
Diğer	04

16-Burada ilişki halindeki hemşerilerinizle daha önceden de irtibatınız var mıydı, yoksa göçe karar vermenizden ve buraya yerleşmenizden sonra mı ilişkilerinizde artış oldu?

Şimdi daha sık görüşüyoruz	00
Şimdi daha az görüşüyoruz	01
Aynı sıklıkta görüşüyoruz görüşüyoruz	02
İrtibatım yoktu	03
Diğer	04

17-Oturduğunuz bölgede(Ömerli Havzası'nda) en gelişmişten başlayarak dört semt sayarsanız (SAMANDIRA içinde) sıralamanız nasıl olurdu?

_____, _____, _____, _____

18-Oturduğunuz bölgede kendinizi güvende hissediyor musunuz?

Güvende hissediyorum	00
Konutumun yıkılma tehlikesi var	01
Gelecekte ne olacağını bilmiyorum	02

Güvende hissetmiyorum	03
Diğer	04

19-Sizinle aynı evde oturanları saymazsak, aynı semtte oturan sizin veya kocanızın/karınızın akrabalarından kaç aile var?

Hiç	00
1-2	01
3-5	02
6 dan fazla	03
Bilmiyorum	04

20-Birinci dereceden akrabalarınızdan size en yakın mesafede olan nerede oturuyor?

Aynı bina	00
Aynı mahalle	01
Komşu mahalle	02
Aynı semt	03
Aynı şehir	04
Uzak	05

21-Genelde, yani normal zamanlarda (Düğün, sünnet, bayram, vs. dışında) akrabalarınızla hangi sıklıkta görüşüyorsunuz?

Her gün	00
Haftada 1-2 kez	01
Ayda bir	02
Hiç görüşmüyoruz	03
Akrabam yok	04

22-İlk yerleştiğiniz yıla şimdiyi karşılaştırsak, akrabalarınızla olan ilişkilerinizde bir azalma oldu mu?

Daha az görüşüyoruz	00
Daha sık görüşüyoruz	01
Değişmedi	02
Diğer	03

23-Eğer *ilişkilerinizde azalma olduysa* bunun sebebi nedir?

Mesafe uzak	00
Yeni tanıdıklarımıza gidiyoruz	01
Vakit yok	02
Ekonomik sebepler	03
Diğer	04

24-Genelde, yani normal zamanlarda (Düğün, sünnet ,bayram, vs. dışında) arkadaşlarınız yani komşularınızla hangi sıklıkta görüşüyorsunuz?

Her gün	00
Haftada 1-2 kez	01
Ayda bir	02
Özel Günlerde	03
Hiç Görüşmüyor	04
Akrabam yok	05

AİLENİN DOĞDUĞU YERLE İLGİLİ SORULAR

25-Doğduğunuz yerde kaç yıl yaşadınız?

-----yıl, -----ay

26-Doğduğunuz yere dönmeyi arzuluyor musunuz?

Evet	00	
Hayır	01	Hayır ise 27. soruyu atla
Bilmiyorum	02	Bilmiyor ise 28. soruya geç

27-Neden doğduğunuz yere dönmek istiyorsunuz?

Akrabaları olduğu için	00
Evi, tarlası olduğu için	01
Buraya uyum sağlayamadığı için	02
Burada geçim zor, hayat pahalılığı daha fazla	03
Özlediği için	04
Diğer	05

28-Neden burada kalmayı tercih ediyorsunuz?

Burada ki şartlar daha iyi olduğu için	00
Burada çalışıp geçindikleri için	01
Ayrıldıkları yerde mülkleri olmadığı için	02
Akrabalarının hepsi burada olduğu için	03
Diğer	04

29-Doğduğunuz yerle ilişkinizi sürdürüyor musunuz?

Doğduğum yerden ekonomik yardım alıyorum	00
Doğduğum yere ekonomik yardımda bulunuyorum	01
Her ikisi de	02
Sadece manevi bağımı sürdürüyorum	03
Sürdürmeyenler	04

30-Doğduğunuz yeri ziyaret ediyor musunuz?

Evet	00	
Hayır	01	30. soruyu atla

31-Doğduğunuz yeri ziyaret sebebiniz nedir?

Akraba ziyareti	00
Ölüm, düğün, doğum gibi olaylar	01
Kışlık yiyecek tedarik etmek için	02
Kendi arazisi üzerindeki mahsulü kaldırmak için	03
Diğer	04

KONUTLA İLGİLİ SORUNLAR

Konuta Yerleşilen Yıl	Kat sayısı	Konutun Yapı Türü	Evin Bahçesi Var mı?	Konut Kaç m ²	Oda Sayısı	Oda Sayısı Yeterli mi?

32-Ev sahibi misiniz,kiracı mısınız?

Ev sahibiyim	00	43. ve 44. soruları atla
Kiracıyım	01	
Diğer	02	

33-Evi kendiniz mi yaptınız?

Kendimiz yaptık	00
Akrabalarımızla birlikte yaptık	01
İşçi tuttuk	02
Hemşehrilerimiz yardım etti.	03
Diğer	04

34-Evinizi yaparken/yaptırırken özellikle neye dikkat ettiniz?

Odaların büyük olmasına	00
Oda sayısının fazla olmasına	01
Mutfak ve banyonun olmasına	02
Bahçenin olmasına	03
Güneş almasına	04
Kullanışlı olmasına	05
Dikkat etmedim	06

35-Evinizi hangi kaynakla yaptınız?

Birikmiş paramla	00
Borç alarak	01
Kentte çalışarak	02
Kırsal alandaki mal varlığımı satarak	03
Diğer	04

36-Tapunuz var mı? *(yoksa neden almadınız?)*

Belediye işlemleri bitmedi	00
Tapu için ayıracak param yoktu	01
Gerekli görmedim	02
Planlar bitmedi	03
Diğer	04
Tapum var	05

37-Binanızın olduğu arsa kime ait?

Kendime ait	00
Belediyenin	01
Hazinenin	02
Vakıf	03
Başka	04

38-Evinizi yaparken arsanın kime ait olduğunu biliyor muydunuz?

Evet	00
Hayır	01

39-Arsa için para ödediniz mi? Ne kadar ödediniz?

Evet	00	_____ TL
Hayır	01	

40-Başka eviniz var mı? Hangi semtte? Nasıl değerlendiriyor sunuz?

Evet	00	Semt _____	Değerlendirme Şekli _____
Hayır	01		

41-Eviniz ilk yaptırdığınız şekliyle mi duruyor, yoksa eklemeler, değişiklikler yaptınız mı?

Evet	00	
Hayır	01	(42. soruya geç)

42-Ne gibi ekleme ve değişiklikler yaptınız?

Kat ekleme	00
Oda sayısını artırdım	01
Bahçe yaptım	02
Mutfak	03
Banyo-duş	04
Diğer	05

43-Ekleme yapmak isteseydiniz ilk önce ne eklemek isterdiniz?

Kat ekleme	00
Oda sayısını artırma	01
Mutfak	02
Banyo-duş	03
Balkon	04
Diğer	05

44-Aylık ne kadar kira ödüyor sunuz?

_____ TL.

45-Gelecekte ev sahibi olmayı umuyor musunuz?

Evet	00
Hayır	01
Bilmiyorum	02

46-Evden taşınmak istiyor musunuz? Nereye taşınmak istiyor sunuz?

Aynı mahallede başka ev	00
Yine gecekondu bölgesinde başka bir eve	01
Şehrin gecekondu kesimi dışındaki başka bir eve	02
Başka	03
Taşınmak istemiyor	04

47-Elinize toplu para geçse yine bu konutu iyileştirmek için mi harcarsınız, yoksa başka bir semtte yeni bir ev almak mı isterdiniz?

Aynı semtte başka bir ev	00	
Başka bir semtte yeni bir ev	01	<i>Neden?</i> _____
Kendi evime harcardım	02	
Diğer	03	

48-Elinizde imkan olsa nasıl bir evde oturmak istersiniz?

Yine oturduğum evde	00
Apartman dairesinde	01
Gecekondu Bölgesi dışında müstakil bir evde	02
Bilmiyorum	03
Diğer	04

YAŞADIĞI SEMTLE İLGİLİ SORULAR

49-Ne zamandır aynı semtte oturuyorsunuz?

_____ yıl, _____ ay

50-Oturduğunuz semti yeni göçecek tanıdıklarınıza tavsiye ediyor musunuz?

Evet	00
------	----

Hayır 01
Bilmiyorum 02

51-Oturduğunuz semtte sürekli olarak yeni bir gecekondü inşası yapılıyor bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Olumlu buluyorum 00
Olumsuz karşılıyorum 01
İlgilenmiyorum 02
Bilmiyorum 03
Diğer 04

52-Yeni göçenler gecekondü yapmak için sizden yardım istese, yardımcı olur musunuz?

Evet 00
Hayır 01
Bilmiyorum 02

53-Nüfusun artması ile buraya getirilecek hizmetlerde de bir artış olacağına inanıyor musunuz?

Evet 00
hayır 01

54-Artan nüfusla birlikte artan sorunlarınız var mı? Neler?

Evet 00
Hayır 01

55-Gecekondü yapımının yasal olarak serbest bırakılmasını ister misiniz?

Evet 00
Hayır 01

56-(cevap evet ise) Bunun getireceği olumsuz bir takım sonuçlar olabileceğini düşünüyor musunuz? neler?

Evet 00
Hayır 01

57-Sadece yapılmış olan gecekondülara mı, yoksa yapılacak olanlarınada mı tapu verilmesini onaylıyorsunuz?

Sadece yapılmış olanlara verilsin 00
Yapılacak olanlarada verilsin 01
Her ikisinede verilmesin 02
Diğer 03

58-Oturdunuz bölgeye hangi belediye işlemleri getirilmiş?

Yollar yapılmış	00
Elektrik	01
Su	02
Kanalizasyon	03
Çöp tenekesi	04
Hiçbiri yok	05

59-Belediyeden beklediğiniz hizmetleri önem sırasına göre sayar mısınız?

1 _____ 2- _____ 3- _____ 4 _____ 5 _____

60-Çocuklarınız yetişmesi için bulunduğunuz semtten memnun musunuz?

Evet	00
Hayır	01
Kararsızım	02

61-Çocuklarınıza ayrıca ev yapmayı veya kat çıkmayı düşünüyor musunuz?

Ev yapmayı düşünüyorum	00
Kat çıkmayı düşünüyorum	01
Düşünmüyorum	02
Diğer	03

62-Oturduğunuz bölgede karşılaştığınız, memnun olmadığınız şeyler var mı?

Komşu gürültüsü	00
Halı vs. silme	01
Hırsızlık	02
Çocuk bahçesi yokluğu	03
Kadınların rahatsız edilmesi	04
Bahçe olmaması	05
Diğer	06
Hiçbiri	07

63-Buradaki yaşam kalitesinden ne kadar hoşnutsunuz?

Çok hoşnut	5
Hoşnut	4
Kararsız	3
Hoşnut değil	2
Hiç hoşnut değil	1

64-Çocuklarınızın oynayabileceği, boş zamanlarını değerlendirebileceği park, yeşil alan ve benzeri mekanlar var mı?

Evet	00
------	----

Hayır 01
Diğer 02

65-Semtinizin/mahallenizin iyileştirilmesi için belediye bir kampanya başlatsa katılmak ister misiniz? Nasıl?

İş gücümle 00
Maddi olarak 01
Elimde geleni yaparım 02
Katılmam 03
Diğer 04

66-Mahallenizin sorunları için herhangi bir kamu kuruluşuna başvurduğunuz mu?

Evet 00
Hayır 01

67-Çocuklarınızın eşlerini gecekondü bölgesinden seçmesini ister misiniz?

Evet 00 (68. soruya geç)
Hayır 01
Bilmiyorum 02

68-Çocuklarınızın gecekondü bölgesinden evlenmesini istemiyorsanız nereden evlenmesini istersiniz?

Köyden 00
Kentten 01
Bilmiyorum 02
Diğer 03

69-Yaşadığınız semtin geleceği hakkında olumlu/olumsuz düşünceleriniz neler?

AİLENİN ÇEVRE VE BÜROKRATİK ÇEVRELERLE İLİŞKİSİ

70-Ev halkı para ile ödünleşmeyi en çok kimlerle yapar?

Akrabalarla 00
Komşularla 01
Arkadaşlarla 02
Hemşehrilerle 03
Hepsi ile 04
Hiçbiri ile 05

71-Aile reisi önemli bir sorun üzerinde karar alacağı zaman öncelikle kime danışır?

Akrabalara	00
Arkadaşlara	01
Hemşehrilere	02
Kendisi karar verir	03
Ailesiyle karar verir	04
Hepsi ile	05
Hiçbiri ile	06

72-Hemşehrileriniz aynı zamanda komşunuz mu?

Evet	00
Hayır	01

73-İlk işinizi bulurken kim yardımcı oldu?

Tanıdık hemşehrilerim	00
Akrabalarım	01
Kentsel kurumlara başvurdum	02
Gazete ilanı ile	03
Tesadüfen	04
Diğer	05

74-Siz veya çalışan ev halkı üyelerinden biri mesai saati dışında iş hayatındaki amir, memur veya arkadaşlarıyla görüşüyor mu?

Evet	00
Hayır	01

75-Eğlenme ve dinlenme faaliyetlerinde en çok kimlerle beraber oluyorsunuz?

Yalnız	00
Ev halkı ile	01
Akrabalarla	02
Arkadaşlarla	03
Hemşerilerle	04
Diğer	05

76-Herhangi bir sendikaya üye misiniz?

Evet	00
Hayır	01

77-Herhangi bir parti veya dernekte üye misiniz?

Parti üyesi	00
Meslek Kuruluşları üyesi	01
Spor ve eğlence dernekleri	02

Üye olmayanlar	03
Cevap vermek istemeyenler	04

78-Herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna üye misiniz?

Sosyal sigortalar	00
Bağ-kur	01
Emekli sandığı	02
Hiçbirine üye değil	03

ÖZGEÇMİŞ

Handan Sever 1971 yılında Elazığ'da doğdu. Orta öğrenimini İstanbul İzzet Ünver Lisesi'nde tamamladı. 1989-1993 yılları arasında Mimar Sinan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde eğitim gördü. 1993 yılında eğitimini tamamlayarak İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı.

Handan Sever